

SVEUČILISTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Ksenija Bosnar

EMPIRIJSKA PROVJERA POSTAVKI KIBERNETIČKOG MODELA LIČNOSTI

Disertacija

Zagreb, 1996

SADRZAJ

1. UVOD	1
KIBERNETIČKI MODEL LIČNOSTI	2
POVIJEST KIBERNETIČKOG MODELA	15
OPERACIONALIZACIJA REGULACIJSKIH MEHANIZAMA	
KIBERNETIČKOG MODELA LIČNOSTI	24
2. PROBLEM	29
3. METODE	36
UZORCI ISPITANIKA	36
INSTRUMENTI	41
METODE OBRADJE PODATAKA	47
4. REZULTATI I DISKUSIJA	50
STABILNOST STRUKTURE MEHANIZAMA KIBERNETIČKOG MODELA	
LIČNOSTI NA UZORCIMA RAZLIČITIH POPULACIJA	50
STABILNOST STRUKTURE MEHANIZAMA KIBERNETIČKOG MODELA	
LIČNOSTI U VREMENU	162
5. ZAKLJUČAK	180
6. LITERATURA	182

UVOD

"U svakom znanstvenom području opažani se fenomen može opisati na mnogo različitih načina koji su međusobno sukladni. Izbor jedne određene interpretacije mora onda zavisiti od njene svrhovitosti. Ovu proizvoljnost i neodređenost koju su već odavno zapazili filozofi znanosti sažeto je izrekao F.R. Moulton (1933, str.484):

"...svaki se skup fenomena može sukladno interpretirati na različite načine, u stvari, na beskonačno mnogo načina. Naša je povlastica da izaberemo među mogućim interpretacijama one koje nam se čine najviše zadovoljavajuća, bez obzira što je razlogom našeg izbora. Ako se znanstvenici prisjete da je moguće na različite načine podjednako konzistentno interpretirati opažane podatke bit će tada mnogo manje dogmatični, nego što to često jesu, i njihovo vjerovanje u mogućnost krajnje konačnosti znanstvene teorije će nestati" (Harman, 1970, str 23, preveo F. Prot).

"Teorije ličnosti, kao i druge teorije na području psihologije, znatno se međusobno razlikuju u pogledu heurističke vrijednosti, ali nema vjerojatno ni jedne znanstvene teorije koja bi bila bez heurističke vrijednosti" (Fulgosi, 1983, str. 11).

KIBERNETIČKI MODEL LIČNOSTI

Kibernetika (od grčkog *κυβερναω*) je znanost o zakonitostima toka informacija i upravljačkim djelovanjima u strojevima, živim organizmima i njihovim zajednicama (Enciklopedija leksikografskog zavoda, 1967). Godine 1948. Norbert Wiener je upotrebio izraz kibernetika i iznio postavke ne samo nove naddisciplinarne znanosti, već je doveo do preokreta u razmatranju pojava koji bi se mogao usporediti s kopernikanskim preobratom u mišljenju.

Kibernetika je ponudila novi način sagledavanja već poznatih činjenica i, kako kaže Enciklopedija, doprinijela generalizaciji i prijenosu spoznaja unutar različitih znanosti. Naročito je važna u povezivanju tehničkih i bioloških znanosti, i na taj način potakla je burni razvoj obje domene.

Kibernetički pristup problemima zahtijeva statističko gledanje na pojave u realnosti, prihvatanje asimetričnih i nelinearnih relacija i razumijevanje višedimenzionalnih i zakrivljenih prostora. Ovako postavljeno, zvuči zastrašujuće. No, kibernetičko sagledavanje pojava se neprijeporno s lakoćom prihvaća. Tako, npr. ne samo da je ekologija, kao relativno nova disciplina, sazdana na kibernetičkom sagledavanju realnosti, već i fiziologija desetljećima burno napreduje uz kibernetički pristup.

Kibernetičko gledanje na pojave u realnosti oko nas postalo je pravilo. Kibernetika se usvaja kao način misljenja i prije nego što je pojedinac uopće u stanju razumjeti apstraktne aspekte kibernetike kao znanosti. Tako na primjer, hranidbeni lanac ili tijekovi vode u prirodi su teme koje se u školi prezentiraju kibernetički u doba dok su učenici zasigurno još u razvojnoj fazi konkretnih operacija.

Naravno, i u psihologiji, eksplicitno ili implicitno, provlači se kibernetički način mišljenja već desetljećima. Lindsay i Norman (1977) u svom utjecajnom udžbeniku "Human Information Processing" ne spominju kibernetiku ni Norberta Wienera. No, pristupaju čovjeku kao složenom sistemu i kroz tu prizmu tumače i davno stečene spoznaje o zakonitostima percipiranja, učenja ili mišljenja. Upravo to, novi način sagedavanja već poznatih činjenica je osnovna karakteristika modela kojim se bavi ova radnja, kibernetičkog modela ličnosti Momirovića i suradnika.

Model polazi od klasične paradigme faktorista u ovom području, zasnovane na opažanju tipičnih reakcija. U različitim podražajnim situacijama pojedinac će iskazivati različite reakcije, ali uz određenu pravilnost. Pokazivat će tendencije k određenoj vrsti ponašanja. Na primjer, češće će reagirati emocionalno, ili će ga zaboljeti glava, ili će često biti smeten, gubiti stvari i zaboravljati sastanke. Ako postoji tipično ponašanje, dakle ne slučajno ponašanje, onda mora postojati i generator takvog ponašanja.

Generatori tipičnih reakcija u ovom modelu su regulativni mehanizmi podsistema zvanog ličnost unutar velikog sistema kojeg čini ukupnost svih čovjekovih funkcija. Pretpostavlja se postojanje fiziološkog supstrata za svaki mehanizam koji ne mora nužno biti lokaliziran u jednom ili više centara.

Osobine mehanizama su opseg regulacije, raspon regulacije, stabilnost i razina funkcije. Opseg regulacije govori o brojnosti i raznolikosti situacija i u njima izazvanih tipičnih reakcija danog mehanizma. Mehanizmi većeg opsega će imati veći utjecaj na opaženo pojedinčevo reagiranje i značajniji su za objašnjenje i predviđanje ponašanja.

Raspon regulacije mehanizma je zona unutar koje se može mijenjati razina funkcije a da te promjene ne izazivaju značajne promjene u radu drugih mehanizama. To je zona unutar koje mehanizam, s većom ili manjom efikasnošću kontrolira reakcije svoje domene. Izlaženje jednog mehanizma iz raspona regulacije djeluje na razinu funkcije

drugih mehanizama i narušava cijeli sistem. Ovaj pojam omogućava tumačenje patoloških i normalnih oblika ponašanja putem istog modela. Varijabilitet normalnih oblika ponašanja je varijabilitet unutar raspona regulacije određenog mehanizma. Izlazak iz tog raspona izaziva patološke oblike ponašanja vezane uz sami mehanizam. Također, djelujući na cijeli sustav, izaziva nepoželjno ponašanje pod utjecajem drugih mehanizama.

Stabilnost regulacionog mehanizma je pojam koji govori o spontanoj promjenjivosti razine funkcije i promjenama razine funkcije zbog osjetljivosti na okolinske podražaje ili fiziološko stanje organizma. Pretpostavlja se da veća nestabilnost mehanizma predstavlja veću vjerojatnost izlaska iz raspona regulacije.

Razina funkcije se različito definira, kao veća ili manja efikasnost, ili kao veća ili manja osjetljivost.

Verzija modela koja se ovdje razmatra pretpostavlja postojanje šest bazicnih regulativnih mehanizama ličnosti (Momirović, Horga i Bosnar, 1982; 1984). To su regulator nivoa aktiviteta, regulator organskih funkcija, regulator reakcija obrane, regulator reakcija napada, sistem za koordinaciju regulativnih mehanizama i mehanizam za integraciju u socijalno polje. No, model je postavljen tako da je otvoren za dogradnju, a podnio bi i amputaciju kojeg od mehanizama.

Zbog lakšeg baratanja, da bi se skratilo dugo nazivlje, mehanizmima su nadjenuta imena grčkih slova. Izbjegnuto je korištenje nekog već postojećeg pojma, da bi se izbjegle pogreške u interpretaciji definicije regulatora. Tako na primjer, prvi od nabrojanih, mehanizam za regulaciju nivoa aktiviteta, producira ponašanja koja su identična opisu Eysenckove dimenzije ekstraverzija - introverzija. Faktor ipak nije nazvan Eysenckovim terminom, da se ne bi podrazumjevalo da baš sve što Eysenck kaže za ekstraverziju vrijedi i za regulator aktiviteta.

Regulator aktiviteta EPSILON, kao što je spomenuto, odgovoran je za introvertna i ekstravertna ponašanja. Širokog je opsega regulacije pa se očituje i u kognitivnom i motoričkom funkcioniranju. Odgovoran je i za socijabinost (društvenost), za osjećaj ugone u socijalnim kontaktima i situacijama. Raspon regulacije mu je također vrlo širok. Osobe s jednog kraja opažaju se kao tihe, mirne, povučene, spore ali savjesne, inertne u prihvatanju nove ili dodatne aktivnosti. Ne uživaju u velikim društvima i u gomili. Teško započinju razgovor. Sklone su kontaktiranju s manjim brojem osoba. Rijetko stvaraju prijateljske veze, no tada se emocionalno jako angažiraju u njima. Povišeno su kritične prema sebi. Ponekad imaju poteškoća u komuniciranju s pripadnicima suprotnog spola i ne vole viceve kojima je tema seks.

Osobe s drugog kraja su živahne, najčešće dobre volje. Spremne su na prihvatanje novih ideja i novih oblika aktivnosti. Sklone su prihvatanju više poslova u isto vrijeme, no pritom su površne. Događa se da ne ustraju dovršiti započeti posao. Loše podnose monotoniju i mirovanje. Vole društvo drugih ljudi, uživaju u sklapanju novih poznanstava, vole bučna i velika društva, osjećaju se dobro u gomili. Govorljivi su i vole se žaliti. Ne smeta ih ako vicevi govore o seksu. I u odnosima s drugim osobama su ponekad površni, pa uz veliki broj poznanika ne uspijevaju formirati dublja prijateljstva. Ne osjećaju nikakve poteškoće ako treba prići osobi suprotnog spola. Manje su kritični prema svojim postupcima.

Smatra se da unutar ovog raspona postoji normalna distribucija razine aktiviteta, tako da je mala proporcija osoba kojima odgovara gore naveden opis ekstrema. Većina osoba se većinu svog života može smatrati ambivertima.

Mehanizam je osjetljiv na faktore okoline i na fiziološki status organizma. Jači pad nivoa aktiviteta moguće je opaziti kod osoba u situaciji koja ih teško pogađa, kao što je smrt u porodici ili život u sirotištu. Ta se pojava najčešće naziva reaktivna depresija. Privremeno niži nivo aktiviteta se opaža kod osoba napadnutih bolešću. Povišeni nivo aktiviteta moguće je privremeno postići uzbuđujućim kemijskim sredstvima.

Blizina granicama raspona regulacije i nestabilnost funkcije smatraju se znacima povećanog rizika za prekoračenje raspona regulacije i ulazak u patološko stanje manije ili depresije. Poremećaj koji tada nastaje remeti stabilnost ukupnog sistema pa se uz simptome poremećaja nivoa aktiviteta pojavljuju znaci disfunkcije drugih mehanizama. Kontrola i koordinacija rada mehanizama ličnosti, kao i njihova integracija u cjelokupni sistem je narušena, što se najčešće naziva psihotičnim poremećajima. Osoba se udaljuje od realnosti, iskazuje bolesne ideje, poremećaje pamćenja i rasuđivanja, te nemogućnost zadovoljavanja zahtjeva svakodnevnog života. U stanju manije, osoba je euforična, hiperaktivna, pretjerano govorljiva. Iskazuje smetnje mišljenja kao što su bijeg ideja ili bolesne ideje, i smetnje u zadržavanju pozornosti na jednoj aktivnosti. U stanju depresije, osoba je svladana intenzivnim emocijama žalosti, beznađežnosti i bespomoćnosti. Javljaju se i suicidalne primisli i bezrazložni osjećaj krivnje.

Pretpostavlja se, u skladu s Eysenckovim mišljenjem, da je fiziološka osnovica mehanizma kompleksna, te da seže od retikularne formacije do kortikalnih dijelova centralnog živčanog sustava, to jest, da uključuje i ekscitacijske i inhibicijske mehanizme. No, Eysenckovo detaljnije razlaganje pretpostavke o ulozi ekscitacije i inhibicije podložno je kritici (Fuigosi, 1983). Tu se Momirović razilazi s Eysenckom do mjere da ove rasprave naziva fiziologiziranjem (Momirović, 1989).

Regulator organskih funkcija HI definiran je prisustvom (ili odsustvom) konverzivnih i simptoma hipohondrije. Dobra funkcija ovog mehanizma osigurava da različite situacije, koje pobuđuju druge konativne mehanizme, neće utjecati na rad organskih sistema. U rasponu regulacije, na boljem kraju naći će se osobe koje nikad, na primjer, ne boli želudac pred ispit, koje ne znaju što je to glavobolja ni u situacijama najveće presije, koje imaju očuvan ritam probave i spavanja što god se događalo oko njih.

Pri lošijoj funkciji, javljaju se simptomi smetnji organskih sistema, najčešće kardiovaskularnog i gastrointestinalnog. Loša funkcija regulatora može se iskazati i kao hipohondrija, pretjerana orijentacija na vlastiti fizički status i prekomjerna briga za svoje zdravlje. Ona je praćena manje određenim simptomima nego što se javljaju kod konverzija. Kod slabo obrazovanih ispitanika hipohondrija se zna prepoznati po mješavini organskih simptoma na koje se žale, a koja je jednostavno nemoguća. No, hipohondri teže obrazovanju u ovom području, čitaju medicinske enciklopedije, popularne časopise o zdravlju i izmjenjuju iskustva s drugima u Mješničkim čekaonicama u koje rado zalaze. Trenutni ministar zdravstva u Republici Hrvatskoj A. Hebrang u javnim medijima tvrdi da trideset postotaka pacijenata u primarnoj zaštiti čine konverzivne ili hipohondrične osobe.

Pretpostavlja se da postoji nasljeđena dispozicija ovakvom načinu reagiranja. Može se povezati s pretpostavkom o neravnoteži autonomnog živčanog sistema i nadređenih kortikalnih struktura. No, izgleda da su faktori okoline vrlo bitni u fiksaciji i razvoju konverzivne i hipohondrične simptomatologije. Ovakvi oblici ponašanja gotovo redovito donose sekundarnu korist. Konverzivna ili hipohondrična osoba redovito uspijeva svojim stanjem privući pažnju i manipulirati ponašanjem drugih te tako postići dobit. U drugom slučaju, ovakva stanja osobi omogućuju izbjegavanje napornih ili neugodnih situacija i poslova.

Izlazak iz raspona regulacije dovodi do težih simptoma, smetnje senzoričke (npr. konverzivno sljepilo, anest., motorike (paraliza, konvulzije). Remeti se rad drugih mehanizama pa se opažaju simptomi preosjetljivosti regulatora reakcije obrane i reakcija napada, te smetnje sistema za koordinaciju regulativnih mehanizama, najčešće u obliku paranoidnih hostilnih ideja.

Mehanizam za kontrolu reakcija obrane ALFA osjetljiv je na ugrožavajuće situacije. Individualne razlike u radu ovog mehanizma očituju se u osjetljivosti na podražaje i intenzitetu reakcija. Dobra funkcija ovog mehanizma znači realnu procjenu značaja situacije i reakciju u skladu s tim. Pretpostavlja se da je

efikasnost ovog mehanizma normalno distribuirana u populaciji i da je mala proporcija onih koji reagiraju idealno. Kod ostalih će se, u većoj ili manjoj mjeri naći simptomi emocionalne preosjetljivosti i anksioznosti. Anksioznost se definira kao stanje neodređenog straha, tjeskobe, bojazni, koje prati napetost i fiziološke reakcije koje kontrolira vegetativni živčani sustav.

Kod velikog broja ljudi određene situacije kao što su ispiti ili javni nastupi izazivaju anksiozne reakcije. Dok su umjerene, povećavaju uspješnost (Horga, 1993). No, porastom razine tenzije koja prati anksioznu reakciju, efikasnost osobe postaje sve manja. Pretpostavlja se da je uzrok nekontrolirano širenje uzbuđenja na druge djelove živčanog sustava.

Dispozicije za ovu vrstu reakcija su vjerojatno vezane uz efikasnost funkcije vegetativnog ili autonomnog živčanog sustava i vjerojatno su većim dijelom određene nasljeđem. No, pretpostavlja se da i nepovoljni utjecaji okoline mogu mehanizam učiniti osjetljivijim i spremnijim na intenzivniju reakciju, na primjer, produžena stanja realne ugroženosti, tj. nezadovoljene potrebe za sigurnošću. Izgleda da i neke uloge (npr. majčinska) mogu djelovati senzibilizirajuće na mehanizam. Uz to, pokazano je da se anksiozne reakcije uče i to najčešće najjednostavnijim uvjetovanjem.

Izlaskom iz normalnog raspona regulacije, uz teška anksiozna stanja javljaju se i druge teže smetnje. Javlja se intenzivna reakcija straha u situacijama kada je podražaj bezazlen ili gotovo takav. Taj fobični strah može biti vezan uz bilo što, no češće se spominju strah od zatvorenog prostora, otvorenog prostora, od visine, od mraka itd. Uz ove simptome javljaju se znaci disocijacije, opsesivne misli i kompulzivne radnje koje pokazuju da je izlaskom iz regulacije ALFA mehanizma poremećen i rad sistema za koordinaciju regulativnih mehanizama.

Mehanizam ALFA i mehanizam HI, prevedeni u Eysenckov model, objašnjavaju gotovo sav varijabilitet općeg neuroticizma.

Regulator reakcija napada SIGMA odgovoran je za sve oblike agresivnog i asertivnog ponašanja. Individualne razlike u funkciji mehanizma očituju se u osjetljivosti na podražaje i intenzitetu agresivne reakcije. Agresivnija je ona osoba koja reagira na slabiji podražaj reakcijom većeg intenziteta. Pretpostavlja se da je razina funkcije u najvećoj mjeri određena nasljeđem. No, izgleda da se osjetljivost mehanizma povećava ako je osoba duže vrijeme podvrgnuta situaciji u kojoj mora susprezati agresivnu reakciju. Modalitet reakcije se po svemu sudeći uči. Da li će se nečija agresivnost iskazati u formi delikventnog ili kriminalnog ponašanja, u formi zajedljive kritike ili u poslu kirurga, izgleda da u velikoj mjeri ovisi od faktora socijalne sredine. Bandura je upravo na primjeru učenja agresivnog ponašanja pokazao jedan oblik socijalnog učenja (Zarevski, 1994).

Mehanizam se može aktivirati na dva načina. Prvi je neposredna reakcija na podražajnu situaciju. U drugom slučaju, prvo se aktivira regulator reakcija obrane, osoba se osjeća ugroženom. Ako je intenzitet aktivacije dovoljno visok, dolazi do širenja pobuđenja i aktiviranja regulatora napada, u kojem slučaju govorimo o sekundarnoj agresivnosti.

Uzmimo primjer svakidašnje situacije u kojoj je nekima podražen mehanizam SIGMA. U dugačkom redu u kojem se dugo stoji, jedan se čovjek progura ispred zadane osobe. Ako je ona neagresivna i urednog mehanizma ALFA, neće reagirati na to. Agresivnijoj osobi situacija će biti dovoljan podražaj za direktnu aktivaciju mehanizma SIGMA. Ako joj regulativni mehanizmi ne izlaze iz raspona regulacije, reakcija na situaciju će biti adekvatna i problem će biti zadovoljavajuće riješen (uljez će biti udaljen bez upotrebe nasilja). Kod osoba preosjetljivog regulatora reakcija obrane, prvo se javlja osjećaj ugroženosti. Što status quo dulje traje, to je jači osjećaj ugroženosti i uljez se doživljava kao neprijatelj. U jednom trenutku, intenzitet reakcije dosiže razinu na kojoj dolazi do sekundarne aktivacije SIGMA mehanizma i javlja se agresivna reakcija. S obzirom na intenzitet emocija, osoba nije dovoljno kontrolirana i reakcija, osim što je zakašnjela još je i neadekvatna.

Slabost ALFA mehanizma može biti posljedica primarnog poremećaja HI mehanizma, i u tom slučaju agresivna reakcija je krajnje bučna i neadekvatna (neki su to nazivali histeričnim ispadom).

Postojanje dva mehanizma izraživanja agresivnog ponašanja potvrđuje veći broj autora koji će dva oblika nazvati instrumentalna i impulsivna agresija, intencionalna i ekspresivna agresija, "uzrujavanjem - motivirana" i "namjerom - motivirana" agresija (Berkovitz; Zillman, prema Žužul, 1989).

Prelazak raspona regulacije dovodi do vrlo nepoželjnih oblika agresivnih reakcija. Ne samo da su reakcije pretjeranog intenziteta, već ih je moguće izazvati i bezazlenom situacijom (pogledom, na primjer). Ispadom SIGMA mehanizma narušava se stabilnost sistema za koordinaciju regulativnih mehanizama. Kao posljedica, javljaju se smetnje mišljenja i neadekvatno emocionalno reagiranje, pa se mogu očekivati reakcije koje u prosječnoj populaciji izazivaju grozu.

Nadređeni mehanizam DELTA ima za zadaću integraciju i koordinaciju regulativnih funkcija, kao i koordinaciju rada konativnih i drugih mehanizama cijelog sistema. I za efikasnost ovog mehanizma se pretpostavlja da ostvaruje normalnu distribuciju u populaciji. Na jednom ekstremu, osobe su stabilne, integrirane, organizirane, s dobrim pregledom realnosti, emocionalno adekvatne.

Ispad iz raspona regulacije mehanizma se očituje u dezintegraciji ličnosti i smetnjama u drugim domenama, mišljenju, pamćenju, sensorici i motorici. Teški poremećaj očituje se u neadekvatnim emocionalnim stanjima, manjku empatije i socijalnoj izoliranosti, smetnjama mišljenja i javljanju bolesnih ideja najčešće veličine i proganjanja, u pojavi halucinacija i smetnjama motorike. Kada je organski supstrat sačuvan, ovako težak poremećaj javlja se kao primarni poremećaj DELTA mehanizma i naziva shizofrenijom. Sličnu sliku moguće je vidjeti jedino još kod sekundarnog poremećaja nakon ispada iz raspona regulacije mehanizma nivoa aktiviteta.

Blaže smetnje koje proizvodi slabija funkcija DELTA mehanizma mogu biti smetenost, rastresenost, zaboravljivost, nespretnost, i takve oblike disocijacija možemo naći i kod privremene nestabilnosti mehanizma prouzročene nespavanjem ili alkoholom. Teže disocijacije kao što su sumnjičavost, ljubomora, bizarnost u ponašanju i idejama i emocionalna hladnoća, javljaju se kod takozvanih paranoidnih ili shizoidnih osoba kod kojih je funkcija DELTA mehanizma slaba ali ne prelazi u patološko stanje.

Karakteristični simptomi koji se javljaju kada je funkcija narušena zbog ispada drugog sistema iz raspona regulacije, navođeni su uz opis sistema koji je primarno narušen.

Pretpostavlja se da je efikasnost mehanizma prvenstveno određena nasljeđem. No, mehanizam je vrlo osjetljiv na fiziološko stanje organizma, a moguće je drastično narušavanje funkcije oštećenjem centralnog živčanog sustava. Također, izgleda da funkcije DELTA regulatora mogu biti trajno oštećene produljenim izlaganjem traumatskim situacijama, mučenjima bio koje vrste.

Opis se u velikoj mjeri podudara (ili barem ne odudara) s Eysenckovom dimenzijom psihoticizma. Dosad opisanim mehanizmima, ako ih prevedemo u faktore, moguće je rekonstruirati Eysenckov model. I mimo Eysenckovog modela, sve što je dosad rečeno, ako se odbaci kibernetička retorika, predstavlja dobro poznate pojmove i činjenice vezane uz njih.

Za razliku od prethodnih, mehanizam za integraciju u socijalno polje ETA je najmanje potvrđen istraživanjima u psihologiji. Istina, socijalna adaptacija, a još više neadaptacija, od posebne su važnosti i za pojedinca i za društvo, pa su shodno tome predmet brojnih istraživanja. Poznato je da je prihvaćanje socijalnih normi o tome što je dobro a što loše, što valja činiti a što se ne smije, usko vezano uz kognitivni status. Tako na primjer, Piaget je pokazao usporednost kognitivnog i moralnog razvoja, na zatvorenicima je pokazano da su uhvaćeni kršitelji zakona u prosjeku manje inteligentni od prosječne populacije, retardirani čine nepoželjne stvari jer ne razumiju posljedice svoje aktivnosti.

Zatim, istraživala se uloga različitih oblika učenja i vezano uz to, utjecaj različitih egzogenih faktora na usvajanje adaptiranog socijalnog ponašanja. No, premda su utvrđene mnoge opće zakonitosti socijalizacije, nije dovoljno dobro objašnjeno porijeklo individualnih razlika.

Kada se postavi pitanje – zašto pojedinci podvrgnuti različitim oblicima učenja slabo prihvataju socijalne norme makar jedne sredine (na primjer, kriminalci recidivisti), dok se drugi uspijevaju socijalno prikladno ponašati u različitim društvima s vrlo različitim normama a bez konformizma (istraživači kulturalne antropologije i putopisci), uz inteligenciju i egzogene uvjete razvoja, kao značajan eksplanatorni činioc može se pretpostaviti osobina ličnosti. Ideja nije baš sasvim originalna, prosječni ljudi za taj pojam koriste riječ karakter.

Zaista, teško je objasniti funkcioniranje sociopatskih poremećenih ličnosti (termin M. Krizmanić, u Petz, 1992) kod kojih učenje nije oštećeno osim u segmentu koji se odnosi na socijalno adaptirano ponašanje, ukoliko se ne pretpostavi postojanje fiziološkog supstrata odgovornog za defekt. Ako se prihvati pretpostavka da postoji fiziološki mehanizam kroz koji mora proći iskustvena informacija o socijalnoj poželjnosti određenog ponašanja da bi bila trajno zadržana (nakon što je elaborirana kognitivnim procesorima), samo je korak do sljedeće pretpostavke, da opis funkcije nije binaran (radi/ne radi) već da se finije razlike među ljudima mogu pripisati različitoj efikasnosti fiziološkog supstrata.

Raspon regulacije takvog mehanizma bi zaista bio širok. Davao bi opis osoba u rasponu od takvih koje okolina još za života prepoznaje kao ekstreme i bliske idealu, kao što je majka Tereza, preko dobitnika Nobelove nagrade za mir, pa sve do kršitelja svakovrsnih normi, najčešće za ušćeriti nešto u svoju korist. Sve osobe koje iskazuju ponašanje u ovom rasponu pripadat će normalnom dijelu populacije. U ovoj skupini naći će se i tatovi i varalice i slični, ukoliko su svjesni svojih akata i mogućih posljedica, i ukoliko je moguće mijenjati njihovo nepoželjno ponašanje.

Opasnost za društvo predstavljaju osobe koje prekorače raspon regulacije mehanizma ETA. Kod njih je prekinuta veza s kognitivnim mehanizmima, nema učenja temeljem ishoda ponašanja i nema kritičnosti prema vlastitom ponašanju. Narušene su funkcije DELTA mehanizma pa se javljaju smetnje mišljenja i neadekvatno emocionalno reagiranje. Vrlo teške posljedice po druge mogu nastati ako je poremećaj praćen neadekvatnom funkcijom regulatora reakcija napada.

Provjeru pretpostavki o egzistenciji regulativnog mehanizma odgovornog za socijalno poželjno ponašanje otežavao je problem operacionalizacije koncepta. Prvi je problem definicija socijalno poželjnog ponašanja. Socijalne norme su promjenjiva kategorija od podgrupe do podgrupe u društvu, pa je sigurni zajednički nazivnik često tek krivični zakonik. Ni on nije mjerilo ako se želi zaključivati na razini čovječanstva.

Pokušaji da se utvrdi do koje je mjere pojedinac prihvatio socijalno poželjno ponašanje utvrđivanjem distance od idealnog ponašanja, propadaju zbog previše nepoznanica u jednadžbi. Jedan neuspjeh pokušaj zbio se i pri provjeri mogućnosti mjerenja osobina ličnosti pod interakcionističkim modelom Endlera i Hunta (1968) i Endlera i Magnussona (1976) gdje su se sve skale radnog naslova "super ego" pokazale nevaljanim (Bosnar i sur., 1986). Treba ipak priznati da su se i druge interakcionističke skale s drugim intencionalnim predmetima mjerenja pokazale podjednako besmislenima.

Prema priopćenju prvog autora modela, od razmatranja ovog skakljivog problema možda bi se odustalo, model bi se skratio za mehanizam, da nije bilo predanog interesa I. Ignjatovića koji je i disertaciju posvetio ovoj temi (Ignjatović, 1982).

Kad su se pokušaji mjerenja stupnja moralnosti pokazali neproduktivnima, pokušalo se sa registracijom različitih popratnih simptoma socijalne prilagođenosti. U konstrukciji instrumenta

namijenjenog procjeni efikasnosti ETA mehanizma (Momirović, Bosnar i Prot, 1983) referenični faktor, reprezentant mehanizma, formiran je rezultatima pet upitnika. Korišteni su upitnici psihastenične i regresivne disocijacije (DEL-1 i DEL-3) i nekooperativnosti (SP-5) Momirovića i suradnika, te upitnici snage ega i ergičke tenzije (CC i CQ4) R. B. Cattella. Rezultat faktorizacije iznenadio je i samog prvog autora istraživanja. Popratni indikatori socijalne neadaptacije, regresija i različito disocirano ponašanje (ne previše maligno) su se nametnuli pred ostalim simptomima. Cattellove čestice su se pokazale inferiornima, a tako i druge koje su manifestnim sadržajem bile bliže pretpostavljenom faktoru ETA.

Trideset čestica s najvešim projekcijama na faktor je udruženo u skalu koja je pokazala pouzdanost vešu od 0.90. U tom skupu, 23 je porijeklom iz upitnika astenične i regresivne disocijacije. Manjak jasnih indikatora socijalnog ponašanja ostavio je sumnju da li je prvi predmet mjerenja zaista mehanizam ličnosti odgovoran za socijalnu integraciju.

Bolja operacionalizacija mehanizma ETA zasada nije postignuta, pa se rezultati istraživanja njegove egzistencije moraju uzimati s oprezom. Mimo sve skepse, problem socijalne integracije je do te mjere relevantan da opravdava svaki pokušaj pojašnjenja veze ličnosti i socijalno poželjnog i nepoželjnog ponašanja.

POVIJEST KIBERNETIČKOG MODELA

Lociranje polazne točke kibernetičkog modela ličnosti nije u potpunosti jednostavno. Kao izvor modela najčešće se spominje rad Momirovića i Ignjatovića iz 1977. godine pod naslovom "Struktura konativnih faktora". Vrlo lapidarno, autori su iznijeli rezultate faktorizacije čak 55 upitnika ličnosti primijenjenih na velikom uzorku od 712 ispitanika. U istraživanju koje je provela ekipa od desetak ljudi, primijenjeni su upitnici Momirovića, Cattella i Eysencka, a također i upitnici drugih autora s područja tadašnje Jugoslavije. Bez posebnog razmatranja njihova značaja, autori su imenovali osam ekstrahiranih faktora kibernetičkim terminima:

- 1) efikasnost sistema za regulaciju i kontrolu obrambenih reakcija (α),
- 2) efikasnost sistema za integraciju regulativnih funkcija (η),
- 3) efikasnost sistema za regulaciju i kontrolu organskih funkcija (χ),
- 4) fleksibilnost programa za regulaciju i kontrolu (R),
- 5) efikasnost sistema za homeostatičku regulaciju (δ),
- 6) efikasnost sistema za kontrolu i regulaciju reakcija napada (σ),
- 7) efikasnost sistema za integraciju u socijalno polje (A), i
- 8) efikasnost sistema za regulaciju ekscitatorno-inhibitornih procesa (E).

U sturoj raspravi, pretpostavili su hijerarhijsku organizaciju sistema. U regulatore niske pozicije svrstavaju mehanizam za regulaciju ekscitatorno-inhibitornih procesa, regulaciju organskih funkcija, i regulaciju obrane i napada. Mehanizam za integraciju regulativnih funkcija ističu kao regulator smješten visoko i pripisuju mu funkciju kontrolora mehanizama nižeg reda. Pritom naglašavaju da efikasnost funkcije viših regulatora ovisi i od toga kakva je stabilnost i opseg regulacije nižih.

U nekoliko rečenica autori su se osvrnuli i na ulogu nasljeđa i okoline i njihove interakcije u definiranju efikasnosti mehanizama. Samu efikasnost mehanizma objašnjavaju opsegom i stabinošću regulacije, i kvalitetom programa za funkcioniranje mehanizma. Za opseg i stabilnost regulacije pretpostavljaju da su fiziološki uvjetovani, dakle sa znatnim udjelom nasljeđa. U formiranju programa, utjecaj pripisuju okolini i interakciji egzogenih činioca i fiziološke osnovice mehanizma. Za mehanizme za integraciju regulativnih funkcija, fleksibilnost programa i integraciju u socijalno polje pretpostavljaju da su dominantno uvjetovani socijalnim, dakle okolinskim faktorima. Za ostale mehanizme pretpostavljaju manje značajan utjecaj okoline.

Zanimljivo je da nudeći kibernetički model, Momirović i Ignjatović dozvoljavaju da se u soluciji, preko korelacija faktora, može prepoznati i Eysenckov model. Tako implicitno postavljaju pitanje aktualno i dvije dekade kasnije, što je u redu ispod Eysenckovih superfaktora?

U samom radu, kibernetički model autori pripisuju generalizaciji teorije o strukturi patoloških konativnih faktora Momirovića i suradnika (Momirović, 1971). No, ako se ideja o modelu zaista želi istražiti ab ovo, treba krenuti od Momirovićeve disertacije (Momirović, 1963).

Analizirajući faktorsku strukturu neurotskih simptoma sadržanih u Cornell indexu, Momirović (1963) je postavio tri hipoteze:

- a) primarna strukturalna hipoteza: neurotsko područje sadrži 12 kosokutnih latentnih varijabli;
- b) sekundarna strukturalna hipoteza: područje primarnih latentnih varijabli sadrži tri kosokutne latentne varijable;
- c) tercijarna strukturalna hipoteza: područje sekundarnih latentnih varijabli sadrži jednu latentnu varijablu - faktor generalnog neurotizma.

Dvanaest hipotetskih primarnih latentnih dimenzija definirano je kao:

- 1) Anksiozne tendencije
 - sklonost reakcijama neodređenog straha, tjeskobe i napetosti.
- 2) Fobične tendencije
 - sklonost patološkim reakcijama straha, neadekvatnog situaciji.
- 3) Hipersenzitivne tendencije
 - sklonost pretjeranoj, dominantno emocionalnoj osjetljivosti i pomanjkanje emocionalne kontrole.
- 4) Depresivne tendencije
 - sklonost reaktivnim depresivnim stanjima.
- 5) Kardiovaskularna konverzija
 - konverzija fiksirana na kardiovaskularni i respiratorni sistem.
- 6) Inhibitorna konverzija
 - disfunkcija inhibitornih areala koja se očituje u senzoričkom, motoričkom ili vegetativnom području.
- 7) Gastrointestinalna konverzija
 - konverzija fiksirana na gastrointestinalni trakt.
- 8) Hipohondrijske tendencije
 - sklonost fiksiranju na tjelesne poremećaje, preosjetljivost na male tjelesne smetnje, i strah od realnih ili zamišljenih bolesti.
- 9) Opsesivno-kompulzivne tendencije
 - sklonost prisilnim radnjama ili prisilnim mislima.
- 10) Impulsivne tendencije
 - sklonost naglim, nepromišljenim i slabo kontroliranim reakcijama.
- 11) Agresivne tendencije
 - sklonost agresiji i asocijalnom ili antisocijalnom ponašanju.
- 12) Shizoidno-paranoidne tendencije
 - sklonost bolesnim idejama i izražena introverzija.

U prostoru drugog reda, Momirović prepoznaje astenični, stenični i faktor hysterije. Astenični faktor definiraju anksioznost, fobičnost, opsesivno-kompulzivne tendencije, reaktivna depresija i hipersenzitivnost. Stenični faktor definiraju shizoidno-paranoidne tendencije, agresivnost i impulzivnost. Faktor hysterije definiraju kardiovaskularna konverzija, gastrointestinalna konverzija, hipohondrija i inhibitorna konverzija. Faktor trećeg reda imenovan je kao faktor generalnog neurotizma. Ovu podjelu ponavlja i pri evaluaciji dijagnostičke vrijednosti Cornell indexa (Momirović i Kovačević, 1970).

Donekle je neuobičajeno uvrštavanje agresivnih, impulzivnih i paranoidnih tendencija u definiciju neurotizma. Kada je u nemogućnosti teorijski poduprijeti uvrštavanje pojedinog simptoma u uzorak za analizu, autor će to obrazložiti osobnim iskustvom kliničkog psihologa (Momirović, 1963, str. 204). Bitno je za zamjetiti da je ovdje vidljiv korijen nedoumice koja će biti razriješena tek kibernetičkim gledanjem na ličnost: zašto su patološka stanja jednog prepoznatog podrijetla kontaminirana simptomima za koje se pretpostavljaju drugi uzročnici.

Prvi pojednostavljeni odgovor bio je da "Kako postoje normalni i patološki modaliteti ponašanja to, analogno tome, postoje normalni i patološki konativni faktori" (Momirović, 1971, str. 5). Ova dihotomija ne samo da nije pristajala mišljenju autoriteta (Eysenck, 1960), nije zadovoljavala ni Momirovića ni njegove suradnike (Horga, 1974; 1993). Svejedno, Momirović je konstruirao bateriju upitnika 18 PF (osamnaest patoloških faktora ličnosti) u kojima je razradio prethodnu ideju o dvanaest primarnih faktora (Momirović, 1971). Upitnici su pokazali odlična metrijska svojstva i kasnije su često korišteni i u praktične i u svrhe istraživanja.

Osamnaest patoloških faktora koji su predstavljali intencionalne predmete mjerenja baterije 18 PF su

- 1) Anksioznost

definirana kao stanje neodređenog straha, tjeskobe i nesigurnosti.

- 2) Fobičnost
definirana kao sklonost patološkim reakcijama straha i kao specifičan strah prema određenim predmetima, aktivnostima ili situacijama.
- 3) Opsesivnost
definirana kao sklonost automatskim repetitivnim psihičkim procesima ili automatskoj evokaciji nekih mnemičkih sadržaja.
- 4) Kompulzivnost
definirana kao sklonost repetitivnim motornim automatizmima.
- 5) Hipersenzitivnost
definirana kao senzorička preosjetljivost sa naglašenom emocionalnom komponentom.
- 6) Depresivnost
definirana kao trajno stanje hipotenzije.
- 7) Inhibitorna konverzija
definirana kao neuravnoteženost inhibitornih mehanizama.
- 8) Senzorna konverzija
definirana kao centralno uvjetovana inhibicija ili hiper-ekscitacija primarnih senzornih zona.
- 9) Motorna konverzija
definirana kao hiperekscitacija ili hiperinhibicija motoričkih areala centralnog živčanog sustava.
- 10) Kardiovaskularna konverzija
definirana kao labilnost vegetativnog sistema sa simptomima pretežno vezanim uz kardiovaskularni sustav.
- 11) Gastrointestinalna konverzija
definirana kao labilnost vegetativnog živčanog sustava sa simptomima pretežno vezanim uz gastrointestinalni trakt.
- 12) Respiratorna konverzija
definirana kao labilnost vegetativnog sistema koja se manifestira u poremećajima respiratornog sustava.

13) Hipohondričnost

definirana kao fiksacija na stvarne ili imaginarne somatske simptome.

14) Impulzivnost

definirana kao nekontrolirano ponašanje na povišenom nivou tenzije, bilo zbog neadekvatnih inhibitornih mehanizama, bio zbog previsoke tenzije.

15) Agresivnost

definirana kao sklonost reakcijama srdžbe, agresivnim i antisocijalnim istupima i destruktivnim reakcijama u odnosu na različite socijalne institucije.

16) Hipomaničnost

definirana kao tendencija živčanog sustava k povišenom nivou tenzije sa simptomima hiperaktivnosti, idejama veličine i moći, povišenim stupnjem nekritičnosti i otežanom kontrolnom reakcijom.

17) Shizoidnost

definirana kao sklonost dezintegriranom ponašanju zbog procesa disocijacije, dijelom uslijed dispozicione dezintegriranosti živčanog sistema a dijelom uslijed djelovanja regresije.

18) Paranoidnost

definirana kao sklonost ka reorganiziranim oblicima ponašanja kao što su rigidnost, ideje gonjenja, veličine, krivnje i bezvrijednosti, zatim patološka fiksacija na neke prevladavajuće ideje i specifičan sustav vrednovanja i shvaćanja okoline.

Nesputan granicama definicije općeg neurotizma i simptomima iz Cornell indexa, Momirović³ znatno širi osnovicu za dalje modeliranje. Razrađuje konverzivnu simptomatologiju u čak šest testova, što će kasnije pomoći lakšoj identifikaciji mehanizma za regulaciju organskih funkcija. Razdvaja kompulzivne od opsesivnih simptoma u dva upitnika, prema osnovnom kriteriju radi li se o prisilnim radnjama ili prisilnim mislima. U definiciji fobičnosti približava se stajalištima psihijatrije i u opis unosi i

iracionalne prisilne strahove od određenih predmeta, osoba ili situacija. Odustaje od prepoznavanja čiste reaktivne depresije i teži prepoznavanju endogeno ili obostrano uzrokovane depresije. Odvaja shizoidnost od paranoidnosti. Prvu definira disocijacijama u različitim područjima, pa i u mišljenju, dok drugu opisuje kao sumanuto mišljenje najčešće s idejama veličine i gonjenja, i izraženim hostilitetom. Zanimljivo je da će regresija koju u ovoj prilici pripisuje shizoidnosti i hostilitet koji se javlja u testu paranoidnosti biti kasnije tumačeni na još jedan način.

Najveća je novost uvođenje pojma hipomaničnosti i na taj način omogućavanje identifikacije Eysenckovog modela. Upitnik M 16 po svom sadržaju odgovara Eysenckovim česticama za identifikaciju introverzije - ekstraverzije. Sadrži čestice koje se odnose na živahnost, spremnost za nove aktivnosti, dobro raspoloženje ili veselost i socijabilnost. No, u analizi gdje predstavlja samo jedan rezultat od osamnaest, a od kojih se šest odnosi na konverzije i još jedan na hipohondriju, nema mogućnosti definirati faktor.

Faktorizacijom baterije 18 PF Momirović (1971) je u drugom redu faktora prepoznao astenični, stenični, konverzivni i faktor disocijativnog sindroma. Treba samo spomenuti da se ukupni rezultat u upitniku podrazumijevao kao faktorski rezultat na primarnom nivou.

Razlike u faktorskoj strukturi pri analizi Cornell indexa i baterije upitnika 18 PF očituju se i u broju i u definiciji faktora. Novo prepoznat je faktor disocijativnog sindroma. Definiraju ga upitnik shizoidnosti s česticama nepostojećim u Cornell indexu i upitnik depresivnosti gdje je depresivnost definirana i endogenom i reaktivnom komponentom. Histerični faktor dobio je ime faktor konverzije. Opisan je upitnicima gastrointestinalne, kardiovaskularne, respiratorne, senzorne i

motorne konverzije, i upitnikom hipohondričnosti. Opisu su se priključile sve nove konverzivne varijable, a izgubila se inhibitorna konverzija.

Faktor asteničnog sindroma je zadržao gotovo istu definiciju kao i u prethodnom istraživanju. I dalje ga definiraju upitnici anksioznosti, fobičnosti, opsesivnosti, kompulzivnosti i hipersenzitivnosti. Drugačije određenje depresivnosti pridonjelo je da se upitnik depresivnosti ne javlja na ovom faktoru.

Faktor steničnog sindroma značajno je promijenio definiciju. Uz agresivnost i impulzivnost vezala se hipomaničnost a izgubila paranoičnost. Uvođenje novih čestica dovelo je do bitno drugačije solucije. Usprkos tome, u višem redu dobijen je i dalje generalni faktor.

Rezultati nisu zadovoljili. Nije bio razriješeno ni pitanje broja niti definicije faktora kao ni pitanje relacija među faktorima. Trebalo je istraživati dalje. Prva je ideja bila istraživanje sa sto je moguće većim brojem varijabli, da se sto šire obuhvati ponašanje i doživljavanje koje se pripisuje ličnosti. No, ni 55 upitnika (Momirović i Ignjatović, 1977; reanalizirala Horga i sur., 1982) nije garantiralo zadovoljavajuće rješenje. Naslućuje se da bi promjena pristupa mogla biti odgovor, ali u ovim se radovima još uvijek kibernetička terminologija rabi deklarativno, sindromi su imenovani mehanizmima, a faktori se i dalje razmatraju na klasičan način. Astenični sindrom odgovarao bi efikasnosti mehanizma za regulaciju reakcija obrane, stenični sindrom odgovarao bi efikasnosti mehanizma za regulaciju reakcija napada, disocijativni sindrom efikasnosti mehanizma za homeostatičku regulaciju, a konverzivni faktor (prije nazivan i faktorom histerije) imenuje se mehanizmom za regulaciju i kontrolu organskih funkcija.

U istraživanju provedenom na studentima sa 31 upitnikom ličnosti (Momirović, Horga i Bosnar, 1982), temeljem rezultata prethodnih istraživanja, unaprijed je postavljena hipoteza o šest generatora varijabiliteta mjerenih varijabli. Pretpostavka je pristojno potvrđena i konfirmativnom i eksplorativnom faktorskom analizom. Model se stoga dalje razvija pod pretpostavkom postojanja slijedećih šest mehanizama:

- 1) za regulaciju aktiviteta (prije prepoznat kao mehanizam za regulaciju ekscitatorno-inhibitornih procesa),
- 2) za regulaciju i kontrolu organskih funkcija,
- 3) za regulaciju i kontrolu reakcija obrane,
- 4) za regulaciju i kontrolu reakcija napada,
- 5) za koordinaciju regulativnih funkcija (prije nazivan mehanizmom za homeostatičku regulaciju), i
- 6) za integraciju regulativnih funkcija (objedinjuje faktor i prije tako nazivan i faktor integracije u socijalno polje; u novijim radovima češće se koristi ovaj drugi naziv).

Kao pravi teorijski model, a ne rezultat pojedinačnog istraživanja, kibernetički model se 1984 godine prezentirao na kongresu psihologa tadašnje Jugoslavije (Momirović, Horga i Bosnar, 1984; Bosnar i sur., 1984; Prot i Momirović, 1984; Hošek, Bosnar i Zarevski, 1984).

OPERACIONALIZACIJA REGULATIVNIH MEHANIZAMA KIBERNETIČKOG MODELA LIČNOSTI

Do 1983. godine model je bio operacionaliziran uz pomoć u pravilu velikih kolekcija mjernih instrumenata. To ga je činilo neupotrebljivim za praksu, a također i nespretnim za istraživanje. Dalji razvoj modela nužno je zahtijevao razvoj instrumenata koji će što bolje opisivati model a sa što manje potrebnih čestica, dakle takvih čije će vrijeme primjene biti prihvatljivo.

Upravo ovako postavljen problem riješen je korištenjem podataka istraživanja na studentima Fakulteta za fizičku kulturu u Zagrebu (Gabrijelić i sur., 1980., Momirović, Horga i Bosnar, 1982.). U ovom ambicioznom istraživanju jednadžbi specifikacija četiri sportske igre iz rujna 1982. godine, u četrnaest dana izolacije na otoku, preko dvije stotine studenata (muškaraca) izmjereno je sa preko tri stotine varijabli. Među ostalim, ispitanici su riješili 31 (trideset i jedan) upitnik ličnosti.

Istraživanje je provedeno u posebno dobrim uvjetima zahvaljujući u prvom redu voditelju cijeloga projekta, M. Gabrijeliću. Vrhunski stručnjak za nogomet pokazao se također i izuzetno osjetljivim za kontrolu činioca koji mogu djelovati na rezultate eksperimenta. Posebno važni faktor u istraživanju bila je motivacija ispitanika, jer je gotovo cijeli skup mjera ovisio o "dobroj volji" ili sabotazi pojedinaca. Studentima je u dva navrata prije eksperimenta održano predavanje o ciljevima istraživanja i na taj način objašnjen cilj cijelog poduhvata. Zbog formalnih uvjeta, da bi se mjerenje usaglasilo sa zakonom i moglo proglasiti dijelom semestra, bilo je nužno proglasiti ga obaveznim za sve studente starijih godina, no smjesta je usvojeno i pravilo po kojemu je svakom studentu opravdan izostanak s mjerenja iz bilo kojeg razloga, bez obzira na obrazloženje. Na taj način se osiguralo to da je prisustvo mjerenju bio plod izbora pojedinca, a ne prisile.

Na samom mjerenju vođena je posebna briga o studentima, počevši od prehrane do osiguravanja dovoljnog broja sportskih novina. Studentima se također svaku večer davao izvještaj o mjeranjima toga dana. Uvažavanje studenata kao partnera u istraživanju pomoglo je održanju visoke razine motiviranosti ispitanika. Do posljednjeg dana mjerenja vladala je izuzetna disciplina, a na distribucijama i najzamornijih testova izdržljivosti ni u zadnjim danima mjerenja nije se mogao opaziti pomak na niže vrijednosti od očekivanih.

Mjerenja upitnicima bila su distribuirana u tih četrnaest dana. Prvotno je predviđeno da će se upitnicima mjeriti svaki treći dan, nakon mjerenja kognitivnih sposobnosti. No, vrijeme predviđeno za popunjavanje upitnika se u nekoliko navrata pokazalo prekratkim, pa su stoga upitnici jednim djelom rješavani u vremenu koje je bilo predviđeno kao slobodno. Mimo zadiranja u slobodno vrijeme, i pored toga što su ispitanici često imali dežavu doživljaj pri rješavanju sljedećeg upitnika, nije primijećen otpor ni ovoj vrsti ipitivanja. Po svemu sudeći, oni koji su spremni četrnaesti dan istraživanja u izolaciji voziti bicikl-ergometar zaista do kraja izdržljivosti (što pokazuju rezultati Metikos i sur. 1982), u stanju su pročitati i pošteno odgovoriti i na tridesetprvi upitnik ličnosti.

Pored osnovnog cilja istraživanja, određivanja nekih faktora jednadžbe specifikacije četiri sportske igre, istraživanje je osmišljeno i za eksperimentatore time što im je ostavljena sloboda izbora instrumentarija. Na taj način bilo je omogućeno da svatko zadovolji i vlastiti znanstveni interes. Naravno, i psiholozi kao i kineziolozi bili su nužno limitirani vremenom dostupa ispitanika - u protivnom istraživanje vjerojatno još i danas ne bi bilo dokrajčeno.

Izbor testova ličnosti, temeljen iskustvom K. Momirovića i S. Horge sveo se na reduciranu listu trideset i jednog upitnika.

Primijenjeni su:

- za procjenu konativnog regulativnog mehanizma ALFA

1. A 1, anksioznost iz baterije 18 PF K. Momirovića
2. O 3, opsesivnost iz baterije 18 PF K. Momirovića
3. S 5, hipersenzitivnost iz baterije 18 PF K. Momirovića
4. F 2, fobičnost iz baterije 18 PF K. Momirovića
5. CO, osjećaj krivnje iz baterije 16 PF R. B. Cattella;

- za procjenu konativnog regulativnog mehanizma SIGMA

6. N 14, impulzivnost iz baterije 18 PF K. Momirovića
7. T 15, agresivnosti iz baterije 18 PF K. Momirovića
8. SIG 3, oralna agresivnost iz baterije SIG Momirovića, Ignjatovića, Radovanovića, Horge, Mejovseka, Hrnjice, Džamonje, Wolfa i Vučinića
9. CE, dominacija iz baterije 16 PF R. B. Cattella
10. SP 3, nepovjerenje iz kolekcije SP Momirovića, Hrnjice i Petrovića;

- za procjenu konativnog regulativnog mehanizma HI

11. G 11, gastrointestinalna konverzija
12. K 10, kardiovaskularna konverzija
13. H 13, hipohondrija
14. E 8, senzorna konverzija
15. Z 9, motorna konverzija, svi iz baterije 18 PF K. Momirovića;

- za procjenu konativnog regulativnog mehanizma DELTA

16. L 17, shizoidnost iz baterije 18 PF K. Momirovića
17. P 18, paranoidnost iz baterije 18 PF K. Momirovića
18. DEL 2, hipomanična disocijacija iz kolekcije DEL Momirovića, Radovanovića, Horge, Wolfa, Mejovseka, Ignjatovića i Džamonje
19. D 6, depresivnost iz baterije 18 PF K. Momirovića
20. I 7, inhibitorna konverzija iz baterije 18 PF K. Momirovića
21. SIG 2, analna agresivnost iz kolekcije SIG Momirovića, Ignjatovića, Radovanovića, Mejovseka, Horge, Hrnjice, Džamonje, Wolfa i Vučinića;

- za procjenu konativnog regulativnog mehanizma ETA

- 22. DEL 1, psihastenična disocijacija iz kolekcije DEL Momirovića, Horge, Wolfa, Mejovšeka, Ignjatovića i Džamonje
- 23. DEL 3, regresivna disocijacija iz kolekcije DEL Momirovića, Ignjatovića, Radovanovića, Horge, Mejovšeka, Džamonje i Wolfa
- 24. SP 5, nekooperativnost iz kolekcije SP Momirovića, Hrnjice i Petrovića
- 25. CC, snaga ega iz baterije 16 PF R. B. Cattella
- 26. CQ4, ergička tenzija iz baterije 16 PF R. B. Cattella;

- za procjenu konativnog regulativnog mehanizma EPSILON

- 27. M 16, hipomaničnost iz baterije 18 PF R. B. Cattella
- 28. EKS 1, ekstraverzija iz Eysenckovog upitnika MPI
- 29. EKS 2, socijalna ekstraverzija Momirovića, Radovanovića, Horge, Mejovšeka, Džamonje i Wolfa
- 30. CF, surgencija iz baterije 16 PF R. B. Cattella
- 31. CH, parmia iz baterije 16 PF R. B. Cattella.

Cattellovi testovi su primijenjeni tako da su objedinjene A i B verzije, pa su sadržavali po 26 čestica.

Konfirmativnim faktorskim postupkom, modifikacijom multigrupne metode faktorske analize, na ukupnim rezultatima upitnika ekstrahirano je šest pretpostavljenih dimenzija. Tako dobijen šest faktorski vektorski prostor smatran je reprezentantom modela, tj. onog njegovog dijela koji se odnosi na pretpostavljenih šest regulativnih konativnih mehanizama.

Ukupno je primijenjeno 1407 različitih čestica. U sljedećem koraku, te su čestice projicirane u prostor šest faktora i određene su paralelne i okomite projekcije svake čestice na svaki faktor. Čestice su rangirane prema veličini paralelnih projekcija na pojedinom faktoru, tako da je dobijeno šest lista rangova 1407 čestica. Zahvaljujući kompjuterskoj tehnologiji tog doba, bilo je moguće svakoj listi rangova paralelnih projekcija pridružiti vrijednost ortogonalne projekcije na faktor, tekstualni sadržaj čestice i ime upitnika iz kojeg čestica potječe. Tako se razrješio u osnovi ergonomski problem, kako objединiti sve potrebne podatke da budu zaista iskoristivi.

U odabiru čestica uvažavale su se veličine projekcija i psihološki smisao sadržaja čestice, tako da su pretpostavljene funkcije mehanizma što je moguće bolje pokrivena. Ovaj posljednji zadatak, naravno, ostavljen je najiskusnijem u timu. Izbor je olakšavala činjenica da se između 1407 čestica na svakom faktoru našao veći broj onih koje su paralelne projekcije ostvarivale baš samo na tom jednom faktoru. Broj od trideset čestica za svaki faktor odabran je iz nekoliko razloga. Kao prvo, postojao je široki izbor i broj od 30 čestica po faktoru predstavlja drastičnu redukciju na mogućim česticama. Taj broj osigurava vrlo visoku pouzdanost odabranog skupa, a pritom ne konzumira previše vremena u primjeni. No, ako se skale primjenjuju pojedinačno, taj broj osigurava da mjerenje i od strane ispitanika bude doživljeno kao "ozbiljan" poduhvat, premali broj pitanja može biti shvaćen od strane ispitanika kao nemarnost ispitivača.

Algoritam odabira čestica za skale koje reprezentiraju mehanizme kibernetičkog modela ličnosti Momirovića i suradnika, in extenso je naveden u radu Prota i Momirovića (1984). Same čestice, zajedno s naznakom mehanizma čijem mjerenju su namijenjene, u ovom tekstu su navedene u poglavlju koje opisuje metode istraživanja.

2. PROBLEM

Modeli koji su donedavno dominirali u razmatranju ličnosti putem crta su nesumnjivo Cattellov (Cattell 1943; 1945; 1946; 1947; Cattell, Eber i Tatsuoka, 1970) i Eysenckov (Eysenck 1947; 1967; 1981; Eysenck i Eysenck 1964; 1969; 1975). Ova konstatacija svakako vrijedi kada su u pitanju situacije u kojima je nužno ekspliciranje jednog zaokruženog, potpunog modela ličnosti, kao na primjer, u udžbenicima ili u programima sveučilišnih kolegija. Zanimljivo je, međutim, pitanje koje postavljaju McCrae i Costa (1985) nije li taj utjecaj precijenjen i u realnosti ograničen primjenom Cattellovih i Eysenckovih upitnika, 16PF (Sixteen Personality Factor Questionnaire) i MPI (Maudsley Personality Inventory), EPI (Eysenck Personality Inventory) i EPQ (Eysenck Personality Questionnaire).

McCrae i Costa (1985), a također i Berger (1979) podsjećaju da praktičari, pogotovo pri individualnoj procjeni statusa ličnosti, zamjetno često koriste MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory). Također se često koriste CPI (California Personality Inventory, Gough, 1967) i Guilford – Zimmerman Temperament Survey (GZTS, Guilford, Zimmerman i Guilford, 1976). Istraživači, s druge strane, nerijetko konstruiraju vlastite instrumente za ilustraciju vlastitih koncepata, na primjer Buss (1980) ili Maddi, Hoover i Kobasa (1982) i izbjegavaju iskazati potpuniji model ili kompleksniji okvir u koji smještaju svoj koncept.

Na ovaj način, implicitno se iskazuje neslaganje s postojećim modelima a da se pritom ne ulazi u sukob s trenutnim akademskim autoritetima. Citirajući Branda i Egana (1989), pitanja o tome koje su osnovne dimenzije ljudske ličnosti neprekidna su preokupacija diferencijalnih psihologa, bez obzira na klasične pokušaje R. B. Cattella i H. J. Eysencka da daju definitivni odgovor.

Različiti su razlozi nezadovoljstvu Cattellovim i Eysenckovim modelom. Eysenckove dimenzije ekstraverzije i neuroticizma, kako kaže Boyle (1986, 1989), konzistentno se pojavljuju u analizama višeg reda u virtualno svim psihometrijskim studijama normalne ličnosti. Dimenzije, uključivo i psihoticizam, su do te mjere robustne da su izvedive i iz Cattellovih faktora nižeg reda (Horga, 1974; Momirović, Horga i Bosnar, 1982; 1984; Eysenck, 1984; Boyle, 1986). Eysenckovi faktori (barem kako su operacionalizirani) mogu se smatrati vrhom hijerarhije crta ličnosti ili "superfaktorima" (Eysenck, 1978). Mana modela je u tome što ne daje operacionu definiciju faktora nižeg reda. Upravo faktori nižeg reda mogu biti ponekad krucijalni u tumačenju određenih ponašanja ili doživljavanja. U Eysenckovom modelu se oni ne ekspliciraju, pa će eksplanacija ili predikcija ponašanja biti slaba jer nedostaje dio specifične varijance. Na primjer, Eysenckov model neće uvijek biti primijeren tumačenju nekog anksioznog ili agresivnog ponašanja jer nema eksplicitno definirane anksioznost i agresivnost.

Cattell je fokus svog modela postavio znatno niže, težeci otkrivanju primarnih faktora ličnosti. Fascinirao je opsegom i sistematičnošću svojih istraživanja i postao uzorom kako od empirijskih podataka graditi teoriju. Utjecao je na psihologe diljem svijeta šireći multivarijatan eksperimentalni pristup psihologiji (Cattell, 1966). Cattellov model ličnosti, međutim, nije nikada zaživio u Evropi. Istraživanjima provedenim u nas, model ne samo da nije nikada repliciran (Stankov, L. i R. Kvasčev, 1974; Momirović i Ignjatović, 1977; Horga, Ignjatović, Momirović i Gredelj, 1982) već je stavljena u sumnju sama egzistencija pojedinih faktora. Upitnici iz baterije 16PF su se na domaćoj populaciji pritom pokazali slabo pouzdanima, čak i kada su primjenjivani tako da su udružene dvije forme u dvostruki broj čestica (Momirović, Horga i Bosnar, 1982).

Do osamdesetih godina Cattellov model nije oštrije osporavan niti doživio ozbiljniju kritiku među američkim psiholozima. Literatura najčešće navodi tri rada u kojima su analize Cattellovih bipolarnih skala pokazale da je dimenzionalnost prostora koje skale opisuju daleko manja od one koje pretpostavlja Cattell. Kao prvi, navodi se Fiske (1949), koji je analizom dvadesetijedne bipolarne skale polučio pet, s poteškoćama interpretiranih faktora. Digman (1990) navodi da Fiskeov rad nije poznjeo pažnju istraživača ličnosti premda je objavljen u utjecajnom časopisu. Rad Tupesa i Christala iz 1961. godine (prema Digman, 1990) imao je još manje mogućnosti utjecaja na psihologe. Faktorska analiza 30 Cattellovih bipolarnih skala objebljena je kao tehnički izvještaj američkih Zračnih snaga. U izvještaju, Tupes i Christal su zaključili da je dimenzionalnost prostora omeđenog skalama daleko manja od one koju pretpostavlja Cattell. Zaključili su da solucija s pet faktora kao kod Fiskea izvrsno pristaje njihovim podacima. Faktore su imenovali surgencija (isticanje, uzbuđenost – prema Fulgosi, 1983), ugodnost (agreeableness), ovisnost, emocionalna stabilnost i kultiviranost (culture). Treći autor koji je doveo u sumnju Cattellov broj primarnih dimenzija ličnosti i kojeg ponekad navode kao idejnog oca The Big Five modela, jest Norman (1963). Pet faktora koje je Norman ekstrahirao imenovao je kao surgenciju, ugodnost (agreeableness), savjesnost (conscientiousness), emocionalnost i kulturu.

Osamdesetih godina veći broj autora predlaže formiranje modela s manjim brojem faktora nego kod Cattella (no većim od Eysenckova tri) a čija se opstojnost može pretpostaviti temeljem frekvencije ekstrakcija u različitim analizama nezavisnih autora. Goldberg (1981) je proveo leksičku analizu na temeljima tradicije Allporta i Odberta (prema Allport, 1969) i Cattella (1943). Predložio je pet dimenzija ličnosti i Digman (1990) navodi da je upravo Goldberg u tom radu iz 1981. (str. 159) prvi upotrebio sintagmu "The Big Five". Digman i Takemoto-Chok (1981) reanalizirali su šest radova, uključivo i Cattellove i Fiskeov i zaključili da je pet-faktorska solucija vrlo robusna. Costa i McCrae (1985)

konstruirali su inventar pod pet-faktorskim modelom i ovom operacionalizacijom utrli put brzom širenju "The Big Five" modela.

Brzo prihvatanje novog modela očiti je izraz nezadovoljstva postojećim. Očito, vrijeme je za nastup novih modela u području ličnosti. No, postavlja se pitanje da li je baš Big Five model koji može zadovoljiti. Razmatrajući Digmanovu tablicu interpretacija pet robustnih dimenzija ličnosti (Tablica 1) i Cronbachov (1990) sažetak interpretacija više autora (Tablica 2), nameće se pitanje u čemu je bitno poboljšanje u odnosu na Eysenckov model. Psihoticizam je rascijepljen na dva faktora koja se mogu prepoznati kao faktor psihotičkog emocionalnog reagiranja (emocionalna hladnoća, okrutnost na negativnom polu) i psihotična disocijacija (organiziran / neorganiziran). Peta dimenzija odaje Cattellov utjecaj i vezana je uz kognitivno funkcioniranje. Može se prepoznati kao bipolarni faktor kognitivnog stila kako ga definira Vernon (1983) ili čak životnog stila (Cronbach, 1990) čije su karakteristike intelektualni interesi, radoznalost, originalnost, otvorenost za nova iskustva na jednom polu, s opozitnim obilježjima na suprotnom. Nema uvjerljivog odgovora na pitanje zašto baš pet faktora i zašto baš ovih pet faktora. Robusnost faktora, koja se često navodi (Mc Crae i Costa, 1985; Boyle, 1989; Brand i Egan, 1989; Peabody i Goldberg, 1989; Goldberg, 1990; Trapnell i Wiggins, 1990; Piedmont, McCrae i Costa, 1991) nije uvjerljivo pokazana.

Metoda kojom se ovi autori služe pri dokazivanju egzistencije pet-faktorskog modela jest da se iz zbira svih istraživanja izabere skroman podskup onih koja su u prilog vlastitom uvjerenju. Od 1949. godine do osamdesetih, navedeni autori najčešće pobrojavaju tri (3) takva rada. Nepostojanje druge argumentacije (osim jednog skromnog broja radova u kojima se javlja slična solucija) dozvoljava da neka druga grupa autora odabere neki drugi podskup istraživanja i da s ravnopravnog stajališta ponudi neki drugačiji model. Ako nema dodatnih obrazloženja, svi mogući modeli izvedivi iz dosadašnjih istraživanja su podjednako dobri, sve do neke n-te grupe autora i n-tog modela.

Tablica 2.1 Interpretacija pet robustnih dimenzija ličnosti (Digman, 1990)

AUTOR	FAKTOR 1	FAKTOR 2	FAKTOR 3	FAKTOR 4	FAKTOR 5
Fiske (1949)	socijalna adaptabilnost	konformizam	želja za postignućem	emocionalna kontrola	istraživački intelekt
Eysenck (1970)	ekstraverzija	- P S I H O T I	C I Z A M -	neuroticizam	
Tupes i Christal (1961)	surgencija	ugodnost	ovisnost	emocionalnost	kultura
Norman (1963)	surgencija	ugodnost	savjesnost	emocionalnost	kultura
Borgatta (1964)	asertivnost	omiljelost	interes za zadatak	emocionalnost	inteligencija
Cattell (1957)	exvia	cortetia (kortikalna alertnost)	snaga superega	anksioznost	inteligencija
Guilford (1975)	socijalna aktivnost	paranoidna dispozicija	introvertno mišljenje	emocionalna stabilnost	
Digman (1988)	ekstraverzija	prijateljska uslužnost	želja za postignućem	neuroticizam	intelekt
Hogan (1986)	sociabilnost i ambicija	omiljenost	razboritost	prilagodba	misaonost
Costa i McCrae (1985)	ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	neuroticizam	otvorenost (za ideje)
Peabody i Goldberg (1989)	snaga	ljubav	rad	čuvstvo	intelekt
Buss i Plomin (1984)	aktivnost	socijabilnost	impulsivnost	emocionalnost	
Tellegen (1985)	pozitivna emocionalnost		smetenost	negativna emocionalnost	
Lorr (1986)	interpersonalni angažman	nivo socijalizacije	samokontrola	emocionalna stabilnost	nezavisnost (u mišljenju)

Tablica 2.2 Interpretacija pet robustnih dimenzija ličnosti prema Cronbachu (Cronbach, 1990; izvoro Digman i Inouye, 1986; McCrae i Costa, 1987; Peabody i Goldberg, 1989)

Faktori, s alternativnim nazivljem	Relevantni polarni adjektivi
I. Ekstraverzija, surgencija	smion/bojažljiv društven/povučen
II. Ugodnost, bliskost, uslužnost brižnost	topao/hladan "meka srca"/okrutan
III. Savjesnost, odgovornost, volja	organiziran/neorganiziran
IV. Emocionalna stabilnost, negativna čuvstva, neuroticizam	opušten/napet neemotivan/emotivan
V. Kultura, otvorenost iskustvu, intelekt	inteligentan/neinteligentan originalan/uobičajen

Jedan od uvjerljivih razloga za uspjeh Big Five modela sramežljivo je natuknuo Digman (1991) spomenuvši ograničene kapacitete čovjeka (u koju vrstu spadaju i psiholozi) u obradi informacija. Model u kojem treba istovremeno uvažavati veći broj dimenzija (na primjer, kod Cattella najmanje sesnaest), a koje mogu pritom biti još i neortogonalne pa treba voditi računa o odnosu među njima, nije jednostavno usvojiti. Baratanje "sirovim" podacima neće biti moguće zbog ograničenog kapaciteta radne memorije a formiranje grupa strukturiranih podataka traži vrijeme i napor (korisnici MMPI-a da bi riješili taj problem upotrebljavaju vizualno pomagalo - iscrtane profile rezultata).

Ne treba međutim zaboraviti, uloga je modela pojednostavniti složenu realnost da bi pojedinci mogli usvojiti pojmove koji reprezentiraju realne fenomene, baratati njima i o njima međusobno komunicirati i razmjenjivati informacije. Prihvaćeni model u određenom trenutku razvoja psihologije bit će dakle onaj koji može usvojiti i kojim može baratati dominantni broj zainteresiranih psihologa. Kao i svi, i psiholozi su limitiranih procesnih kapaciteta i doživljavaju posljedice starenja, na koje veselo upozorava Zarevski (1994: str. 171). Stoga, ne treba odbaciti Digmanovu sugestiju da se prihvaćanje pet-faktorskog modela barem dijelom može objasniti prikladnošću zadatka.

Podsjetimo se čuvenog Thurstoneovog uvoda u problem faktorske analize (cit. Thurstone, 1953):

"It is the faith of all science that an unlimited number of phenomena can be comprehended in terms of a limited number of concepts or ideal constructs. Without this faith no science could ever have any motivation. To deny this faith is to affirm the primary chaos of nature and the consequent futility of scientific effort. The constructs in terms of which natural phenomena are comprehended are man-made inventions. To discover a scientific law is merely to discover that a man-made scheme serves to unify, and thereby to simplify, comprehension of a certain class of natural

phenomena. A scientific law is not to be thought of as having an independent existence which some scientist is fortunate to stumble upon. A scientific law is not a part of nature. It is only a way of comprehending nature."

U ovom trenutku zasićenja starim modelima, Momirovićev model bi mogao ponuditi zanimljiv novi okvir gledanja na ličnost. Prihvatljiv je i kao klasični model crta a nudi mogućnost kibernetičkog modeliranja. Ne sadrži pojmove izvan onoga što psihologija već pozna i što su psiholozi već prihvatili, što je garancija da u njemu nema konfabulacija. Otvara niz novih problema (npr. kauzalnih relacija) i nudi mnogo novih tema za istraživanje.

Model je zasad bio lokalnog značaja, poput npr. modela Japanca Shimode (Shiomi, 1995). Prije nego što se ponudi široj javnosti, potrebno je provjeriti njegovu stabilnost i na uzorcima različitim od onih na kojima je nastao i razvijao se. Ukoliko je model moguće prepoznati na uzorcima različitim po spolu, dobi, obrazovanju, socijalnom statusu i ako je moguće model primijeniti i na pripadnicima druge kulture, tada ga je smisleno ponuditi svjetskoj psihologijskoj javnosti. Također, potrebno je provjeriti stabilnost modela u vremenu da bi se provjerila vjerodostojnost dimenzija.

Problem ove radnje stoga će biti:

1. Provjeriti generalnost modela usporedbom faktorskih solucija izvedenih na rezultatima različitih uzoraka;
2. Provjeriti stabilnost modela u vremenu usporedbom faktorskih solucija izvedenih na rezultatima istog uzorka ispitanog u dvije vremenske točke udaljene najmanje godinu dana.

3. METODE

UZORCI ISPITANIKA

U analizu je uključeno jedanaest uzoraka ispitanika od kojih je jedan ispitan u dva navrata. Šest uzoraka čine stanovnici Hrvatske, dva uzorka čine američki studenti, a tri uzorka stanovnici bivše Jugoslavije na odsluženju vojnog roka u tadašnjoj JNA odabrani po kriteriju da dobro razumiju hrvatski jezik.

Četiri uzorka su mješovita muška i ženska, četiri uzorka čine samo muškarci, a tri žene. Tri su uzorka s dominantno srednjom dobi, dva su uzorka adolescenata, a preostali su uzorci sastavljeni od pretežno mladih ljudi. Tri uzorka čine studenti, dva uzorka su srednjoškolci, jedan uzorak je prema obrazovanju ograničen na najmanje završenu osmogodišnju školu, a u pet uzoraka tražila se samo pismenost te se u njima pojavljuje puni raspon obrazovanja.

Dva uzorka čine stanovnici velegrada (bez periferije), u tri uzorka su stanovnici manjih gradova, u tri uzorka nalazimo osobe različitog mjesta stalnog boravka, a u tri ovaj podatak nije evidentiran. U prvom uzorku broj seljaka doseže gotovo polovinu ispitanika.

Sedam uzoraka u osam navrata mjereno je grupno, u standardnim uvjetima grupnog mjerenja papir-olovka instrumentom. Ispitanici iz tri uzorka popunili su upitnike individualno. U tri uzorka ispitivanje je bilo anonimno.

Ovaj skup uzoraka trebao bi biti dovoljno heterogen da omogući identifikaciju eventualnog nepristajanja modela nekoj od subpopulacija definiranoj spolom, dobi, kulturom ili obrazovanjem.

Nazalost, u tri uzorka efektiv jedva prelazi stotinu ispitanika. Među faktore koji utječu na rezultate faktorskih analiza mora se stoga uvrstiti i veličina uzorka.

Uzorak 1

Mjerenje je obavljeno 1985. godine na vojnicima tadašnje JNA u okviru projekta "Konstrukcija i evaluacija testova za procenu ličnosti na osnovu interakcionističkog modela" (Bosnar i sur., 1986). Uzorak sačinjava 1001 klinički zdrava i pismena muška osoba. Raspon starosti ispitanika je 18 - 30 godina, s prosjekom 20.47 godina. Obrazovni nivo ispitanika kreće se u punom rasponu, od nepohađanja škole do postdiplomskog stupnja, s dominantno završenom srednjom školom. Seljačkog porijekla je 45.8% ispitanika, 33.9 dolazi iz općinskog mjesta a 20.3% dolazi iz grada. Uzorak se može smatrati reprezentativnim za pismenu mladu mušku populaciju s teritorije tadašnje Jugoslavije. Mjerenja su obavljena grupno, u standardnim uvjetima.

Uzorak 2

Mjerenje je obavljeno 1986 godine na 843 regruta tadašnje JNA. Ispitivanja su obavljana grupno, u standardnim uvjetima. Osnovni ciljevi ispitivanja su bili vezani uz socijalne stavove i socijalnu patologiju (Momirović, Wolf i Ignjatović, 1988; Wolf i Prisljin, 1988; Wolf i Momirović, 1988, Bosnar i Prot, 1989). Testovi ličnosti su bili primijenjeni kao eksplanatorne varijable. Ispitanici su bili uvjereni da je ispitivanje anonimno. Po dobi, spolu, obrazovanju, zdravstvenom i socijalnom statusu, uzorak je blizak prvom uzorku, također regruta.

Uzorak 3

Mjerenje je 1984. godine u okviru projekta "Antropološke karakteristike žena-vojnika" i detaljno opisan u studijama "Kognitivne i konativne karakteristike žena-vojnika" (1985) i "Relacije antropoloških karakteristika žena-vojnika" (Bosnar i sur., 1986). Sastoji se od 391 žene na dobrovoljnom služenju vojnog roka u tadašnjoj JNA, u dobi od 19 do 27 godina s najmanje završenom osnovnom školom. Mjerenja su obavljena grupno, u standardnim uvjetima.

Uzorak 4

Sastoji se od 104 adolescenta u dobi od 16 do 17 godina, polaznika različitih usmjerenja srednje škole u Zaboku. Podatke ovog i slijedećeg uzorka prikupila je Ljerka Tuđa mjereći za svoj diplomski rad (Tuđa, 1985). Mjerenja su izvršena grupno u vrijeme nastave u školi, u standardnim uvjetima.

Uzorak 5

Sastoji se od 412 adolescentica u dobi od 16 do 17 godina, polaznica različitih usmjerenja srednje škole u Zaboku. Mjerenja su izvršena grupno u vrijeme nastave u školi, u standardnim uvjetima.

Uzorak 6

Sastoji se od 33 studenata i 69 studentica psihologije na University of California, Los Angeles anonimno mjerenih na nastavi statistike. Podaci su dobijeni ljubaznošću dr. Ksenije Marinković.

Uzorak 7

Sastoji se od 115 studenata i studentica različitih studijskih grupa na Texas A&M University, starih 18 do 51 godinu (prosječno 20.7 godina), anonimno mjerenih na nastavi psihologije. Podaci su dobijeni ljubaznošću dr. Radmile Prišlin.

Uzorak 8

sačinjava 207 građana Siska starijih od 16 godina mjerenih u okviru projekta "Ponašanje građana Siska za vrijeme uzbuna" (Bosnar i sur., 1992b). Kvotni uzorak sastavljen je tako da ravnomjerno pokriva pojedina područja grada, da bude uravnotežen s obzirom na spol ispitanika i da u njemu dominiraju osobe srednje dobi. U uzorku je 49.8% žena i 50.2% muškaraca. U rasponu od 26 do 50 godina nalazi se 50.7% ispitanika, u dobi do 26 godina nalazi se 24.2%, a iznad 50 godina 25.1% ispitanika. Dominiraju osobe sa

završenom srednjom školom (59.4%), s višom školom ili fakultetom je 24.2% a s osnovnom školom ili manje 15.5% ispitanika. Najveći broj ispitanika je zaposlen (48.3%), učenika i studenata je 20.8%, penzionera ima 18.4%, nezaposlenih je 6.8% i domaćica 5.8%. Mjerenje je obavljeno na isti način kao i mjerenje građana Zagreba, mada u dramatičnijim uvjetima, u zatišju između dva vala razaranja grada.

Uzorak 9

Sastoji se od 186 građana grada Zagreba mjerena u okviru projekta "Ponašanje građana Zagreba za vrijeme uzbuna" (Bosnar i sur., 1992a). Uzorak je prilagođen osnovnom cilju istraživanja, pa je formiran kao kvotni uzorak koji pokriva četiri ratom različito ugrožena dijela Zagreba. Mjerenje su obavili anketari (psiholozi i studenti psihologije) koji su slučajem odabirali adrese unutar unaprijed zadanog područja sa zadatkom da anketiraju sve prisutne ukucane starije od 16 godina. Odaziv građana na anketiranje je bio izuzetno velik, pa je tek nekolicina odbila suradnju, mada su svi potencijalni ispitanici bili unaprijed upozoreni da je anketa opsežna. Testovi ličnosti bili su otisnuti na kraju anketne sveske, te su ih ispitanici rješavali samostalno na kraju cijelog ispitivanja. Zabilježena su dva slučaja odustajanja kod starijih i bolesnih osoba. Po svemu sudeći, ispitanici su bili do te mjere motivirani na suradnju prvim dijelom ankete koji se odnosio na ponašanje i doživljavanje za vrijeme uzbuna, da su bez primisli o svrsi ispitivanja popunili i upitnike ličnosti. Ispitivanja su provedena u razdoblju od 7. 11. do 7. 12. 1991. godine, dakle neposredno nakon prvog vala uzbuna.

Uzorak 10

Sastoji se od 231 građanke grada Zagreba mjerene u okviru projekta "Ponašanje građana Zagreba za vrijeme uzbuna" (Bosnar i sur., 1992a). Ukupni uzorak navedenog istraživanja podijeljen je prema spolu samo za potrebe ove analize, pa se sve opaske o mjerenju navedene za građane odnose i na uzorak građanki.

Uzorak 11

Sačinjava 178 studentica i 39 studenata Filozofskog fakulteta u Zagrebu (ne psihologa) mjerenih grupno na nastavi u dva navrata, u vremenskom razmaku od godinu dana. U prvom mjerenju, ispitanici su bili stari u rasponu 17 do 26 godina (prosječno 20.4 godine). Podaci su dobijeni ljubaznošću dr. Radmile Prišlin i dr. Alije Kulenovića.

TABLICA 3.1 SUMARNI PREGLED KARAKTERISTIKA UZORAKA

	UZORAK	EFEKTIV	SPOL	DOB
1)	VOJNICI - REGRUTI (neprofesionalci)	1001	M	18 - 30
2)	VOJNICI - REGRUTI (neprofesionalci)	843	M	18 - 30
3)	ŽENE VOJNICI (dobrovoljke)	391	Ž	18 - 27
4)	SREDNJOŠKOLCI (Zabok)	104	M	16 - 17
5)	SREDNJOŠKOLKE (Zabok)	412	Ž	16 - 17
6)	STUDENTI PSIHOLOGIJE (UCLA, USA)	102	M i Ž	-
7)	STUDENTI (TAMU, USA)	115	M i Ž	18 - 51
8)	GRADANI SSKA (mjereni u vrijeme uzbuna)	207	M i Ž	16 -
9)	GRADANI ZAGREBA (mjereni u vrijeme uzbuna)	184	M	16 -
10)	GRADANKE ZAGREBA (mjerene u vrijeme uzbuna)	231	Ž	16 -
11)	STUDENTI (Zagreb)	217	M i Ž	17 - 26

INSTRUMENTI

U poglavlju koje opisuje operacionalizaciju mehanizama kibernetičkog modela, naveden je postupak kojim je odabrano po trideset čestica za opis svakog od šest mehanizama. Te su čestice korištene i u ovom istraživanju. Niže je navedeno svih 180 čestica koje opisuju model. Ispred svake čestice je naveden mehanizam čijem mjerenju je namijenjena (kraticom). Česticama je pridružena Lickertova skala od pet stupnjeva, s mogućim odgovorima "potpuno točno", "djelomično točno", "nisam siguran", "djelomično netočno" i "potpuno netočno", pa je rezultat u čestici u rasponu od 1 do 5.

- ALFA 1. Često se zbunim i smetem kad moram brzo raditi.
- ALFA 2. Često sam gubio u nekim stvarima jer se nisam mogao dosta brzo odlučiti.
- ALFA 3. Više griješim u radu kad me promatra pretpostavljeni ili netko nadređeni.
- ALFA 4. Često brinem nisam li nečim što sam rekao, učinio nešto glupo ili neprilično.
- ALFA 5. Vrlo mi je neugodno ako se negdje nađem sam bez ijednog prijatelja.
- ALFA 6. Brijljivo zaključavam vrata od stana ili sobe prije nego što odem spavati.
- ALFA 7. Moram raditi vrlo polako da bih bio siguran da radim pravilno.
- ALFA 8. Ni pod koju cijenu ne bih noću ušao u usamljenu ili napuštenu kuću.
- ALFA 9. Često si predbacujem što neke stvari nisam učinio, a mogao sam ih učiniti.
- ALFA 10. Moje osjećaje je lako povrijediti.
- ALFA 11. Bilo je perioda kad sam izgubio san zbog briga.
- ALFA 12. Plasim se nekih stvari kojih se drugi ljudi obično ne plaše.
- ALFA 13. Često mi je dosta teško izraziti ono što mislim.
- ALFA 14. Često se dulje vrijeme osjećam vrlo usamljen.
- ALFA 15. Moram priznati da sam se ponekad zabrinjavao preko mjere zbog nečega što nije bio tako važno.
- ALFA 16. Često pomišljam na nesreće koje mogu zadesiti one koji su mi bliski.
- ALFA 17. Stalno u sebi ponavljam neke riječi iako bih želio da to ne činim.
- ALFA 18. Stalno razmišljam o tome kakvo značenje imaju neke riječi, koje sam čuo ili pročitao.
- ALFA 19. Često se kažem što sam se na nešto prekasno odlučio.
- ALFA 20. Stalno se bojim da ne počinim kakvu glupost.
- ALFA 21. Često osjećam, iako mi sve dobro ide, da mi ni do čega nije stalo.

- ALFA 22. Isuviše sam suzdržljiv pa mi je ponekad teško da branim svoja prava.
- ALFA 23. Ja sigurno nemam dovoljno samopouzdanja.
- ALFA 24. Volio bih da dugo sjedim na obali i promatram rijeku kako teče.
- ALFA 25. Teško mi je započeti neki posao.
- ALFA 26. Kad sam na visokim mjestima osjećam se kao da skačem dolje.
- ALFA 27. Stalno mislim na započete, a nedovršene poslove.
- ALFA 28. Ponekad se sav ukočim kad se nađem u nekoj opasnoj situaciji.
- ALFA 29. Strah me je da budem sam u mraku.
- ALFA 30. Kad sam uzbuđen najednom mi postane hladno.

- SIGMA 1. Kad su njihovi interesi u pitanju, ljudi ne vode računa o tome što je pravo, a što nije.
- SIGMA 2. Često psujem.
- SIGMA 3. Mnogi ljudi misle samo o tome kako bi se okoristili na tuđ račun.
- SIGMA 4. Za mene se ne bi moglo reći da sam miran i staložen čovjek.
- SIGMA 5. Većina ljudi je sebična.
- SIGMA 6. Mnogi ljudi su podmitljivi.
- SIGMA 7. Ne volim da mi zapovijedaju.
- SIGMA 8. Imao sam loše ocjene iz vladanja.
- SIGMA 9. Mnogi ljudi rado prebacuju odgovornost na tuđa leđa.
- SIGMA 10. Često se žestoko razbjesnim.
- SIGMA 11. Život bi mi bio mnogo ljepši kada razni glupani ne bi prisiljavali čovjeka da radi ono što neće.
- SIGMA 12. Mnogi ljudi su uvijek spremni naći neku rupu u zakonu.
- SIGMA 13. Lako se razbjesnim i to me brzo prođe.
- SIGMA 14. Često mi dođe da nekoga udarim.
- SIGMA 15. Većina ljudi sklapa prijateljstva zato što im prijatelji mogu biti korisni.
- SIGMA 16. Volim se potuci.
- SIGMA 17. Mnogim ljudima se poklanja više pažnje nego što zaslužuju.
- SIGMA 18. Često sam kao dječak od škole pravio igrariju.
- SIGMA 19. I kad drugima pomažem, ljudi to čine iz osobne koristi.
- SIGMA 20. Ja pod svaku cijenu moram dobiti ono što hoću.
- SIGMA 21. Kad mi se netko ne sviđa nisam u stanju to sakriti već se obično odam nekom primjedbom ili ponašanjem.

- SIGMA 22. Ne podnosim policajce.
- SIGMA 23. Čovjek koji ne zna uživati u životu ne treba ni živjeti.
- SIGMA 24. Većina ljudi dobija od društva više nego što zaslužuje.
- SIGMA 25. Često ni sam ne mogu predvidjeti kako ću na nešto reagirati.
- SIGMA 26. Ja mogu imati skoro svaku ženu koja mi se sviđa.
- SIGMA 27. Smatram da bih bio sposoban za vođu gangsterske bande.
- SIGMA 28. Imao sam neprilike jer nisam kad treba mogao držati jezik, za zubima.
- SIGMA 29. Ljudi ponekad smatraju da sam suviše ponosan i uobražen.
- SIGMA 30. Ja stavljam oštre, zajedljive primjedbe ljudima kad smatram da su ih zaslužili.

- HI 1. Srce mi ponekad tako lupa, da mi se čini kao da će pući.
- HI 2. U svađi sam s mnogim ljudima.
- HI 3. Nešto nije u redu sa mojim spolnim organima.
- HI 4. Za vrijeme nekih srčanih napada čini mi se kao da ću umrijeti.
- HI 5. Nekoliko puta tjedno osjećam se kao da će se nešto strašno dogoditi.
- HI 6. Poslije teških napora osjećam vrtoglavicu i mučninu.
- HI 7. Bojim se da ću u društvu pocrveniti.
- HI 8. Ponekad me obuzima ozbiljna zabrinutost za moje zdravlje.
- HI 9. S vremena na vrijeme osjećam kao da me nešto peče u želucu.
- HI 10. Često mi je vrlo teško povezati misli.
- HI 11. Padaju mi na um neugodne riječi i ne mogu ih se osloboditi.
- HI 12. Često sam se preplašio usred noći.
- HI 13. Osjećam smetnje ako spavam okrenut na lijevu stranu, ili ako ispod glave nemam dovoljno jastuka.
- HI 14. Osjećam jaki strah kad opazim kako mi srce slabo radi.
- HI 15. Nešto nije u redu s mojim osjetilima.
- HI 16. Plasljiviji sam od većine ljudi koje poznajem.
- HI 17. Ljudi smatraju da sam nespretan.
- HI 18. Siguran sam da sam upropastio srce zbog toga što sam se u životu mnogo uzrujavao.
- HI 19. Kad sam u društvu teško mi je smisliti o čemu bih govorio.
- HI 20. Navečer ne mogu mnogo jesti, jer inače teško spavam.
- HI 21. Rekli su mi da se događa da hodam dok spavam.
- HI 22. Moje oči su jako osjetljive na svjetlo.
- HI 23. Kad sam uzbuđen moji pokreti postaju prilično nespretni.

HI 24. Da nisam tako boležljiv imao bih više uspjeha u životu.
HI 25. Ponekad mi dođe da bih razbijao stvari.
HI 26. Ponekad imam siguran osjećaj da sam beskoristan.
HI 27. Srce mi ponekad jako lupa bez nekog osobitog razloga.
HI 28. Često osjećam da mi je želudac napuhan.
HI 29. Dogodi mi se da zaboravim ime nekoga koga inače dobro poznajem.
HI 30. Uglavnom sanjam ružne snove.

DELTA 1. Izgubio sam vjeru u ljude.
DELTA 2. Osjećam da sam umoran od svega.
DELRA 3. Ne volim da imam ljude oko sebe.
DELTA 4. Netko kontrolira moje misli.
DELTA 5. Ljudi me mrze, jer sam pametniji od njih.
DELTA 6. Ljudi među kojima živim često me ogovaraju.
DELTA 7. Ništa ne mogu učiniti kako treba.
DELTA 8. Sve mi ide naopako.
DELTA 9. Vjerujem da se sprema zavjera protiv mene.
DELTA 10. Uvjeren sam da me prate.
DELTA 11. Ono što mi se događa kazna je za moje grijehe.
DELTA 12. Neprijatelji mi rade o glavi.
DELTA 13. Netko pokušava da utiče na moje misli.
DELTA 14. Kad ne bi ljudi bili protiv mene, imao bih mnogo više uspjeha.
DELTA 15. Često sam osjetio da me ljudi gledaju s potcjenjivanjem.
DELTA 16. Ponekad danima ne mogu ništa jesti.
DELTA 17. Neki su mi ljudi nanijeli toliko zla, da sam pomislio da ih ubijem.
DELTA 18. Izbjegavam biti u gomili kad god je to moguće.
DELTA 19. Ništa na svijetu nije važno za mene.
DELTA 20. Često mi na um padaju neke neugodne stvari, iako ne želim mislim na to.
DELTA 21. Ne mogu tako dobro razumjeti ono što čitam kao što sam ranije mogao.
DELTA 22. Kad krivac neće da prizna svoju krivicu, trebalo bi ga na to prisiliti.
DELTA 23. Izgubio sam sve što je za mene nešto značilo.
DELTA 24. Život mi je prošao uzalud.
DELTA 25. Znam da više nikada neću biti sretan.
DELTA 26. Moj je život bio toliko pun nesreće da žalim što sam se rodio.

DELTA 27. Nikada nisam bio toliko nesretan koliko sada.

DELTA 28. Nemam volje ni za kakav posao.

DELTA 29. Za mene je odavno život izgubio svaki smisao.

DELTA 30. Uvijek mislim da su stvari prljave.

ETA 1. Često mislim na događaje iz svog djetinjstva.

ETA 2. Često mi na pamet padnu vrlo zle misli i riječi te ih se vrlo teško mogu riješiti.

ETA 3. Kad se uzrujam ili razljutim više ne znam za sebe.

ETA 4. Događa mi se da se ukočim od straha.

ETA 5. Ponekad osjećam da mi je tjeme meko.

ETA 6. Često se bez razloga uplašim.

ETA 7. Toliko sam nesretan i rasijan da pravim štete po kući.

ETA 8. Ljudi mi kažu da se ponašam djetinjasto.

ETA 9. Poslije velikih uzbuđenja pokvari mi se želudac.

ETA 10. Kad me netko prekine u mislima, ne mogu se više sjetiti o čemu sam razmišljao.

ETA 11. Ne mogu jesti kad se uzbudim ili naljutim.

ETA 12. Nekoliko puta mi se dogodilo da sam u jelo stavio šećer umjesto soli ili sol umjesti šećera.

ETA 13. Događa mi se da u govoru pobrkam redoslijed riječi.

ETA 14. Obično se teško snalazim kad se u zajedničkom poslu pojavi neki problem.

ETA 15. Više puta mi se dogodilo da sam ušao u pogrešan vlak, autobus ili tramvaj.

ETA 16. I danas čuvam sitnice iz djetinjstva.

ETA 17. I u običnom razgovoru teško mi je reći ono što sam namjeravao.

ETA 18. Često imam osjećaj kao da me sam vrug tjera da nešto učinim.

ETA 19. Kad se netko ne slaže sa mnom u diskusiji, često razdražljivo reagiram.

ETA 20. Ponekad izbjegavam kontakte sa prijateljima iz straha da ću reći ili učiniti neku rđavu stvar.

ETA 21. Kad mi je teško često mislim na majku.

ETA 22. Kad sam ljut, nikoga ne poznajem.

ETA 23. Kad se zbunim imam osjećaj da su mi misli stale.

ETA 24. Ponekad se toliko zamislim da ne vidim što se oko mene događa.

ETA 25. Najсреtniji sam kad se prepustim sanjarenju.

ETA 26. Često sam utučen.

ETA 27. Ljudi mi kažu da sam rastresen.

ETA 28. Ne volim čitati učene knjige.

ETA 29. Zbunuju me susreti s nepoznatim ljudima.

ETA 30. Događa mi se da izađem iz kuće a da sam zaboravio da obući neki dio odjeće.

EPSILON 1. Smatram sebe vrlo društvenom osobom koja voli izlaske.

EPSILON 2. Drugi ljudi smatraju da sam ja živahna osoba.

EPSILON 3. Jako volim bučna i vesela društva.

EPSILON 4. Uvijek rado sudjelujem na velikom skupu, na primjer zabavi ili plesu.

EPSILON 5. Vrlo brzo se uključujem u novo društvo.

EPSILON 6. Smatram da sam govorljiva osoba.

EPSILON 7. Volim dolaziti u dodir s mnogo raznih ljudi.

EPSILON 8. U društvu sam više spreman govoriti nego mirno ostati u pozadini.

EPSILON 9. Ja sam dobar za društvo.

EPSILON 10. Volim pričati "masne" viceve.

EPSILON 11. Volim mnogo odlaziti u više različitih društava.

EPSILON 12. Gotovo svim mojim rođacima sam simpatičan.

EPSILON 13. Moji su postupci obično brzi i sigurni.

EPSILON 14. Volim zbijati sale.

EPSILON 15. Ja se ne bih zbunio kad bih u grupi ljudi bio pozvan započeti diskusiju ili iznijeti svoje mišljenje o nečem što dobro znam.

EPSILON 16. Volim uveseljavati i zasmijavati ljude.

EPSILON 17. Mogu govoriti satima o svemu i svačemu.

EPSILON 18. Obično sam ja onaj koji čini prvi korak pri sklapanju prijateljstva.

EPSILON 19. Volim biti tamo gdje se stalno nešto događa.

EPSILON 20. Ljudi se uvijek smiju mojim šalama.

EPSILON 21. Sklon sam tome da u isto vrijeme radim nekoliko različitih poslova.

EPSILON 22. Volio bih zanimanje u kojem bih stalno imao posla s ljudima.

EPSILON 23. Moj svakodnevni život je pun stvari koje me interesiraju.

EPSILON 24. Sviđaju mi se brzi ritmovi.

EPSILON 25. Brz sam u poslu.

EPSILON 26. Obično sam prilično bezbrižan.

EPSILON 27. Volim lukave i dosjetljive ljude.

EPSILON 28. Uvijek sam dobro raspoložen.

EPSILON 29. Ja gotovo uvijek spremno prionem uz dobru ideju.

EPSILON 30. Gotovo uvijek imam spreman odgovor na primjedbe koje mi upućuju.

METODE OBRADE REZULTATA

Problem rada postavljen je eksplicitno kao problem rješiv faktorskom analizom. Stoga, na rezultatima deset uzoraka na kojima je izvršeno jedno mjerenje, i na rezultatima dva mjerenja na istom uzorku provedena je po jedna eksplorativna i jedna konfirmativna faktorska analiza nad 180 čestica koje opisuju kibernetički model ličnosti. Zbog usporedljivosti rezultata, broj faktora je u konfirmativnim i u eksplorativnim analizama unaprijed definiran kao šest. U svakom uzorku, u obje analize određene su faktorske vrijednosti ispitanika, pa su određene korelacije faktora konfirmativne i eksplorativne analize. Za dva puta mjeren uzorak, određene su korelacije faktorskih vrijednosti dva mjerenja. Hadamarovim umnoškom matrica sklopa i strukture učinjena je dekompozicija varijance na rezultatima svih provedenih faktorskih analiza.

Konačna usporedba solucija deset uzoraka učinjena je uz pomoć koeficijenata kongruencije određenih na vektorima matrica sklopova svih deset konfirmativnih analiza, i zatim ponovo, svih deset eksplorativnih analiza. Postupak je ponovljen na vektorima dekompozicija varijanci.

Veći dio rezultata obrađen je programskim paketom SPSS, verzija 6.1 za MS Windows računala (Norusis, 1989). Standardnim procedurama određeni su osnovni statistički parametri čestica, njihove distribucije i međusobne korelacije za svako od 12 mjerenja. Eksplorativna analiza je također učinjena u SPSS-u. Izabrana je komponentna analiza nad česticama, s obličin rotacijom i s unaprijed određenim brojem faktora. Dekompozicija varijance i određivanje koeficijenata kongruencije učinjeni su programom pisanim u GENSTAT 5 jeziku (Bosnar i Prot, 1995). U GENSTAT 5 jeziku (Payne, 1988) je također izvedena multigrupna konfirmativna faktorska analiza. Kako je to jedini algoritam koji nije uobičajeno korišten, navodi se ovdje.

Konfirmativna faktorska analiza učinjena je prema sljedešem algoritmu. Neka je

$$B = (b_{ij}) \quad i=1, \dots, n \quad j=1, \dots, 180$$

matrica podataka za n ispitanika dobivenih njihovim odgovorima u 180 čestica. Selektorska matrica s vrijednostima 1 i 0

$$H = (h_{jq}) \quad j=1, \dots, 180 \\ q=1, \dots, 6$$

sumacioni je operator koji operacijom

$$\phi_H = B H$$

određuje necentrirane i nenormirane sumacione vrijednosti na šest pretpostavljenih faktora s matricom kovarijanci C

$$\begin{aligned} C &= (\Phi_H^T \Phi_H - \Phi_H^T 1 (1^T D^{-1} 1^T \Phi_H)) n^{-1} \\ &= (H^T B^T B H - H^T B^T 1 (1^T D^{-1} 1^T B H)) n^{-1} \\ &= (H^T B^T (I - 1 (1^T D^{-1} 1^T)) B H) n^{-1} \end{aligned}$$

i varijancama u dijagonali matrice C

$$D^2 = \text{diag } C.$$

Faktorske vrijednosti ispitanika u standardiziranoj formi određene su sa

$$\Psi_H = (I - 1 (1^T D^{-1} 1^T)) \phi_H D^{-1}$$

pa su korelacije hipotetskih faktorskih vrijednosti određene matricom M

$$\begin{aligned} M &= \Psi_H^T \Psi_H n^{-1} \\ &= D^{-1} (\phi_H^T (I - 1 (1^T D^{-1} 1^T)) \phi_H n^{-1}) D^{-1} \\ &= D^{-1} C D^{-1}. \end{aligned}$$

sa elementima

$$S = (s_{jq}) \quad \begin{array}{l} j=1, \dots, 180 \\ q=1, \dots, 6 \end{array}$$

Matrica P , sa elementima

$$P = (p_{jq}) \quad \begin{array}{l} j=1, \dots, 180 \\ q=1, \dots, 6 \end{array}$$

u kojoj su koordinate čestica u prostoru hipotetskih dimenzija Ψ_H određena je sa

$$\begin{aligned} S^T &= \Psi_H^T Z n^{-1} \\ &= \Psi_H^T \Psi_H n^{-1} P^T \\ &= M P^T \end{aligned}$$

odnosno

$$P = S M^{-1}.$$

U tom je slučaju Π_H

$$\Pi_H = S \otimes P$$

matrica dekompozicija varijanci čestica u prostoru hipotetskih latentnih dimenzija dobijena elementnim množenjem S i P .

Varijance hipotetskih faktora Λ_H su

$$\Lambda_H = S^T P,$$

a pozdanosti hipotetskih dimenzija α_H su

$$\alpha_H = 1 - \Lambda_H^{-1}.$$

4. REZULTATI I DISKUSIJA

STABILNOST STRUKTURE MEHANIZAMA KIBERNETICKOG MODELA LICNOSTI NA UZORCIMA RAZLICITIH POPULACIJA

U suprotnosti s uvriježenim uvjerenjem da faktorska analiza služi kondenzaciji podataka (Thurstone, 1953; Momirović, 1966; Fulgosi, 1979; Kulenović, 1980; Petz, 1992) ova radnja je od one vrste gdje broj transformiranih rezultata ne samo da dosiže već i prelazi broj bruto rezultata. Da bi ipak sve potrebne informacije bile dostupne, glavnina rezultata je smještena u dva priloga. U prilogu 2, na disketi, nalaze se distribucije rezultata u česticama i matrice korelacija čestica za dvanaest inicijalnih skupova podataka. Sadržaj diskete i način čitanja opisan je u elementu PROCITAJ.ME u ASCII formatu, dakle takvom da je čitljiv svim standardnim editor, list ili tekst procesorima na PC računalima.

U prilogu 1, na papiru, u Tablicama 1.1 do 12.6 nalaze se matrice sklopova i struktura hipotetskih solucija, matrice korelacija hipotetskih faktora, matrice sklopova i struktura oblimin faktorskih solucija i matrice korelacija oblimin faktora za dvanaest skupova podataka.

Unutar teksta, u ovom poglavlju navedene su korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin solucije za pojedine uzorke, pouzdanost dobijenih faktora, kongruencije hipotetskih dimenzija deset uzoraka određene na matricama sklopa i matricama dekompozicije varijance i kongruencije oblimin dimenzija svih deset uzoraka također određene na dva načina.

Pregledom rezultata deset konfirmativnih faktorskih analiza (Prilog 1, Tlabice 1.1-3 do 10.1-3) uočava se da se hipotetska struktura prepoznaje redovito i nedvosmisleno, čak i na uzorcima malog efekta.

Prvi uzorak u analizi sačinjava tisuću i jedna muška osoba u dobi 18 - 30 godina. Na ovom velikom uzorku, heterogenom po obrazovanju i socijalnom porijeklu, konfirmativnom analizom neprijeporno se reproduciraju dimenzije modela. U matrici sklopa (Prilog 1, Tablica 1.1) sve čestice koje prema hipotezi opisuju mehanizam za regulaciju reakcija obrane (ALFA) imaju najveće i netrivialne projekcije veličine od 0.34-0.72 upravo na hipotetskom faktoru ALFA. Isto vrijedi i za projekcije čestica koje prema hipotezi opisuju mehanizam za regulaciju reakcija napada SIGMA (veličine od 0.33-0.67), projekcije čestica mehanizma za kontrolu organskih funkcija HI (0.38-0.86), projekcije čestica mehanizma za koordinaciju konativnih mehanizama DELTA (0.41-0.85), projekcije čestica mehanizma za integraciju u socijalno polje ETA (0.45-0.80) i mehanizma za kontrolu razine aktiviteta EPSILON (0.47-0.70). Model se lako prepoznaje i u matrici strukture (Prilog 1, Tablica 1.2) mada se među faktorima opazaju i vrlo visoke korelacije (Prilog 1, Tablica 1.3). Faktori HI, DELTA i ETA u međusobnim su korelacijama reda 0.8, što svakako sugerira postojanje faktora višeg reda. EPSILON iskazuje nenultu korelaciju samo sa SIGMOM ($r=0.26$). Preostale korelacije među faktorima su veličine od 0.4-0.6.

Model se na ovom velikom uzorku svakako pokazao mogućim. Sudeći po korelacijama među faktorima, viši red bi se mogao naći vrlo blizu Eysenckovim superfaktorima.

Oblimin solucija (Prilog 1, Tablice 1.3-5) je nešto složenija. Nesumnjivo je identificiran mehanizam za regulaciju nivoa aktiviteta EPSILON (drugi oblimin faktor) i mehanizam za kontrolu reakcija obrane ALFA (treći faktor). Na drugom oblimin faktoru s netrivialnim projekcijama našle su se sve EPSILON čestice i niti jedna čestica nekog drugog skupa. Na trećem faktoru, ALFA čestice, s izuzetkom ALFA-24, pokazuju projekcije veće od 0.3 i u matrici sklopa i u matrici strukture. Tu vrijednost u matrici sklopa nema niti jedna čestica nekog drugog skupa.

Prvi oblimin faktor definiran je istovremeno česticama koje se odnose na disocijacije različite vrste, svim DELTA, i onima koje se odnose na disocijacije za koje se pretpostavlja da nastaju slabom integracijom u socijalno polje, tj. svim ETA česticama. One prve imaju nešto veće projekcije i korelacije s faktorom. Druge su svoju varijancu podijelile na prvi i peti faktor. Od preostalih čestica, vidljivu paralelnu projekciju na faktor imaju još samo HI-2 ("u svađi sam s mnogim ljudima") i HI-17 ("ljudi smatraju da sam nespretn") koje se mogu sagledati u kontekstu disocijacija. Prvi oblimin faktor mogao bi se prepoznati kao faktor integracije konativnih mehanizama.

Čestice koje pretpostavljeno iskazuju funkciju mehanizma za kontrolu reakcija napada SIGMA definiraju dva faktora. Četvrti faktor, s negativnim projekcijama čestica, dominantno je definiran hostilnom agresivnošću i česticama u kojima je vidljiv mehanizam projekcije (čestice SIGMA 3, 6, 9, 11, 12, 17, 24). Čestice 8 i 16, koje govore o primarnoj agresivnosti i koje imaju visoke vrijednosti na šestom faktoru, ne sudjeluju u definiciji četvrtog faktora. Na četvrtom faktoru projekcije reda 0.3 imaju još samo DELTA-18 i ETA-24, vjerojatno slučajem. Četvrti i šesti faktor iskazuju nisku međusobnu korelaciju $r=-0.20$ (Prilog 1, Tablica 1.6). Obrambeni mehanizam projekcije predstavlja zaštitu od anksioznosti pa bi se četvrti faktor mogao prepoznati kao sekundarna agresivnost. Šesti faktor bi se odnosio na agresivnost koja se izaziva direktno, bez prethodne aktivacije mehanizma za kontrolu reakcija obrane. Na šestom faktoru se uz SIGMA čestice našla još samo HI-2 "u svađi sam s mnogim ljudima" čiji manifestni sadržaj pristaje uz definiciju faktora.

Peti faktor, s negativnim projekcijama, definiran je u prvom redu česticama HI koje govore o kontroli organskih funkcija, i na faktoru su sve osim HI-2. Šesnaest čestica ETA ima vidljive paralelne projekcije na peti faktor, a svih trideset ima

korelacije veće od 0.3. Korelacije te veličine pokazuju i DELTA čestice, no njihove su vrijednosti u matrici sklopa trivijalne. Ako se prihvati pretpostavka o predmetu mjerenja ETA čestica, njihov smještaj na faktor odgovoran za kontrolu organskih funkcija je vrlo razumljiv. Podržava pretpostavke o nastanku smetnji i sugerira da su nastale kao "bijeg u bolest" kao odgovor na nemogućnost adaptacije na zahtjeve okoline.

Korelacije oblimin dimenzija su uglavnom skromne (Prilog 1, Tablica 1.6). Veća je tek korelacija prvog i petog faktora ($r=0.61$) ostvarena time što su čestice pretpostavljenog mehanizma ETA podijelile varijancu na ta dva faktora.

U Tablici 4.1 nalaze se korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin solucije, koje potvrđuju prethodni opis faktora. Drugi oblimin faktor u potpunosti odgovara hipotetskom mehanizmu za regulaciju nivoa aktiviteta EPSILON, korelacija iznosi čak 0.997. Treći oblimin faktor ima jedinu visoku korelaciju (0.971) sa faktorom mehanizma za regulaciju reakcija obrane ALFA. Prvi oblimin faktor zasigurno obuhvaća mehanizam za koordinaciju DELTA ($r=0.964$) no, znatno korelira i s faktorom integracije u socijalno polje ETA ($r=0.840$), a vidljivo i s faktorom kontrole organskih funkcija HI ($r=0.703$). Peti oblimin faktor također ostvaruje jednu visoku korelaciju, s mehanizmom HI ($r=-0.955$) i još dvije koje se ne mogu zaobići, s faktorom ETA ($r=-0.835$) i faktorom DELTA ($r=-0.692$). Ovakav odnos prvog i petog oblimin s hipotetskim faktorima može se objasniti popriličnim korelacijama hipotetskih faktora HI, ETA i DELTA.

Četvrti i šesti oblimin faktor najveće korelacije ostvaruju s hipotetskim faktorom za regulaciju reakcija napada SIGMA, no skromnije veličine -0.795, odnosno 0.674. Mehanizam SIGMA se stoga ne može smatrati zadovoljavajuće prepoznatim jednim faktorom u oblimin soluciji na ovom uzorku, ali je zadovoljavajuće rekonstruiran sa dva.

TABLICA 4.1 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin
solucije na uzorku 1001 muškarca regruta

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.395	-.004	.971	-.347	-.518	.269
SIGMA	.384	.257	.441	-.795	-.408	.674
HI	.703	-.041	.490	-.195	-.955	.371
DELTA	.964	-.016	.369	-.233	-.692	.371
ETA	.840	.047	.451	-.322	-.835	.258
EPSILON	-.010	.997	-.013	-.229	.027	.092

Drugi uzorak sačinjen od 843 muškarca u dobi 18 do 30 godina po svojim je karakteristikama vrlo sličan prethodnom uzorku. Rezultati analize su također u mnogočemu slični.

Hipotetski faktori se i ovdje lagano prepoznaju. Čestice i ovdje pokazuju najveće i netrivialne projekcije upravo na hipotetskom faktoru kojem su namijenjene (Prilog 1, Tablica 2.1). Paralelne projekcije čestica na faktoru ALFA, mehanizma za regulaciju reakcija obrane, zadovoljavajuće su veličine (0.36-0.74) s izuzetkom čestice ALFA 24 (0.28). Čestica nema značajnijeg rezultata na nekom drugom faktoru, ni u ovoj kao ni u oblimin soluciji (Prilog 1, Tablice 2.4-5) mada predstavlja simptom koji bi se teoretski još mogao protumačiti i depresijom i disocijacijom. Osnovni statistički parametri rezultata na čestici (Prilog 2) ne objašnjavaju veličinu projekcije, ni u čemu znatnije ne odudaraju od drugih čestica, pa se jednostavno može konstatirati da se na ovom uzorku čestica ALFA 24 pokazala slabe valjanosti.

Projekcije čestica koje prema hipotezi opisuju mehanizam za regulaciju reakcija napada SIGMA u matrici sklopa su veličine od 0.30-0.69, projekcije čestica mehanizma za kontrolu organskih

funkcija HI su u rasponu od 0.37-0.83, projekcije čestica mehanizma za koordinaciju konativnih mehanizama DELTA iznose od 0.34-0.77, projekcije čestica mehanizma za integraciju u socijalno polje ETA su od 0.44-0.80 i mehanizma za kontrolu razine aktiviteta EPSILON iznose od 0.49-0.68. Sve čestice s izuzetkom ALFA-24 možemo smatrati zadovoljavajućim indikatorima određenog hipotetskog faktora.

Korelacije hipotetskih faktora su nešto drugačije od onih u prethodnom uzorku. Faktor ALFA pokazuje nešto malo više, a faktor SIGMA neznatno niže korelacije s ostalim faktorima. Faktori HI, DELTA i ETA i ovdje iskazuju međusobno najviše korelacije, no ne dosižu 0.8.

Oblimin solucija ponovo je nedvosmisleno pokazala egzistenciju faktora koji u potpunosti odgovara hipotetskom faktoru EPSILON (Prilog 1, Tablice 2.4-5), što opet potvrđuje i korelacija faktorskih vrijednosti iz dvije solucije veličine 0.996 (Tablica 4.2). Na faktoru su sve, i ni jedna iz nekog drugog skupa već samo čestice EPSILON. Također je dobro reproduciran faktor ALFA četvrtim oblimin faktorom, pa su korelacije faktorskih vrijednosti 0.931. Neke od čestica koje po hipotezi opisuju faktor HI pridružile su se četvrtom oblimin faktoru (čestice 1, 6, 7, 8, 10, 23), što se očitovalo u korelaciji četvrtog oblimin faktora i hipotetskog HI faktora veličine 0.670.

Prisustvo barem nekih od ovih čestica na faktoru uz čestice mehanizma ALFA, moglo bi se dosta jednostavno objasniti. Sedma HI čestica se može sagledati kao fiziološka anksiozna reakcija, u osmoj čestici kao ključni pojam može se uzeti "zabrinutost", deseta se odnosi na misaonu, a dvadesettreća na motoričku disocijaciju koje se mogu pojaviti kao simptomi disfunkcije više mehanizama. Jaša veza HI i ALFA čestica uvijek se može objasniti nadređenim pojmom općeg neuroticizma. Međutim, iz rezultata se vidi da se veza javlja samo u nekim uzorcima i da se HI podjednako uvjerljivo veže s DELTA i ETA mehanizmom, pa je tako i prvi oblimin faktor drugog uzorka definiran DELTA i HI česticama.

DELTA čestice dijele svoju varijancu tako da učestvuju u formiranju prvog oblimin faktora zajedno s HI, i u formiranju petog zajedno s česticama ETA. Time se može objasniti zašto prvi i peti faktor imaju najveću korelaciju oblimin faktora na ovom uzorku ($r=-0.465$, Prilog 1, Tablica 2.6). Prvi oblimin faktor podjednako, do treće decimale, korelira s hipotetskim faktorima DELTA i HI. Sve čestice HI i DELTA, s iznimkom DELTA-22, imaju na prvom faktoru vrijednost veću od 0.3 u matrici strukture. Takvu vrijednost u matrici sklopa pokazuje 21 DELTA čestica, 22 HI i niti jedna čestica nekog drugog skupa. Čestice koje su pokazale manje vrijednosti, različiti su simptomi disocijacija i smetnji organskih funkcija. Ne formiraju neki specifični sklop da bi njihov izostanak s faktora bitno utjecao na interpretaciju. Čestice s najvećim projekcijama iz HI skupa odnose se na kardiovaskularnu konverziju, a iz DELTA skupa to su paranoidne ideje proganjanja. Ova kombinacija čestica upućuje da faktor treba interpretirati kao smetnje organskih sistema praćene disocijacijama. Obrnuto nije vjerojatno. Primarni poremećaj integracije konativnih mehanizama praćen je ozbiljnijim simptomima narušavanja organskih sistema, na primjer katatonijom, nego što je zabrinutost za rad svog srca.

Na petom oblimin faktoru smjestile su se sve ETA čestice, s negativnim predznacima. Dvadesetdevet od trideset ETA projekcija u matrici sklopa prelazi veličinu 0.4. Takvu vrijednost pokazuje još samo pet DELTA čestica (24, 25, 27, 28, 29) koje govore o disocijacijama vezanim uz depresije. Korelacija faktora s hipotetskim mehanizmom ETA je pritom $r=-0.970$, pa se faktor može prepoznati kao reprezentant mehanizma za integraciju u socijalno polje.

U prvom uzorku čestice ETA su podijelile svoju varijancu i nisu formirale vlastiti faktor. U ovom uzorku koordinacija konativnih mehanizama se ne prepoznaje kao zasebni faktor.

čestice mehanizma za regulaciju reakcija napada SIGMA podjelile su se ponovo na dva faktora. Za razliku od DELTE, one ne dijele svoju varijancu. Visoki rezultat na trećem oblimin faktoru u pravilu znači niski rezultat na šestom faktoru, i obrnuto. Treći faktor, s negativnim projekcijama čestica, kao i četvrti faktor u prethodnom uzorku, definiran je česticama u kojima se prepoznaje hostilitet i mehanizam projekcije, pretpostavljeno, sekundarna agresivnost. Šesti faktor, također s negativnim projekcijama, mogao bi se opisati kao "preostala agresivnost" jer uključuje čestice koje se odnose na različite aspekte agresivnosti kao što su primarna agresivnost (čestice SIGMA 8, 16 i 18), asocijalna (čestica 22) i antisocijalna agresivnost (čestica 27). Zanimljivo je da čestice koje su karakteristične za impulzivno agresivno ponašanje (SIGMA 13, 21 i 25) nemaju visoke, ili bolje rečeno, imaju podjednake niže projekcije na oba faktora.

Korelacije oblimin faktora su ponovno niske. Najvisa $r=0.465$ je između prvog i petog faktora i objašnjiva je podjelom varijance DELTA čestica na ta dva faktora.

TABLICA 4.2 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin solucije na uzorku 843 muškarca regruta

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.374	-.038	-.413	.931	-.548	-.370
SIGMA	.224	.218	-.806	.392	-.372	-.720
HI	.806	-.084	-.223	.670	-.645	-.444
DELTA	.799	-.148	-.337	.381	-.810	-.414
ETA	.521	-.057	-.224	.502	-.970	-.381
EPSILON	-.091	.996	-.196	-.028	.064	-.063

Treći uzorak formiran je od žena dobrovoljki na služenju vojnog roka. Specifičnost uzorka nije se odrazila na rezultate konfirmativne analize. Projekcije u matrici sklopa (Prilog 1, Tablica 3.1). pokazuju da se čestice nalaze upravo tamo gdje je pretpostavljeno. Najveće i gotovo redovito jedine netrivialne projekcije nalaze se na faktoru kojem čestica pripada prema hipotezi.

U cijelom skupu od 180 čestica tek je jedna s projekcijom nižom od 0.3. Riječ je o čestici SIGMA-8 koja govori o lošim ocjenama iz vladanja. Prema Momiroviću (1978), nepokoravanje školskoj disciplini je indikator primarne agresivnosti. Zbog razvojnog perioda u kome se javlja, nužno u dječjoj dobi i adolescenciji, ovaj oblik ponašanja pretpostavljeno više ovisi o nasljeđu nego o okolini. Čestica je izvorno iz upitnika agresivnosti T-15 (Momirović, 1971) i u dotadanjoj primjeni upitnika nije pokazivala sabe karakteristike (Momirović, Horga i Bosnar, 1982).

Čestica je, međutim, provjeravana samo na domaćim uzorcima mlađih muškaraca pa se postavlja pitanje nije li prikladna za procjenu agresivnosti samo u tom segmentu populacije. Ne samo da se "zločesto" ponašanje u školi češće registrira kod dječaka, već je vjerojatnost da će mlađi muškarci takvo ponašanje uopće priznati veća nego za druge djelove populacije. Pitanje je da li se u drugim djelovima populacije na čestici uopće ostvaruje dovoljna varijanca da bi mogla biti značajna u definiciji faktora.

Kao odgovor zašto je rezultat na čestici slabo valjan u procjeni ličnosti žena - vojnika postavljene su dvije pretpostavke. Prva je pretpostavka bila da su dobrovoljke - vojnici, s obzirom na iskazanu sklonost vojnom zanimanju, autoritarnije od ostatka ženske populacije i stoga, bez obzira na stupanj agresivnosti, nisu sklone kršiti disciplinu bilo koje vrste. Druga je pretpostavka da će žene zbog samog spola na varijabli "loša ocjena iz vladanja" imati manji varijabilitet, bilo zbog ranog utjecaja

okoline na preuzimanje uloge u kojoj se kršenje školske discipline ne tolerira, što se očituje u ponašanju ili priznavanju ponašanja, bilo zbog tendencije nastavnika da na različit način opazaju i penaliziraju ponašanje djece dva spola.

U slučaju da je prva pretpostavka točna, žene - vojnici trebale bi imati manju incidenciju nepoćudnog ponašanja i manji varijabilitet na varijabli SIGMA-8 od drugih uzoraka iz ženske populacije. Inspekcija rezultata u Prilogu 2 ne potvrđuje ovu pretpostavku. Upravo suprotno, žene Zagreba mjerene za uzbuna i srednjoškolke iz Zaboka pokazuju isti postotak (1.7%) onih koje odgovaraju s "potpuno točno" što je manje od postotka žena - vojnika, pokazuju veći postotak onih koje kažu "potpuno netočno" (79%, odnosno 87.2%) i manju standardnu devijaciju (0.73, odnosno 0.70) od uzorka dobrovoljki.

Ukoliko je druga pretpostavka točna, uzorci žena bi trebali pokazivati manju incidenciju nepoćudnog ponašanja i manji varijabilitet na varijabli SIGMA-8 od mješovitih i muških uzoraka. To se pokazalo samo dijelom, na uzorcima mladih muškaraca (dva vojna uzorka i zabočki srednjoškolski) i na mješovitim uzorcima Siska, Texasa i Californie. Na mješovitom uzorku Filozofskog fakulteta to se ne vidi ni u prvom ni u drugom mjerenju (dijelom možda i zbog relativno malog broja muškaraca u uzorku), a nije uvjerljiva razlika ni u usporedbi s muškim građanima Zagreba (Tablica 4.3, izvadak iz Priloga 2).

Razlike u veličini projekcija čestice na faktor SIGMA, od nule na uzorku studenata Filozofskog fakulteta u Zagrebu i uzorku zabočkih srednjoškolki, do visokih 0.625 na uzorku studenata različitih studijskih grupa na Texas A&M sveučilištu (Tablica 4.3, izvadak iz Priloga 1), također upućuju da ne treba pojednostavljivati interpretaciju značenja čestice. Ne treba je odbaciti kao mjeru agresivnosti, no varijanca čestice očito dijelom ovisi o spolu, dobi i kulturnoj pripadnosti ispitanika, pa vjerojatno i onomu što proizilazi iz ovih osnovnih obilježja, npr. spremnost za priznavanje određenih oblika ponašanja.

TABLICA 4.3 Postoci odgovora "potpuno točno" i "potpuno netočno", standardna devijacija odgovora (SD) i projekcije na hipotetski faktor regulacije reakcija napada čestice SIGMA-8, izvadak iz Priloga 1 i 2

UZORAK ISPITANIKA	POTPUNO TOČNO %	POTPUNO NETOČNO %	SD	PROJEKCIJA NA FAKTOR SIGMA
1001 regrut	5.4	50.4	1.24	.329
843 regruta	6.3	58.7	1.22	.347
žene dobrovoljke	2.6	71.4	0.94	.259
srednjoškolci (M)	8.7	65.4	1.29	.463
srednjoškolke (Ž)	1.7	87.2	0.70	.030
studenti UCLA	5.9	49.0	1.29	.410
studenti TAMU	2.4	53.2	1.15	.625
građani Sisak (MŽ)	4.3	63.3	1.10	.294
građani Zagreb (M)	2.7	51.1	1.13	.261
građanke Zagreb (Ž)	1.7	79.0	0.73	.313
studenti 1. mjerenje Zagreb	1.8	78.8	0.81	.007
studenti 2. mjerenje Zagreb	2.3	81.1	0.78	.297

U oblimin soluciji i na uzorku dobrovoljki potpuno nedvosmisleno se prepoznaje faktor nivoa aktiviteta (drugi oblimin faktor, Prilog 1, Tablica 3.4-5) i mogao bi poslužiti kao školski primjer parsimonije. Korelacija s hipotetskim faktorom EPSILON je pritom 0.992 pa se faktori mogu poistovjetiti.

Prvi oblimin faktor se jasno prepoznaje kao regulacija organskih funkcija. Samo dvije HI čestice (17 i 21) nemaju zadovoljavajuće paralelne, ali zato imaju dovoljne ortogonalne projekcije na faktor. HI česticama na faktoru se pridružilo još nekoliko ETA čestica (ETA 5, 7, 9, 10, 30). Sadržaj čestice ETA-9 vezan je uz probavne funkcije, ETA-5 govori o paresteziji a preostale tri o disociranom mišljenju i ponašanju. Doprinos ETA čestica nije toliki da bi se mijenjao smisao faktora, no treba zapaziti da je najveća korelacija među faktorima ($r=.517$, Prilog 1, Tablica 3.6) upravo ona između prvog i šestog faktora koji je definiran disocijacijama. No, niti jedna DELTA čestica ne sudjeluje zamjetno u definiciji prvog oblimin faktora, pa ga se stoga može interpretirati kao nekontaminiranog disocijacijama. Blizinu ovog faktora hipotetskom faktoru regulacije organskih funkcija potvrđuje korelacija od $r=.945$ (Tablica 4.4).

Kao što je spomenuto, šesti faktor je definiran DELTA česticama i to gotovo svima. Paralelnu projekciju veću od 0.3 na šestom faktoru ima još samo čestica ETA-2. Korelacija s hipotetskim faktorom koordinacije konativnih mehanizama iznosi visokih $r=0.962$.

Niske paralelne projekcije na šesti faktor imaju čestice 6, 18 i 22, s time da samo čestica 22 ima i nisku korelaciju s šestim oblimin faktorom. Čestica DELTA-22 se odnosi na psihotičnu agresivnost i u ovom uzorku najveću korelaciju ostvaruje s četvrtim faktorom koji će biti interpretiran kao hostilna agresivnost. Čestica DELTA-6 je klasična paranoidna primisao i pozicija bliska ishodištu faktora u ovoj soluciji je vjerojatno slučajnost.

čestica DELTA-18, "izbjegavam biti u gomili kad god je to moguće", u konfirmativnim se analizama gotovo redovito pozicionira u skladu s hipotezom, iznimka je uzorak zagrebačkih žena mjerenih za uzbuna. No, u oblimin solucijama čestica se vrlo zanimljivo ponaša. U rezultatima na dva uzorka muških regruta i u uzorku ženskih srednjoškolki pozicionira se zajedno s drugim DELTA česticama. Sa niskim projekcijama, to je slučaj i u sisačkom uzorku. Na uzorku muških srednjoškolaca čestica se ponaša kao simptom anksioznosti. Upravo suprotno, na uzorku studenata Filozofskog fakulteta, u oba mjerenja čestica pokazuje kakve – takve vrijednosti na svim faktorima osim na onom koji se definira dominantno kao anksioznost. Na uzorcima zagrebačkih žena i muškaraca čestica se veže uz smetnje organskih funkcija, s niskim projekcijama.

U oba uzorka američkih studenata čestica se ponaša u skladu s manifestnom valjanošću i pokazuje kao simptom nivoa aktiviteta. Na faktoru koji je bez ikakve nedoumice prepoznat kao razina aktiviteta, čestica ostvaruje paralelnu projekciju vrijednosti -0.620 i ortogonalnu -0.635 na uzorku s UCLE, odnosno -0.528 i -0.564 na uzorku s Texas A&M sveučilišta, što je više i od klasičnih čestica kao što su "brz sam na poslu" ili "uvijek sam dobro raspoložen". Mada su uzorci mali i solucije time podložnije slučajnim titrajima rezultata, isti nalaz dobijen je na oba američka uzorka. Rezultat ukazuje da ono što je pretpostavljeno opis introvertnog shizoidnog ponašanja na uzorcima jedne kulture može biti jednostavno niža razina socijabilnosti u uzorcima druge kulture.

Treći oblimin faktor na uzorku dobrovoljki vrlo je čisto definiran ALFA česticama, s negativnim projekcijama, što se odražava i u korelaciji s hipotetskim faktorom mehanizma za regulaciju reakcija obrane $r=-0.952$ (Tablica 4.4). Nesto je slabija tek projekcija čestice ALFA-24. Faktoru su se pridružile još samo čestice HI-1 i HI-12, kojima to nije najveća projekcija u retku, i čestice HI-7,

ETA-4 i ETA-6 s najvećom vrijednosti na trećem faktoru. Sve osim čestice HI-1 govore o nekom obliku straha i to objašnjava njihovu vezu s faktorom mehanizma regulacije reakcija obrane.

Četvrti i peti oblimin faktor podijelili su SIGMA čestice. Na četvrtom su se našle sve čestice hostile agresivnosti, a ovaj puta i jedna čestica impulzivnosti. Ponovo se može pretpostaviti da je ekstrahiran faktor sekundarne agresivnosti. Peti oblimin faktor definiran je na ostatku SIGMA čestica. Veličinom projekcija na petom faktoru ističu se one koje se odnose na impulzivnost (SIGMA 14, 10) i primarnu agresivnost (SIGMA 16, 18). Na ovom faktoru našle su se i čestice ETA 3 i 19 čiji bi se sadržaj mogao podvesti pod impulzivnost. Ovako podijeljeni, faktori su pristojno korelirani s hipotetskim faktorom SIGMA. Četvrti faktor pokazuje dosta visoku korelaciju $r = -0.848$, znatno višu od petog, vjerojatno i stoga što je na njemu znatnije više SIGMA čestica.

Na uzorku dobrovoljki - vojnika u oblimin soluciji moguće je prepoznati četiri od šest hipotetskih faktora. Faktor SIGMA razbio se na dva. Čestice hipotetskog faktora ETA su ili bazu ishodištu ili su raspršene na faktore na način u kojem se ne prepoznaje sustavnost.

TABLICA 4.4 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin solucije na uzorku 391 žene - vojnika

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.519	-.137	-.952	-.462	-.299	.528
SIGMA	.418	.219	-.446	-.848	-.638	.450
HI	.945	-.162	-.567	-.304	-.475	.640
DELTA	.643	-.139	-.478	-.358	-.482	.962
ETA	.761	-.114	-.685	-.403	-.590	.698
EPSILON	-.099	.992	.147	-.196	-.090	-.140

Sjedeći uzorak sastavljen je od 104 srednjoškolaca različitih usmjerenja u dobi od 16 do 17 godina. Mada se radi o malom uzorku, pritom još adolescenata, hipotetska solucija je sasvim prepoznatljiva.

Hipotetski faktor ALFA solidno je definiran česticama koje mu po hipotezi i pripadaju. Tri čestice koje govore o fobijama (ALFA 6, 12, 26) približile su se drugim faktorima, a čestica 24 ("volio bih da dugo sjedim na obali i promatram rijeku kako teče") ovaj puta se svrstala na faktor ETA s pristojnim projekcijama. Na faktoru mehanizma za regulaciju reakcija napada nalaze se sve SIGMA čestice, a pridružila im se fobična ALFA-6 s negativnom projekcijom.

Više čestica koje definiraju hipotetski mehanizam za kontrolu organskih funkcija ima malu vrijednost na HI faktoru u matrici sklopa, no samo HI-20 također i u matrici strukture. Čestica kaže "navečer ne mogu mnogo jesti jer inače teško spavam" i u ovom mladm uzorku, naravno, ima jako asimetričnu distribuciju (Prilog 2). No, ipak 4.8% ispitanika odgovara na česticu s "potpuno točno", a tek 74.0% odgovara s "potpuno netočno". Standardna devijacija čestice iznosi 1.03, što i nije tako malo, pa se rezultat u analizi ne može pripisati samoj varijanci čestice. U hipotetskim solucijama, čestica HI-20 je pokazala slabe projekcije još samo na uzorku studenata iz Texasa, pa je možda slučajem na ovom uzorku loš indikator regulacije organskih funkcija.

Od trideset pretpostavljenih, u formiranju hipotetskog faktora DELTA sabo sudjeluju tri. Osma čestica "sve mi ide naopako", sudeći po projekcijama nije podražaj za hipotetske mehanizme ličnosti. U oblimin soluciji čestica se pozicionirala na šesti faktor.

Čestica DELTA-22 "kad krivac neće da prizna svoju krivicu, trebalo bi ga na to prisiliti" po svemu sudeći nema istovrsno značenje na različitim uzorcima. Izvorno je iz upitnika SIG-2 Momirovića i suradnika koji je konstruiran vodeći računa o psihoanalitičkom

konceptu analne agresivnosti. Čestice SIG-2 svrstavane su u psihotične oblike agresivnih reakcija (Momirović, Horga i Bosnar, 1982) a čestica je na najvećem broju uzoraka zaista i pokazala isti smisao.

Na uzorku i muških i ženskih adolescenata, srednjoškolaca iz Zaboka, čestica pokazuje zabrinjavajuće frekvencije odgovora "potpuno točno" (23.1% za momke i 25.7% za djevojke). No, u oba uzorka, i u hipotetskoj i u oblimin soluciji, smješta se blizu ishodišta pa je opravdano pretpostaviti da u uzorcima adolescenata čestica nije mjera ovih dimenzija ličnosti već nečeg drugog. Čestica se iskazuje na isti način još i u uzorku građana Siska i u uzorku studenata Texas A&M sveučilišta. Na drugom američkom uzorku (studenti UCLE) čestica se ponaša očekivano hipotezi u obje faktorske analize, a na hipotetskom faktoru DELTA doseže visoku projekciju od 0.603 (Prilog 1, Tablica 4.1).

Razlika u dva američka uzorka, od kojih je jedan s liberalnog sveučilišta a drugi s vojnog, potiče na pretpostavku da tamo gdje čestica nije mjera ličnosti da je možda odraz autoritarnog stava. Uzorak iz Siska je mjeran u doba direktne ratne ugroženosti, pa se može pretpostaviti da je i tu čestica provocirala strukture formirane okolinskim utjecajima.

Čestica DELTA-16 "ponekad danima ne mogu ništa jesti" na ovom mladm muškom uzorku u punom rastu nije polučila niti jedan odgovor "potpuno točno". Rezultat je u skladu s opažanjem da je anoreksija poremećaj koji se češće javlja kod žena (Broadhurst, 1973). Distribucija rezultata uspoređena sa rezultatima školskih kolegica pokazuje statistički značajnu razliku ($\chi^2=33.381$, uz 4 stupnja slobode značajnost iznosi $p<0.0001$). No, treba spomenuti da je i u odraslih muškaraca u zagrebačkom uzorku mala incidencija "točno" odgovora i da također postoji statistički značajna razlika u distribuciji rezultata u usporedbi sa zagrebačkim ženama ($\chi^2=14.676$, uz 4 stupnja slobode $p<0.006$) a da se čestica uredno locira na faktor opisan DELTA česticama i u konfirmativnoj i u oblimin soluciji.

Uzorak srednjoškolaca jedini je u kojemu se čestica DELTA-16 odvojila od drugih čestica što se odnose na disocijacije, pa bi ove analize upućivale da je anoreksično ponašanje uzrokovano slabljenjem koordinacije konativnih funkcija. Gledano kibernetički, to se ne suprotstavlja pretpostavci o različitim mogućim uzrocima anoreksije, jer se disocijacija (i anoreksija) može pojaviti kao sekundarni poremećaj nastao nakon primarnog poremećaja drugog mehanizma. Samo da se spomene, Psihologijski rječnik (Krizmanić, u Petz, 1992) ne navodi etiologiju poremećaja u natuknici o anoreksiji.

Ovo je već druga čestica koja se odnosi na prehranu a na ovom uzorku se ne ponaša očekivano pretpostavkama. Bit će da prehrana kod mladih muškaraca koji još rastu ima poseban značaj.

Faktor integracije u socijalno polje pristojno je opisan gotovo svim ETA česticama, kojima se pridružila ALFA-24 i nešto varijance HI čestica. ETA-2 koja opisuje težu misaonu disocijaciju pridružila se DELTA faktoru, a ETA-9 "poslije velikih uzbuđenja pokvari mi se želudac" se pridružila faktoru regulacije organskih funkcija.

Čestica ETA-21 "kad mi je teško misim na majku" locirala se bliže ishodištu. Za ove još vrlo mlade momke, pretpostavljeno emocionalno nezrele, ovaj oblik ponašanja može biti sasvim uredan i ne mora predstavljati regresiju što je pretpostavljeni predmet mjerenja čestice kod odraslih ljudi. Na uzorku školskih kolegica ovih momaka čestica se uredno nalazi na ETA faktoru, no znano je da djevojke brže sazrijevaju. Zanimljivo je, međutim, da je čestica s niskim projekcijama u konfirmativnim analizama na oba američka uzorka, a pritom i nikakvih projekcija u oblimin soluciji kod studenata TA&MU. Ovdje je teško pretpostaviti da se radi o uzorcima nezrelih osoba, prije bi se moglo postaviti pitanje o značenju pomisli na majku u dvije kuture.

Faktor mehanizma za regulaciju nivoa aktiviteta opisan je svim EPSILON česticama s netrivialnim projekcijama, koje u matrici sklopa imaju vrijednosti od 0.38-0.73.

Korelacije hipotetskih dimenzija su u ovom uzorku nešto umjerenije i samo DELTA i ETA ostvaruju više od 50% zajedničke varijance (Prilog 1, Tablica 4.3).

Uzorak zabočkih srednjoškooaca je zaista mali uzorak za faktorsku analizu, a pritom se sastoji od adolescenata kod kojih se mogu očekivati reakcije na podražajne čestice drugačije nego kod odraslih osoba. Konfirmativna analiza se pokazala robustnom na ove nepovoljne uvjete i može se tvrditi da se i na ovom uzorku jasno prepoznala hipotetska faktorska solucija. Eksplorativna analiza dala je znatno složenije rješenje.

Ponovno je jasno, nedvosmisleno, s paralelnim projekcijama veličine od 0.36-0.76 i ortogonalnim istog reda, u drugom obliku faktor prepoznat mehanizam nivoa aktiviteta (Prilog 1, Tablica 4.4). Korelacija s odgovarajućim hipotetskim faktorom je pritom $r=0.981$ (Tablica 4.5).

Dosta je dobro definiran treći faktor. Na njemu sve SIGMA čestice, s iznimkom broja 26, imaju zadovoljavajuće ortogonalne a gotovo sve i zadovoljavajuće paralelne projekcije. Faktoru se pridružila čestica HI-25 "ponekad mi dođe da bih razbijao stvari" koja je izvorno iz Momirovićevog upitnika agresivnosti T-15. Korelacija s hipotetskim mehanizmom za kontrolu reakcija napada iznosi dovoljno visokih $r=-0.935$ da bi se i oblikin faktor mogao interpretirati s istim smislom.

Čestica SIGMA-26 "ja mogu imati skoro svaku ženu koja mi se sviđa" na ovom mladom uzorku ima drugačije značenje od pretpostavljenog pri konstrukciji. Smjestila se na petom faktoru s pozitivnom vrijednošću, u šarenom društvu EPSILON čestica (ne voli zbijati

šale, ne voli pričati masne viceve, ne voli uveseljavati i zabavljati ljude, kao ni pričati satima ali se smatra brzim pri djelom), DELTA čestica (osjeća da ga ljudi promatraju s potcjenjivanjem i da su protiv njega) i ALFA čestica (nije ga strah mraka i nije mu teško započeti neki posao). Opis koji daju čestice na petom faktoru jako podsjećaju na osobu koja je još u potrazi za vlastitim identitetom, pa se može pretpostaviti da je peti oblimin faktor vjerojatno produkt dobi ispitanika. Peti oblimin faktor jako slabo korelira s hipotetskim faktorima, najveća je vrijednost $r = -0.272$ s HI faktorom.

Četvrti faktor je također jednostavno objašnjiv. Definiraju ga čestice ALFA koje govore o anksioznosti. Izostale su neke od čestica koje govore o lošem statusu mehanizma za kontrolu reakcija obrane i odnose se na fobične reakcije (ALFA 6, 12, 26), opsesivne reakcije (ALFA 18) i disocijaciju (ALFA 21, 24). Faktoru su se pridružile i neke HI čestice (3, 7, 17, 23) koje govore o bojazni za svoje spolne organe, strahu od crvenila u društvu i vlastitoj nespretnosti, što su zasigurno problemi anksioznih adolescenata. Tu se našla i čestica ETA-11 "ne mogu jesti kad se uzbudim ili naljutim", nezrela reakcija u skadu s dobi ispitanika, no teško je odoljeti i ne spomenuti - opet jedna čestica o hrani na "krivom" mjestu!

Korelacija četvrtog oblimin faktora s hipotetskim faktorom ALFA $r = 0.898$ odražava veliku sličnost u konstrukciji dva faktora, no ipak nije tolika da se male razlike u interpretaciji ne bi mogle prihvatiti. Četvrti oblimin faktor imenovao bi se mehanizmom regulacije reakcija obrane, s nešto naglašenijim udjelom anksioznosti.

Na prvom faktoru našao se najveći broj čestica. U prvom redu, gotovo sve DELTA čestice s iznimkom 8 koja se preselila na šesti faktor i DELTA 16, 18 i 22, koje govore o anoreksiji, izbjegavanju gomile i prisiljavanju krivca da prizna, a koje su već ranije komentirane. Na faktoru se našlo i gotovo pola HI čestica. Uz klasične konverzivne simptome (HI 4, 9, 13, 14, 18, 28) i simptome

hipohondrije (HI 6, 24) tu su i čestice koje govore o težim smetnjama, a koje bi se mogle povezati sa sindromom histerije (HI 2, 5, 10, 11, 15, 30). Na faktoru je lijep broj ETA čestica koje se dominantno odnose na disocijacije (ETA 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 18, 20, 22, 27). Od ALFA čestica nema onih koje govore o anksioznosti već se na faktoru nalaze ALFA 6 i 12 sa sadržajem koji upućuje na fobičnost, ALFA-14 - disocijacije u domeni emocija i ALFA-28 koja govori o disociranoj reakciji u opasnosti. Prvi oblimin faktor ne bi se mogao interpretirati u terminima općeg faktora višeg reda, nedostaju čestice anksioznosti i agresivnosti. No, mogao bi se interpretirati disocijacijama različite manifestacije i porijekla, dakle kao mehanizam za koordinaciju konativnih funkcija. Korelacija s hipotetskim faktorom DELTA $r=0.886$ podupire ovo određenje.

Šesti faktor je opisan prvenstveno ETA česticama, onima koje se nisu svrstale na prvi faktor. Tu su se našle i čestice ALFA 21 i 24, HI 20 i 21, te DELTA 8 i 11. Sve bi se dale sagledati kao disocijacije pa bi se i dalje faktor mogao interpretirati regresijama i disocijacijama različite vrste koje ih prate. Korelacija s hipotetskim faktorom ETA nije dovoljno velika ($r=0.805$) da bi se šesti oblimin faktor mogao bez zadržke poistovjetiti s hipotetskim, no to je svejedno najveća korelacija koju šesti faktor ostvaruje s hipotetskim faktorima (Tablica 4.5). S oblimin faktorima, najveću korelaciju ima s prvim faktorom ($r=.317$), što je ujedno i najveća korelacija u matrici (Prilog 1, Tablica 4.6). Uzevši sve u obzir, faktor je najbliži ETA mehanizmu i može se smatrati nešto slabije prepoznatim mehanizmom za integraciju u socijalno polje.

Uzevši u obzir karakteristike uzorka, moglo se očekivati da će solucija biti puno manje smisljena i opterećena sa više slučajnih rezultata. Ipak, samo se peti faktor morao interpretirati uvažavajući specifičnost uzorka. No, ni ovaj faktor nije se pokazao produktom slučaja već se mogao jednostavno objasniti vodeći računa o dobi ispitanika.

TABLICA 4.5 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin
solucije na uzorku 104 srednjoškolca

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.387	-.100	-.113	.898	-.076	.308
SIGMA	.335	.308	-.935	.033	-.067	.196
HI	.758	-.201	-.284	.462	-.273	.501
DELTA	.886	-.043	-.297	.278	.127	.537
ETA	.673	-.081	-.263	.336	-.043	.805
EPSILON	-.020	.981	-.261	-.181	.075	-.045

Peti uzorak čini 412 srednjoškolci, školskih kolegica momaka iz prethodnog uzorka. I na ovom uzorku hipotetski se faktori besprijeekorno prepoznaju. Faktor ALFA definiraju sve ALFA čestice, s paralelnim projekcijama veličine od 0.35 do 0.68 (Prilog 1, Tablica 5.1) a pridružila im se još samo čestica HI-7 "bojim se da ću u društvu pocrveniti" koja se može protumačiti kao slaba kontrola organske funkcije, ali s izvoristem u anksioznosti.

Faktor regulacije reakcija napada opisuju SIGMA čestice, i to tek mali broj sa nižim projekcijama. Gotovo u ishodištu nalazi se SIGMA-8, ranije komentirana čestica koja govori o ocjenama iz vladanja. Kao i u muškom adolescentnom uzorku, SIGMA-26 koja govori o seksualnom ponašanju ("mogu imati skoro svakog muškarca koji mi se sviđa") nije dobra mjera agresivnosti. Slabija je i prva čestica, vjerojatno slučajno, jer čestice sličnog hostilnog sadržaja pokazuju uredne vrijednosti.

Faktor kontrole organskih funkcija vrlo je čisto opisan HI česticama. Uz već spomenutu česticu HI-7, niže projekcije pokazuje druga čestica "u svađi sam s mnogim ljudima". Premda manifestni sadržaj čestice sugerira vezu s agresivnošću, čestica se pozicionira bliže ishodištu s podjednakom udaljenošću od više faktora. Čestica pokazuje izrazito asimetričnu distribuciju, samo

2.7% ispitanica daje odgovore u kategorijama "potpuno" ili "uglavnom točno", a 94.2% odgovara s "potpuno" ili "uglavnom netočno". Standardna devijacija čestice iznosi samo 0.72, pa se slabim varijabilitetom odgovora na česticu može objasniti njezina slaba faktorska valjanost.

Čestica HI-19 "kad sam u društvu teško mi je smisliti o čemu bih govorio" u matrici sklopa pokazuje manju vrijednost na HI faktoru i bliža je faktoru nivoa aktiviteta, s negativnim predznakom (Prilog 1, Tablica 5.1). No, u matrici strukture je vidljivo da čestica ostvaruje najveću korelaciju ipak s faktorom kontrole organskih funkcija (Prilog 1, Tablica 5.2). Dakle, kada bi sve druge čestice na ovom uzorku bile konstante, HI-19 bi se priklonila faktoru na koji upućuje njen manifestni sadržaj. U koreliranom sistemu, čestica se pozicionira u skadu s hipotezom.

Faktor koordinacije konativnih mehanizama opet vrlo uvjerljivo opisuju DELTA čestice, s izuzetkom ranije raspravljane DELTA-22 ("kad krivac neće da prizna svoju krivicu...").

Faktor integracije u socijalno polje opisan je kao što se očekivalo hipotezom, s parafinim projekcijama ETA čestica veličine od 0.36-0.65.

Faktor nivoa aktiviteta je također besprijeckorno opisan, slabije vrijednosti pokazuje tek čestica EPSILON-21 "sklon sam tome da u isto vrijeme radim nekoliko različitih poslova". Čestica ima urednu distribuciju, aritmetičku sredinu od 2.87 i standardnu devijaciju koja iznosi 1.07, pa se time ne može objasniti niža projekcija (Prilog 2). Jedna je pretpostavka, da su neke od ispitanica "posao" shvatile doslovno, kao koristan rad, što onda mijenja smisao čestice.

I u ovom uzorku najveće međusobne korelacije ostvaruju faktori HI, DELTA i ETA (Prilog 1, Tablica 5.3) reda veličine 0.7. Skupu se ovdje prikjučuje i faktor ALFA korelacijama s faktorima HI i ETA reda veličine 0.6.

Oblimin solucija je, naravno, složenija (Prilog 1, Tablice 4-6). Po prvi put se pojavio faktor koji nije interpretiran jer ima samo četiri vrijednosti u matrici sklopa (ALFA-9, SIGMA 20, SIGMA-26, DELTA-27) i pet vrijednosti u matrici strukture većih od 0.3 (SIGMA-20, SIGMA-26, DELTA-4, DELTA-10, ETA-20) a koje još pritom nisu uvijek i jedine veće vrijednosti u retku. Matrica korelacije (Tablica 4.6) ne pokazuje niti jednu zapažanja vrijednu korelaciju šestog oblmin faktora s hipotetskim faktorima, što potvrđuje ispravnost uvjerenja da je dimenzionalnost faktorskog prostora u ovoj analizi manja od šest.

Prva dva oblmin faktora jednostavne su kompozicije. Prvi faktor definiran je svim DELTA česticama kojima se pridružio i jedan broj HI (4, 5, 18, 27, 30) i ETA čestica (11, 22, 26). One nisu udaljile prvi oblmin faktor od hipotetskog DELTA faktora, što se vidi iz korelacije od $r=0.964$ (Tablica 4.6).

Čisto je definiran i drugi oblmin faktor. Opisuju ga sve EPSILON čestice osim na ovom uzorku sporne čestice EPSILON-21. Korelacija drugog oblmin faktora s hipotetskim faktorom nivoa aktiviteta iznosi pritom $r=0.981$, pa je interpretacija faktora izvan svake nedoumice.

Treći oblmin faktor definiran je svim ALFA česticama osim već spominjane ALFA-24, većim brojem HI čestica (HI 1, 6, 7, 8, 10, 12, 14, 16, 23) i s nešto ETA čestica (ETA 6, 14, 17, 21, 25, 29). Čestice faktora kontrole organskih funkcija odnose se na različite simptome, na kardiovaskularnu konverziju, hipohondriju, motoričku konverziju i fobično reagiranje. Među ETA česticama tri se odnose na zbunjenost u socijalnim situacijama (ETA 14, 17, 29) a jedna govori o neadekvatnoj reakciji straha (ETA-6). Mogu se smisljeno vezati uz funkcije faktora ALFA i interpretirati kao anksioznost u prvom primjeru i kao neadekvatna aktivacija mehanizma u situaciji bez podražaja u drugom primjeru. Korelacije hipotetskih i oblmin faktora pokazuju da se treći oblmin, usprkos česticama prinovama, nije znatnije udaljio od hipotetskog faktora ALFA ($r=0.934$, Tablica 4.6).

Četvrti faktor definiran je isključivo SIGMA česticama s negativnim predznacima, no ne svima. Bez vrijednosti iznad 0.3 i u matrici sklopa i u matrici strukture na bio kojem faktoru ostale su čestice 1, 8, 18, 22 i 23. Dio SIGMA čestica, uglavnom one koje se odnose na impulzivnost, svrstao se na petom faktoru. Nosioci varijance četvrtog faktora ostale su hostile čestice u kojima je vidljiv mehanizam projekcije (SIGMA 3, 5, 6, 9, 12, 15, 17, 19, 24).

Faktor se ipak ne bi mogao prepoznati kao sekundarna agresivnost. Mimo toga što je definiran samo djelom SIGMA čestica, ostvaruje znatnu korelaciju $r = -0.841$ s hipotetskim faktorom SIGMA. Preko 70% zajedničke varijance dozvoljava da se faktor prepozna kao nešto slabije definiran mehanizam regulacije reakcija obrane.

Peti oblimin faktor dobijen na uzorku adolescentica mogao bi biti uvjetovan dobi ispitanica. Uz čestice impulzivnosti (SIGMA 4, 10, 14, 28) koje govore o slaboј kontroli kao i DELTA-20 i ETA-19, na faktoru se nalaze čestice koje mogu upućivati na manjak samopouzdanja (HI-26, DELTA-7 i 8, ETA-7) i djetinjasto ponašanje (ETA-8), što bi sve mogao biti znak nezrelosti. Korelacije sa hipotetskim faktorima ne pojašnjavaju bolje ovaj faktor. Sa svima osim s faktorom nivoa aktiviteta peti oblimin ostvaruje neku korelaciju, od $r = -0.267$ s ALFA faktorom do $r = -0.570$ s faktorom ETA (Tablica 4.6).

Korelacije s drugim oblimin faktorima također ne govore mnogo. Najveću korelaciju ostvaruje s prvim oblimin faktorom, no ona je tek $r = -0.322$. Treba ipak reći da je to druga po veličini korelacija u poprilično praznoj matrici (Prilog 1, Tablica 5.6). Zanimljivo je za primjetiti koliko su peti oblimin faktori u ovom i prethodnom uzorku različiti, mada se za oba može pretpostaviti da su u funkciji dobi.

TABLICA 4.6 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin
solucije na uzorku 412 srednjoškolki

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.419	-.189	.934	-.235	-.267	-.053
SIGMA	.330	.225	.240	-.841	-.549	.192
HI	.705	-.200	.691	-.192	-.538	.121
DELTA	.964	-.194	.393	-.289	-.406	.143
ETA	.712	-.111	.673	-.325	-.570	.145
EPSILON	-.186	.981	-.163	-.174	.001	.047

Sljedeća dva uzorka su iz populacije američkih studenata. Prvi obuhvaća 102 studenta psihologije sa Los Angeleskog University of California, a u drugom je 115 studenata različitih usmjerenja s vojnog Texas A&M University. Točna dob studenata s UCLA nije zabilježena, no poznato je da su to redoviti studenti uredne "studentske", dakle mlađe dobi. Studenti TAMU su u dobi od 18 do 51 godine. Uzorci se u velikoj mjeri razlikuju, tako da će se moguće sličnosti u rezultatima prije moći pripisati istovrsnom širem okruženju, pripadnosti američkoj kulturi, nego pripadanju studentskoj populaciji.

U oba uzorka, konfirmativnom analizom nesumnjivo su prepoznati hipotetski faktori (Prilog 1, Tablica 6.1-2 i Tablica 7.1-2). Tek manji broj čestica ne nalazi se na očekivanom faktoru.

Na faktoru ALFA, u oba uzorka izostala je čestica ALFA-24 "volio bih da dugo sjedim na obali i promatram rijeku kako teče". Čestica ALFA-24 konstruirana je kao simptom depresije i izvorno se nalazi u upitniku D-6 (Momirovic, 1970). Sadržajem upućuje na težnju smanjenju psihofizičke aktivnosti, na bijeg u osamljenost, u situaciju s malo vanjskih podražaja. U uzorku s UCLA čestica se s negativnom paralelnom projekcijom pojavila na faktoru DELTA i s pozitivnom na faktoru ETA. Korelacije čestice s faktorima su

međutim dosta male no istih predznaka kao i paralelne projekcije. Teško je argumentirano objasniti ovaj neobični rezultat. Kako su vrijednosti dobijene na malom uzorku, možda je najbolje pretpostaviti da se radi o slučaju. U uzorku s TAMU čestica se jednostavno pozicionirala biže ishodištu.

U konfirmativnim analizama na drugim uzorcima, čestica se najčešće uredno svrstavala na ALFA faktor. U oblimin solucijama se u više navrata pozicionirala blizu ishodištu, na prvom regrutskom uzorku, na uzorcima zabočkih srednjoškolki i srednjoškolaca i na uzorku građana Siska. U američkim uzorcima, upravo suprotno, u oblimin solucijama čestica ima vidljive projekcije i svrstava se uz čestice koje opisuju disocijacije (Prilog 1, Tablica 6.4-5 i Tablica 7.4-5).

Može se zaključiti da na domaćim uzorcima nije upitno što čestica mjeri već koliko je dobra mjera. Na američkim uzorcima čestica očito nešto mjeri, samo nije izvjestan predmet mjerenja. Nekonzistentnost rezultata ALFE-24 upućuje da čestica nije identičan podražaj za sve populacije, o čemu treba voditi računa pri sljedećim primjenama.

Na drugom američkom uzorku, ne i na prvom, slabijima su se pokazale još i čestice ALFA-25 i ALFA-30.

Hipotetski faktor regulacije reakcija napada odlično se reproducira na uzorku studenata vojnog TAMU. Tek je čestica SIGMA-12 nešto biže ishodištu, a SIGMA-25 biže hipotetskom faktoru ALFA nego faktoru SIGMA. Ponašanje koje opisuje čestica SIGMA-25 "često ni sam ne mogu predvidjeti kako ću na nešto reagirati" je impulzivna agresivna reakcija. Po modelu, predstavlja sekundarnu aktivaciju SIGMA mehanizma, nastalu nakon aktivacije mehanizma za regulaciju reakcija obrane, što objašnjava pozitivne projekcije čestice na faktor ALFA.

Na uzorku studenata psihologije s UCLA nešto više čestica se pozicionira drugačije od očekivanog. SIGMA-25 je kao i u uzorku s TA&MU s pozitivnim projekcijama i na faktoru ALFA. Čestice SIGMA 16, 26 i 27 također imaju zamjetne projekcije na oba faktora, ali s negativnim predznakom na faktoru ALFA. Drugim riječima, povišena razina agresivnosti na tim česticama praćena je manjom osjetljivošću mehanizma za regulaciju reakcija obrane. Sadržaj čestica je "volim se potući", "ja mogu imati skoro svaku ženu (muškarca) koja mi se sviđa" i "smatram da bih bio sposoban za vođu gangsterske bande". Zaista, ovaj skup čestica ne opisuje jednostavnog agresivca. Svakako podsjeća na opis junaka čiju agresivnost prati neustrašivost. Zanimljivo je da se baš na uzorku studenata psihologije faktor mehanizma za regulaciju reakcija napada primaknuo opisu koji podsjeća na likove Cinda Eastwooda.

Čestica SIGMA-23 pozicionirala se bliže ishodištu. Čestica SIGMA-13, sa sadržajem koji govori o impulzivnom reagiranju, smjestila se najbliže faktoru kontrole organskih funkcija. Čestica SIGMA-18 "često sam kao dječak od škole pravio igrariju" na ovom se uzorku pridružila ETA česticama. U uzorku studenata psihologije, dakle selekcioniranom prema više kriterija, ova je čestica vjerojatno znak djetinjastog nezrelog ponašanja a ne primarne agresivnosti. Faktoru SIGMA se pridružila čestica HI-2 "u svađi sam s mnogim ljudima", u skadu sa svojom manifestnom valjanošću.

Odstupanja nekih čestica od hipoteze svejedno ne stavljaju u sumnju interpretaciju drugog hipotetskog faktora. On se i u ovom uzorku nedvosmisleno prepoznaje kao faktor mehanizma za regulaciju reakcija napada.

Hipotetski faktor kontrole organskih funkcija također je neupitno prepoznat u oba američka uzorka. U prvom uzorku s UCLA, uz HI-2 prebjeg je još samo čestica HI-19, koja se svrstala prema manifestnoj valjanosti na faktor EPSILON.

Na uzorku s TA&MU, čestice HI-3 "nešto nije u redu s mojim spolnim organima" i HI-15 "nešto nije u redu s mojim osjetilima" su se pozicionirale bliže faktoru DELTA. Čestice HI-20 i HI-21 smjestile su se bive ishodistu. U usporedbi rezultata dva američka uzorka, vidljivo je da nije isti skup čestica koje se ne podudaraju s hipotezom. Mali uzorci ne dozvoljavaju odbacivanje pretpostavke da se radi o sučaju. Svrstavanje čestica HI-20 i 21 uz disocijacije moglo bi ipak možda značiti da odgovor "točno" predstavlja teži poremećaj funkcije u studenata vojnog sveučilišta nego u studenata psihologije s UCLA.

Na uzorku studenata UCLA faktor koordinacije konativnih funkcija besprijeckorno je reproduciran. U matrici strukture, baš kao što i treba prema modelu, više je čestica s vrijednosti iznad 0.3 i iz skupova onih koje opisuju druge faktore.

Na uzorku TA&MU studenata, jedina DELTA čestica koja se nije našla na odgovarajućem faktoru je već spominjana DELTA-22 ("kad krivac neće da prizna ...").

Prema modelu, odgovori na ETA česticama bi trebali biti pod većim utjecajem okoline nego odgovori u drugim skupinama čestica. Stoga bi se u američkim uzorcima mogla očekivati veća razlika u solucijama, uspoređeno s domaćim uzorcima, nego na drugim faktorima. Mimo toga što su mjereni mali uzorci s drugog kontinenta, konfirmativna analiza i ovdje je dala vrlo jednostavno rješenje i faktor ETA je dobro opisan odgovarajućim česticama. U oba uzorka, blizu ishodista pozicionirala se čestica ETA-21 "kad mi je teško često mislim na majku". U uzorku studenata s TA&MU u tom se položaju našla i čestica ETA-16 "i danas čuvam sitnice iz djetinjstva", možda slučajno. No, kako je rečeno u prethodnoj raspravi o ETA-21, trebalo bi detaljnije istražiti što jeste a što nije ponašanje koje upućuje na regresiju u različitim populacijama.

U uzorku studenata s UCLA, čestica ETA-20 se postavila bliže faktoru DELTA. Čestice ETA-2 i ETA-28 iz ovog uzorka, i čestice ETA-3, 6 i 19 iz uzorka s TA&MU su iskazale primjetne korelacije s više faktora. Čestice se manifestno dosta razlikuju, odnose se na impulzivno ponašanje, disocirano mišljenje i smetnje afekta, te djetinjasto ponašanje, pa je putem njihova sadržaja teško pretpostaviti razloge za takvu lokaciju.

Treba još podsjetiti, na faktoru ETA u uzorku s UCLA našle su se i ALFA-24 i SIGMA-18, a na uzorku s TA&MU čestica HI-15. Svi opaženi odmaci od hipoteze su ipak minornog značaja, pa se faktor ETA može smatrati sasvim zadovoljavajuće prepoznatim u konfirmativnim analizama u oba američka uzorka.

Hipotetski faktor razine aktiviteta je u oba uzorka odlično prepoznat. Najveće projekcije nose čestice koje se odnose na socijabinost (paralelne su i preko 0.8). Jedina čestica u uzorku s UCLA, a također i jedina sa slabim projekcijama u oba uzorka je čestica EPSILON-10 "volim pričati "masne" viceve". Zašto čestica ne predstavlja mjeru ličnosti na američkim uzorcima možda bi se moglo objasniti proklamiranim težnjama američkog društva. Trend uljudbe nacije u USA nije samo odvikavanje od pušenja, već i odstranjenje bilo kakvih ponašanja koja bi mogla povrijediti druge osobe. Tu se uključila i borba protiv seksizma (oba), pa je moguće da je pričanje "prostih" viceva dospjelo u kategoriju nepristojnog ponašanja kao i pričanje etničkih viceva. Čestica bi u tom slučaju dobrim djelom predstavljala mjeru stava, a možda i mjeru kvalitete obrazovanja tamo gdje se od studenata očekuje da poznaju i cijene Boccaccia i Rabelaisa. Ova pretpostavka nije potvrđena razlikom rezultata na dva sveučilišta, gdje bi valjda na vojnom trebali biti konzervativniji studenti. Distribucije odgovora dva američka uzorka se statistički ne razlikuju ($\chi^2=3.429$ s vjerojatnošću $p=0.489$ uz 4 stupnja slobode).

U uzorku s TA&MU slabijima su se pokazale još i čestice 14 i 25, "volim zbijati sale" i "brz sam na poslu".

U oba uzorka, ponovo najviše međusobne korelacije ostvaruju faktori HI, DELTA i ETA (Prilog 1, Tablica 6.6 i Tablica 7.6). Zanimljivo je da na uzorku s UCLA faktor ALFA vidljivo koreliran sa svim preostalim faktorima, s vrijednostima korelacija koje se kreću od $r=-0.354$ s faktorom razine aktiviteta do $r=0.617$ s faktorom regulacije organskih funkcija. Na uzorku s TA&MU faktor ALFA iskazuje malu korelaciju s faktorom SIGMA ($r=0.150$) i veću negativnu s faktorom EPSILON ($r=-0.430$).

Eksplorativne analize na rezultatima američkih studenata dale su interpretabilne rezultate. Na oba uzorka američkih studenata, drugi oblimin faktor jasno se prepoznaje kao faktor nivoa aktiviteta (Prilog 1, Tablica 6.4-5 i Tablica 7.4-5). To potvrđuju i korelacije hipotetskih i oblimin faktora (Tablica 4.7 i 4.8), gdje u uzorku s UCLA drugi faktor ostvaruje $r=0.959$, a u uzorku s TA&MU $r=0.965$ s hipotetskim faktorom EPSILON.

Na uzorku s UCLA, uz česticu EPSILON-10, u skupu EPSILON čestica nešto su sabije projekcije čestica 14 i 27. Na faktoru su se našle još i čestice ALFA 4, 22 i 23 koje govore o ponašanju u socijalnim situacijama (ALFA 4 i 22) i pomanjkanju samopouzdanja (ALFA-23), sve s negativnim predznacima. S negativnim predznakom, tu je još i čestica HI-19 "kad sam u društvu teško mi je smisliti o čemu bih govorio" i prije spominjana čestica DELTA-18. Svojim manifestnim sadržajem ove čestice pristaju uz opis faktora i ne mijenjaju mu smisao. Na drugom faktoru s pozitivnim predznakom i visokim projekcijama reda 0.6 pozicionirala se čestica SIGMA 4 "za mene se ne bi moglo reći da sam miran i staložen čovjek".

Na uzorku s TA&MU, u skupu EPSILON čestica niže projekcije imaju EPSILON 10, 12 i 25. Od preostalih čestica na drugom faktoru našao se sličan skup kao i u prethodnom uzorku. Ponovo su manifestnim sadržajem vezane ili uz socijalnu situaciju ili uz živahnost, pa se lako mogu podvesti pod opis faktora nivoa aktiviteta. Od ALFA čestica to su 20, 22 i 23, s negativnim predznakom kao i DELTA 3 i 18. S pozitivnim predznakom tu je ponovo SIGMA-4, no s nešto nižim projekcijama reda veličine 0.4.

Na uzorku studenata s UCLA prvi faktor se prepoznaje kao koordinacija konativnih funkcija i po dominantnom učešću DELTA čestica i po korelaciji s hipotetskim faktorom DELTA $r=0.919$. U opisu prvog faktora sudjeluju sve DELTA čestice, s izuzetkom već spominjane DELTA-18. Najveće projekcije, 0.835 u matrici sklopa i 0.827 u matrici strukture ima čestica DELTA-29 "za mene je odavno život izgubio svaki smisao" koja je teži simptom disocijacije. Projekcije veće od 0.7 imaju čestice DELTA-12 "neprijatelji mi rade o glavi" i DELTA-26 "moj je život bio toliko pun nesreće da želim što sam se rodio", koje govore o poremećaju i u misaonoj i u domeni afekta. Projekcije čestica iz drugih skupova niti približno ne dosižu ove vrijednosti. Uz više čestica s projekcijama veličine oko 0.3, vidljivije vrijednosti imaju još čestice HI 23 i 24, te ETA 18 i 20. Čestica HI-23 se odnosi na smetnje motorike pod utjecajem emocija, te se može podvesti pod motoričku dezintegraciju. Čestica HI-24 izriče jednu klasičnu hipohondričnu žalopojku i vezu s DELTA faktorom ostvaruje vjerojatno zbog odmaka od realnosti onoga što se česticom tvrdi. ETA čestice govore o psihotičkom gubitku kontrole nad vlastitim postupcima, "sam vrag me tjera". To je očito teži disocijativni poremećaj i nije teško objasniti zašto su se čestice pridružile faktoru DELTA. Teže je, međutim, objasniti zašto se čestice na ovom uzorku smještaju na faktor DELTA, a na drugom američkom uzorku ne. Ne treba zanemariti da se radi o malim uzorcima i da se mora očekivati i slučajni titraj rezultata i slučajna pozicija poneke čestice.

Prvi obliimin faktor na uzorku s TA&MU također se prepoznaje kao faktor kontrole konativnih funkcija, no ipak ne tako besprijeorno kao na uzorku s UCLA. Među korelacijama prvog obliimin s hipotetskim faktorima također je najveća ona s DELTA faktorom $r=0.897$. U opisu faktora sudjeluju gotovo sve DELTA čestice, s iznimkom DELTA 11, 18 i 22. Najveće projekcije, iznad 0.7, ostvaruju čestice 12, 14, 26 i 29, dakle dvije koje se odnose na paranoidne ideje proganjanja i dvije koje govore o besmislu nesretnog života. Na prvom faktoru našlo se čak deset HI čestica koje imaju vrijednosti iznad 0.3 i u matrici sklopa i u matrici

strukture (HI 2, 3, 4, 5, 8, 15, 16, 24, 26, 27). Odnose se na različite oblike slabe kontrole organskih funkcija. One s najvećim projekcijama, HI-5 i HI-26 mogu se objasniti misaonom disocijacijom i tako povezati s DELTA faktorom. Uz česticu ALFA-24 s negativnim predznakom, na faktoru se našla ALFA-21 s pozitivnim predznakom. Sadržaj ALFA-21 je "često osjećam, iako mi sve dobro ide, da mi ni do čega nije stalo" što se također može prihvatiti kao znak disocijacije. SIGMA čestice koje su se pozicionirale na prvom faktoru, 10, 14 i 16 govore o impulzivnosti i sklonosti fizičkim obračunima. Na faktoru su se našle još i čestice ETA 3, 8, 22 i 26, sa sadržajem koji se odnosi na regresivno ponašanje i poremećaj afekta.

Prvi oblimin faktor na uzorku s TA&MU prepoznaje se kao faktor kontrole i integracije konativnih funkcija, obogaćen jednim brojem simptoma koji se pripisuju drugim konativnim mehanizmima, ali te vrste da se mogu povezati s disocijacijama.

U definiciji trećeg oblimin faktora na uzorku s UCLA nalaze se čestice iz svih skupova osim iz skupa EPSILON čestica. Najviše je ALFA čestica (6, 8, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 28, 29) i to manje onih koje opisuju anksioznost a više onih koje se odnose na fobično i opsesivno ponašanje. S negativnim predznakom, na trećem faktoru su SIGMA-16 i četiri čestice redom od 26 do 29. Ovaj skup SIGMA čestica bi se mogao svesti pod zajednički nazivnik "neustrasivosti". Od više HI čestica koje pokazuju projekcije veće od 0.3 na ovom faktoru (HI 11, 12, 26, 30) samo HI-12 ostvaruje najveće projekcije baš na ovom faktoru. Sadržaj HI-12 je "često sam se prepašio usred noći". Čestice DELTA 7, 21 i 28 dijele varijancu na prvi i treći oblimin faktor. Od četiri čestice iz skupa ETA koje se pojavljuju na trećem faktoru (ETA 3, 6, 16, 21) ponovno jedna u sadržaju spominje strah "često se bez razloga prestrašim" (ETA-6). Faktor bi se mogao imenovati kao "strašljivost" što podsjeća na Cattellovu threctiu. U opisu faktora se čak našla i jedna Cattellova čestica, ali s drugog primarnog faktora. To je SIGMA-29, koja izvorno pripada Cattellovom E upitniku dominacije iz baterije 16PF. Na faktoru se nisu našle

sve čestice koje bi mogle ući u Cattellov opis threctie, a nema ni čestica impulzivnosti i povišene razine aktiviteta koje su potrebne da bi se u potpunosti opisala dimenzija parmia - threctia.

Da se treći oblimin faktor teško može interpretirati u terminima hipotetskih dimenzija potvrđuju i vrijednosti u matrici korelacija hipotetskih i oblimin faktora (Tablica 4.7). Najveću vrijednost treći faktor ostvaruje s ALFA faktorom, no ona iznosi tek $r=0.559$.

Na uzorku studenata s TA&MU, treći oblimin faktor dominantno je definiran ALFA česticama, što se očituje i u nešto većoj korelaciji s ALFA faktorom (Tablica 4.7). Iz skupa čestica ALFA u opisu trećeg faktora izostale su uglavnom čestice koje se odnose na opsesivne reakcije (ALFA 18, 27) i druge reakcije koje se mogu povezati uz disocijacije (ALFA 21, 26, 28, 30). Dakle, iz opisa faktora izostao je jedan broj težih simptoma. Više čestica iz skupa SIGMA pozicioniralo se na trećem oblimin faktoru s negativnim vrijednostima. To su SIGMA 8, 24, 27, 29 i 30, ove posljednje dvije iz Cattellovog upitnika dominacije E iz baterije 16PF. S negativnom vrijednošću je i čestica DELTA-5 "ljudi me mrze jer sam pametniji od njih". S pozitivnim projekcijama tu su HI-12 i ETA-14. U ovoj analizi lakše je govoriti o sličnosti s Cattellovim faktorom threctije jer su se na faktoru pojavile čestice iz EPSILON skupa - 10, 14, 23 i 30, s negativnim predznacima. Ipak, od četiri izvorno Cattellove čestice iz upitnika H baterije 16PF (1, 4, 5 i 8), na faktoru se ne nalazi niti jedna. Ovaj nešto drugačiji opis trećeg faktora od onog u prethodnom uzorku zaslužuje drugačije imenovanje. Zbog odsustva težih ALFA simptoma i prisustva negativnih vrijednosti EPSILON čestica, faktor bi se možda mogao imenovati kao "bojažljivost".

Oblimin je i ovaj puta propisno udaljio faktore, tako da matrica korelacija (Prilog 1, Tablica 7.6) ne pomaže puno u interpretaciji trećeg (a ni drugih faktora). Uz gotovo ortogonalne vektore sve što se može zaključiti jest da je svaki faktor sasvim drugačiji od preostalih.

Četvrti oblimin faktor na uzorku studenata UCLA također je dominantno definiran ALFA česticama, i to onima koje se nisu našle na trećem faktoru. To su one koje se uglavnom odnose na simptome anksioznosti. Na faktoru su se našle tri SIGMA čestice (2, 10, 14) s pozitivnim predznacima, a koje se odnose na impulzivno reagiranje. Čestica HI-10 podijelila je varijancu na četvrti i peti faktor. Među DELTA česticama nema niti jedne s paralelno projekcijom većom od 0.3, no jedan broj doseže takvu nisku korelaciju s četvrtim faktorom. Na faktoru se našlo više ETA čestica (ETA 3, 13, 14, 17, 26, 27). Najveće vrijednosti u matricama sklopa i strukture imaju ETA-14 "obično se teško snalazim kad se u zajedničkom poslu pojavi neki problem" i ETA-26 "često sam utučen". Čestice EPSILON-13 "moji su postupci obično brzi i sigurni" i EPSILON-25 "brz sam u poslu" nalaze se na faktoru s negativnim predznacima. Negativno pozicionirane, no s nešto nižim vrijednostima su čestice EPSILON 28, 29 i 30. Ovaj opis ne pokriva pojam općeg neuroticizma jer su izostale čestice smetnji organskih funkcija. Faktor bi se mogao prepoznati kao anksioznost praćena depresijom, gdje bi SIGMA čestice bile indikator povećane tenzije, što nije nepoznat sklop simptoma (McGuire, 1973).

U uzorku s TA&MU, četvrti oblimin faktor je pretežno opisan ETA česticama. Najbliži je ETA hipotetskom faktoru (Tablica 4.8) s ne prevelikom korelacijom $r=0.708$. Sa faktora je izostalo više čestica koje se odnose na regresije (ETA 3, 9, 11, 16, 21, 22, 28). Najveće projekcije imaju čestice 2, 15, 18 i 30 preuzete iz upitnika DEL-1 Momirovića i suradnika namijenjenog procjeni psihastenične disocijacije. Čestice ALFA koje su pokazale zamjetnije vrijednosti na ovom faktoru su pretežno simptomi opsesivnosti (ALFA 17, 18, 20, 27) ili se odnose na druge smetnje misljenja (ALFA 1, 2, 13). Od SIGMA čestica na ovom faktoru su samo broj 20 i 23, sa skromnim projekcijama reda veličine 0.3. Veći broj HI i DELTA čestica ostvaruje kakvu - takvu korelaciju s ovim faktorom, no tek nekoliko pokazuje spomena vrijednu veličinu u matrici sklopa. To su HI 3 (hipohondrična zabrinutost), 11

(opsesivne misli) i 29 (inhibicija u dohvatu iz dugoročne memorije), te čestice DELTA 4, 9 i 13 koje sve izražavaju paranoidne ideje proganjanja. Od EPSILON čestica u formiranju faktora nije znatnije sudjeovala niti jedna, što se odrazilo i u korelaciji $r=0.069$ četvrtog oblimin s EPSILON hipotetskim faktorom.

Četvrti oblimin faktor na uzorku s TA&MU liči na psihasteniju jednim dijelom svog opisa. No, nedostaju mu pravi simptomi anksioznosti i simptomi nižeg nivoa aktiviteta da bi se udovoljila definicija koju daje Momirović (1971) ili Krizmanić (u Petz, 1992). Na faktoru se ipak prečesto opažaju čestice koje govore o smetnjama u mišljenju da bi se četvrti faktor mogao proglasiti slučajnim skupom čestica. Pouzdanost faktora od 0.89 (Tablica 4.13) nije tako mala da bi faktor trebalo zanemariti. Oprezno, mogao bi se imenovati faktorom misaonih disocijacija različite vrste.

Peti faktor izlučen na uzorku američkih studenata psihologije s University of California, Los Angeles, u najvećem broju opisuju HI čestice, a zatim ETA. Isti je poredak veličina korelacija petog oblimin s hipotetskim faktorima (Tablica 4. 7). HI čestice pokrivaju puni opis faktora kontrole organskih funkcija. Čestice sa najvišim projekcijama (HI 9, 27, 28) sadržajem se odnose na gastrointestinalnu i kardiovaskularnu konverziju. Veći broj ETA čestica ima primjetne korelacije, a dio njih i paralelne projekcije na petom faktoru. Čestice s najvećim projekcijama su ETA 4, 8, 9, 23 i govore o regresivnom i disociranom ponašanju. Više ALFA čestica iskazuje korelaciju s petim faktorom, no tek tri dosežu vrijednosti 0.3 u matrici sklopa (ALFA 18, 24 i 30). Čestice DELTA kao ni čestice EPSILON ne iskazuju parcijalni doprinos formiranju faktora. Faktor definiran HI česticama kojima su se pridružile ETA čestice utvrđen je i na uzorku 1001 regruta, pa se mimo malog broja ispitanika na kojima je ekstrahiran, ni ovdje ne može smatrati slučajem.

Peti oblimin faktor dobijen na studentima TA&MU također je najbliži hipotetskom faktoru HI i definira ga najviše HI čestica. Najviše projekcije pokazuju čestice HI-8 (hipohondrija, "ponekad me obuzima ozbiljna zabrinutost za moje zdravlje"), HI 1, 6, 13 i 14 (kardiovaskularna konverzija), HI 9 i 28 (gastrointestinalna konverzija), te HI 22 i 23, koje se odnose na senzoričku i motoričku konverziju, sve s negativnim predznacima. Iz skupa ETA čestica, najveće projekcije pokazuju ETA 4, 6, 9, 10, 11, 18 i 24 koje sadržajem obuhvaćaju različita regresivna i disocirana ponašanja, također sve s negativnim predznacima. Vidljiviju vrijednost paralelnih projekcija (s negativnim predznakom) pokazuju još i čestice ALFA 10, 11 i 29, SIGMA-22, te DELTA 16 i 22. Čestice EPSILON, kao i u prethodnom uzorku, na ovom faktoru ostvaruju neznatne vrijednosti. Uz male razlike, faktor je vrlo sličan petom faktoru iz analize na studentima UCLA, pa je to već treći uzorak u kojem je ekstrahirani faktor kontrole organskih funkcija kontaminiran česticama koje se hipotetski odnose na integraciju u socijalno polje.

Šesti faktor ekstrahirani na podacima studenata s UCLA zanimljivo je složen od ponajviše SIGMA i ALFA čestica. Na faktoru se našlo preko pola SIGMA čestica, od kojih su one s najvećim vrijednostima u matricama sklopa i strukture (SIGMA 3, 5, 6, 9, 19) hostile agresivne izjave u kojima se prepoznaje obrambeni mehanizam projekcije. Čestica ALFA je nešto manje i nižih su vrijednosti na šestom faktoru. Opisuju različite simptome, od klasičnih anksioznih, do fobičnih i opsesivnih. Ovim su se česticama pridružile čestice HI 1 i 2, i DELTA 1, 2 i 3, s pozitivnim predznakom. Tri od ovih pet čestica govori o lošem odnosu s drugim ljudima. S negativnim predznakom, tu se našla još i čestica EPSILON-28 "uvijek sam dobro raspoložen". Ovakav opis odgovara agresivnosti koja je provocirana doživljajem ugroženosti, pa se faktor može imenovati kao sekundarna agresivnost.

Šesti faktor na uzorku studenata TA&MU opisan je većim brojem čestica SIGMA, a također ostvaruje i najveću korelaciju s istoimenim hipotetskim faktorom $r=0.737$. Za razliku od prethodnog uzorka, ALFA čestice ne sudjeluju u definiciji šestog faktora. Paralelne projekcije veće od 0.3 na šestom faktoru ima još i jedan broj čestica iz drugih skupova (HI 17, 18 i 25, DELTA 2, 15 i 28, ETA 13, 19 i 24 i EPSILON-23 s negativnim predznakom) no tek dvije od ovih čestica prelaze vrijednost 0.4. Čestice s najvećim projekcijama (SIGMA 2, 5, 7, 17, 28, 29) odnose se na različite vidove agresivnosti. Sve ovo ne daje povoda za neku posebnu interpretaciju ovog faktora, već se ovdje ipak može smatrati da je prepoznat jedan opći faktor agresivnosti.

Mimo toga što su posljednja dva uzorka mala efektivom i što se sastoje od osoba s drugog kontinenta mjenjenih prevedenim instrumentarijem, faktorske analize su polučile interpretabilne rezultate. Štoviše, konfirmativne analize su pokazale da se model bez ikakve dvojbe može prepoznati i na ovim rezultatima

TABLICA 4.7 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin
solucije na uzorku 102 studenta psihologije s UCLA

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.287	-.258	.560	.611	.435	.471
SIGMA	.379	.212	-.173	.406	.239	.817
HI	.516	-.133	.311	.397	.814	.241
DELTA	.919	-.217	.275	.315	.303	.352
ETA	.582	-.271	.173	.488	.663	.296
EPSILON	-.182	.959	-.142	-.262	-.127	-.048

TABLICA 4.8 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin
solucije na uzorku 115 studenata s TA&MU

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.394	-.398	.727	.484	-.366	.092
SIGMA	.517	-.077	-.327	.343	-.228	.737
HI	.631	-.280	.156	.463	-.748	.371
DELTA	.897	-.316	.116	.420	-.339	.379
ETA	.429	-.288	.198	.708	-.594	.367
EPSILON	-.213	.965	-.300	-.069	.139	-.145

Uzorak građana Siska sastoji se od 207 građana i građanki starijih od 16 godina, biranih prema kriteriju koji ne bi trebao ni na koji način utjecati na rezultate ove analize. Naime, građani su birani s obzirom na neposrednu ratnu ugroženost njihova mjesta stanovanja. Na rezultate bi, međutim, moglo utjecati to što su građani mjereni u intervalu između dva napada na grad i što su svi nedugo prije mjerenja proživjeli osobnu ugroženost.

Konfirmativna solucija se pokazala dosta robusnom i na ovom uzorku (Prilog 1, Tablica 7.1-2). Korelacije među faktorima su međutim takve da nesumnjivo sugeriraju dva faktora višeg reda (Prilog 1, Tablica 7.3). Faktor EPSILON je, kao i obično, s malim ili nikakvim korelacijama s drugim faktorima. SIGMA s preostalim faktorima ostvaruje pristojne korelacije reda veličine 0.5, dok su ostale korelacije još i više, i kreću se od $r=0.623$ između faktora ALFA i DELTA do čak $r=0.829$ između faktora HI i ETA. Matrica strukture je stoga puna visokih vrijednosti, osim, naravno, na stupčanom vektoru faktora i rednim vektorima čestica EPSILON.

U matrici sklopa, gotovo sve čestice uredno pokazuju najveće projekcije, najčešće i jedine zamjetne veličine, upravo na faktoru kome po hipotezi pripadaju. Na faktoru ALFA jedina čestica koja nedostaje jest ALFA-30 "kad sam uzbuđen najednom mi postane hladno" koja se smjestila na faktor ETA. ALFA česticama pridružila se impulzivna SIGMA-25 koja ima veću projekciju na prvi faktor nego na faktor SIGMA. Osim "prebjegle" čestice, faktor SIGMA slabije definira i već spominjana SIGMA-8 "imao sam loše ocjene iz vladanja".

Sa HI faktorom sve HI čestice imaju zamjetne korelacije, a samo HI-30 "uglavnom sanjam ružne snove" pokazuje manju vrijednost u matrici sklopa. Ružni snovi su za osobe iz ovog uzorka vjerojatno odraz količine i intenziteta neugodnih iskustava kojima su bile izložene, pa se stoga ne pojavljuje kao mjera ličnosti. Među DELTA česticama slabija je broj 22 ("kad krivac neće da prizna svoju krivicu...") za koju je već ranije bilo pretpostavljeno da može biti odraz stava u nekim populacijama, i stoga slaba mjera ličnosti. Čestica ETA-2 se pridružila faktoru DELTA, a ETA-17 uz vidljive korelacije sa svih pet prvih faktora nema veće paralelne projekcije niti na jednom. Sve čestice iz EPSILON skupa našle su se na istoimenom faktoru.

Oblimin je dao soluciju sa faktorima pod znatno manjim kutem, tako da je najveća korelacija između prvog i petog faktora tek $r=-0.358$ (Prilog 1, Tablica 7.6). Faktori su, s iznimkom faktora nivoa aktiviteta, kompleksnije definirani nego u konfirmativnoj analizi (Prilog 1, Tablica 7.4-5). Drugi oblimin faktor može se smatrati identičnim hipotetskom faktoru EPSILON, što potvrđuje i korelacija među njima, $r=0.974$ (Tablica 4.9). Drugi faktor opisuju sve čestice EPSILON skupa s iznimkom broja 21, koja se pridružila prvom faktoru. Od čestica iz drugih skupova, vidljive su projekcije samo dvije SIGMA čestice, broj 20 i 30.

Na prvom oblimin faktoru našao se veći broj, preko tri četvrtine HI čestica, koje manifestnim sadržajem opisuju različite smetnje regulacije organskih funkcija. Čestice s najvećim projekcijama se

gotovo sve odnose na kardiovaskularnu konverziju (HI 1, 4, 6, 14, 18, 27). Sljedeće po broju su ALFA čestice koje se u upadljivom broju odnose na fobično (ALFA 6, 8, 12, 28, 29, 30) ili opsesivno reagiranje (ALFA 16, 17, 27). Na faktoru je i veći broj ETA čestica, od kojih najveći broj opisuje regresiju (ETA 1, 9, 11, 21, 22). Dvije u sadržaju spominju i strah (ETA 4, 6) što ih na manifestnom nivou povezuje s česticama koje opisuju fobije. Od DELTA čestica, na prvom faktoru su se našle samo dvije, DELTA-16 koja opisuje anoreksično ponašanje i DELTA-20 s opsesivnim sadržajem. Uz ove čestice tu su još i EPSILON-21 i SIGMA-10. Korelacije prvog oblimina s hipotetskim faktorima (Tablica 4.9) potvrđuju opažanja iz matrica sklopa i strukture. Najveća je korelacija s HI faktorom ($r=0.860$). Sljede je dosta niže, reda veličine 0.7 i gotovo podjednake korelacije s hipotetskim faktorima ALFA i ETA. Treba primjetiti da su na faktoru slabo zastupljene čestice anksioznosti, one su se svrstale na šesti faktor, tako da se faktor ne bi mogao interpretirati u terminima općeg neurotizma. Također se na faktoru ne pojavljuju DELTA čestice, kao ni ETA čestice koje bi sugerirale psihotičnu disocijaciju. Malo je i čestica impulzivnosti, tako da se faktor, usprkos prisustvu fobičnih i opsesivnih simptoma, koji su zasigurno znak da je cijeli sistem potresen, ne bi mogao interpretirati u terminima poremećaja kao što je histerija. Da je ovo potonje u pitanju, na faktoru bi čestice koje govore o poremećaju senzoričke i motoričke morale imati veće projekcije. Treći oblimin faktor na uzorku srednjoškolki također je definiran ALFA, HI i ETA česticama, no u toj soluciji dominiraju ALFA čestice i faktor je interpretiran kao mehanizam za regulaciju reakcija obrane. U ovoj analizi, faktor se svakako prvenstveno odnosi na kontrolu organskih funkcija, s pridruženim simptomima regresije, fobičnosti i opsesivnosti. Ukratko, mogao bi se imenovati kao konverzivna neuroza.

Treći oblimin faktor na uzorku građana Siska slabije je definiran, to jest, manji broj čestica svoju najveću projekciju iskazuje na ovom faktoru. Među njima, najbrojnije su čestice SIGMA, koje su se podijelile na ovaj i sljedeći faktor. Na trećem faktoru našle su se čestice SIGMA 2, 14, 16, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28 i 29, sve s

negativnim predznakom. Pridružile su im se čestice ALFA-20 s pozitivnim predznakom, te HI 21 i 25, DELTA-6 i ETA-8 s negativnim predznakom. Zbog dominacije SIGMA čestica, koje pritom opisuju različite modalitete agresivnog reagiranja, faktor bi se mogao prepoznati kao opća neagresivnost. S hipotetskim faktorom SIGMA ostvaruje negativnu skromnu korelaciju (Tablica 4.9), dok sa sljedećim oblimin faktorom, kojeg također definiraju SIGMA čestice, korelacija je nulta (Prilog 1, Tablica 8.6). Na četvrtom faktoru smjestile su se hostile čestice s vidljivim obrambenim mehanizmom projekcije, dakle takve koje upućuju na sekundarnu agresivnost. Interpretaciju potvrđuju i korelacije većeg broja ALFA čestica s ovim faktorom (Prilog 1, Tablica 8.5), a također i pozitivne, mada ne prevelike korelacije s hipotetskim faktorima SIGMA i ALFA.

Peti oblimin faktor opisuju DELTA čestice, s negativnim projekcijama, i tek DELTA-22 nema korelacije s ovim faktorom. Faktoru su se pridružile čestice ETA 2, 3, 5, 20, 27, 28 i 30, također s negativnim projekcijama. ETA čestice govore o disocijacijama i njihovo prisustvo na petom faktoru nije u većoj mjeri promjenilo njegovu interpretaciju. Korelacija s hipotetskim DELTA faktorom iznosi $r = -.0938$ pa se može kazati da je na ovom uzorku ekstrahiran faktor koordinacije i integracije konativnih mehanizama.

Na šestom oblimin faktoru naše su se čestice anksioznosti (ALFA 1-5, 7, 19, 22, 23 i 25) u najvećem broju. Pridružile su im se još neke ALFA čestice (13, 18), HI 10 i 23, i više ETA čestica (8, 10, 13, 14, 23, 27, 29) s pozitivnim predznacima, te čestice EPSILON 13, 14, 16, 21, 25 s negativnim predznakom. Ovako opisan, faktor bi odgovarao definiciji asteničnog sindroma kakvu daje Momirović (1971) – neurotske reakcije u kojima su vidjivi inhibitorni procesi, u kojima je anksioznost dominantna manifestna karakteristika a koje prate i simptomi disocijacija. Ovu interpretaciju donekle podupiru i korelacije šestog oblimin s hipotetskim faktorima. Najveću korelaciju šesti oblimin faktor

ostvaruje s mehanizmom ALFA, a negativnu s mehanizmom EPSILON. Treba ipak napomenuti da je prva korelacija ne prevelika, a ova potonja vrlo niska.

Uzorak građana i građanki Siska mjeran je u jeku napada na grad. Ispitanici su bili suočeni s teškom stresnom situacijom i bilo je za očekivati da će takvo stanje imati odraza u odgovorima na upitnike ličnosti. No, faktorske analize su pokazale sasvim uredne solucije. Konfirmativna analiza je, doduše, proizvela faktore od kojih pet tvori dosta uski konus i s šestim sugeriraju dva superfaktora, no koji su ipak zadovoljavajuće prepoznati. Oblimin solucija je dala dva faktora koji se mogu interpretirati kao hipotetski EPSILON i DELTA, faktor sličan kontroli organskih funkcija, dva faktora agresivnosti koja se mogu interpretirati u terminima modela, i faktor sličan asteničnom sindromu kakav je već dobijan na domaćoj populaciji. Usprkos ekstremno nepovoljnim uvjetima u kojima su se nalazili ispitanici, faktorizacija njihovih odgovora dala je suvisla i interpretabilna rješenja.

TABLICA 4.9 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblmin solucije na uzorku 207 građana i građanki Siska

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.746	-.079	.047	.520	-.447	.730
SIGMA	.353	.212	-.531	.769	-.448	.267
HI	.860	-.114	-.197	.319	-.622	.532
DELTA	.536	-.011	-.222	.397	-.938	.403
ETA	.733	-.050	-.268	.355	-.723	.599
EPSILON	.008	.974	-.232	.029	-.016	-.232

Posljednja dva uzorka u ovom poglavlju sačinjavaju 184 građana i 231 građanka Zagreba, koji su također mjerani u doba ratne ugroženosti. Za razliku od Sisčana, u ovom su uzorku osobe koje su

u različitom stupnju bile izložene ratnim opasnostima. Zagrepčani su svakako bili znatno manje životno ugroženi od Sisačana, premda se razlika nije u velikoj mjeri odrazila na ponašanje i doživljavanje građana dva grada za vrijeme uzbuna (Bosnar i sur., 1993).

Kao i u sisačkom, u oba zagrebačka uzorka korelacije među faktorima ALFA, HI, DELTA i ETA su dosta visoke, od 0.6 do preko 0.8. Faktor SIGMA na muškom uzorku pokazuje vrijednosti korelacija od 0.37 do 0.48. U ženskom uzorku te su korelacije nešto više, od 0.49 do 0.59. Faktor EPSILON u oba uzorka ima nulte ili niske negativne korelacije (Prilog 1, Tablica 9.3 i 10.3). Matrice strukture su ponovo, naravno, pune zamjetnih vrijednosti (Prilog 1, Tablica 9.2 i 10.2). No, u matricama sklopa u oba uzorka moguće je jasno prepoznati hipotetske faktore (Prilog 1, Tablica 9.1 i 10.1).

U uzorku muških građana Zagreba, faktor ALFA definiran je svim ALFA česticama, s paralelnim projekcijama od 0.42 do 0.75. S projekcijom od 0.3 na faktor su još samo SIGMA-11 s pozitivnim i SIGMA 18 i 20 s negativnim predznakom. Ovim česticama to nisu najviše vrijednosti u retku. Na faktoru SIGMA su se pozicionirale sve očekivane čestice s iznimkom SIGMA 8 i 26 koje su se pribile ishodištu. Te dvije čestice, po svemu sudeći, nisu optimalna mjera agresivnosti u svim populacijama. Na faktoru se s vrijednošću 0.3 nalazi još samo čestica ETA-19, koja govori o impulzivnosti i koja visu projekciju pokazuje na faktoru ETA.

Na HI faktoru, niske vrijednosti i u matrici sklopa i u matrici strukture pokazuju samo dvije HI čestice, broj 2 "u svađi sam s mnogim ljudima" i broj 21 koja govori o somnambulizmu. S vrijednostima većim od 0.3 na trećem hipotetskom faktoru našlo se i nekoliko DELTA i ETA čestica. To su DELTA 15, 21 i 30 i ETA 4 i 5. No, samo je čestici DELTA-21 ovo i najveća projekcija u retku. Sve ostale DELTA čestice uredno su se svrstale na DELTA faktor. S vrijednostima većim od 0.3, ali ne najvećima u retku, njima su se pridružile čestice ETA 5, 13, 16 i 17.

Na faktoru ETA, osim očekivanih ETA čestica našla se i zanimljiva kolekcija SIGMA čestica, 3, 12 i 17 s negativnim i 10, 16 i 20 s pozitivnim predznakom. Čestice s negativnim predznakom su redom hostile izjave koje upućuju na obrambeni mehanizam projekcije, a čestice s pozitivnim predznakom bi upućivale na impulzivnost. Među svim tim česticama samo SIGMA-16 ima vlastitu najveću vrijednost na faktoru ETA. Na faktoru ETA su i HI-23, HI-25 i DELTA-20 s najvećom vrijednosti u retku, i čestice HI-4 i DELTA-14 s negativnim, te HI-11 i DELTA-11 s pozitivnim predznakom koje najveće projekcije pokazuju na vlastitom hipotetskom faktoru.

Faktor EPSILON i u ovom je uzorku uredno opisan EPSILON česticama, a nešto bliže ishodištu smjestila se samo čestica EPSILON-21.

Konfirmativna solucija na zagrebačkom muškom uzorku je i mimo visokih korelacija među pet faktora sasvim prepoznatljiva. Konfiguracija faktora je takva da i manji titraj u poziciji čestice može dovesti do većeg titraja u numeričkim vrijednostima u matricama sklopa i strukture. Na ovom uzorku se, međutim, nije opazio veći broj čestica sa nejasnom pozicijom pa se interpretacija faktora nije mijenjala.

Konfirmativna analiza na uzorku građanki Zagreba također je dala nedvosmislene rezultate. Na hipotetskom faktoru ALFA su sve istoimene čestice s visokim projekcijama, osim već spominjane čestice ALFA-24. Projekciju veću od 0.3 na prvom faktoru imaju još i čestice SIGMA 26 i 27, HI 3 i 25, i EPSILON-27, sve s negativnim predznacima. Sve osim HI-3 mogle bi se podvesti pod pojam strasljivosti i tako objasniti zašto su djelom svoje varijance na prvom faktoru. Faktor SIGMA lijepo je opisan SIGMA česticama. Iz drugog skupa, s paralelnom projekcijom većom od 0.3 tu su ETA-19 sa pozitivnim i ETA-30 s negativnim predznakom. Kao i u muškom zagrebačkom uzorku, od HI čestica na faktoru kontrole organskih funkcija slabije učestvuju čestice broj 2 i 21. No, na HI faktor dospjela je čestica ETA-9 "poslije velikih uzbuđenja pokvari mi se želudac".

Faktor DELTA je također uvjerljivo opisan česticama DELTA. Najniža korelacija čestice i faktora je iznad 0.4, a preko pola DELTA čestica ima vrijednosti više od 0.6 u matrici sklopa. Na faktoru DELTA pozicionirala se čestica misaone disocijacije ETA-2, s pozitivnom vrijednošću. S negativnim predznakom tu su još i ALFA-3 i ETA-8, s ne preveikim vrijednostima i možda sasvim slučajno.

Kao što je spomenuto, u opisu pretpostavljenog faktora integracije u socijalno polje, iz skupa ETA čestica ne učestvuju ETA 2 i 9. Slabom se pokazala i ETA-21 "kad mi je teško često misim na majku". Od čestica drugih skupova, na ovom se faktoru našla još samo HI-9, sa skromnom negativnom vrijednosti 0.3, više nego upola manjom od one na faktoru HI. Faktor EPSILON bez sumnje opisuju samo EPSILON čestice. Slabiju paralelnu projekciju pokazala je čestica broj 27, no ortogonalna projekcija na faktor iznosi gotovo 0.4.

Komentar kojim su popraćeni rezultati prethodna dva uzorka vrijedi i za ovaj. Mada je pet od šest faktora međusobno pod malim kutem, sasvim se jasno razaznaju i može se smatrati da je i u uzorku građanki Zagreba pokazano da je kibernetički model moguć.

Eksplorativne analize na uzorcima građana i građanki Zagreba također su dale interpretabilna rješenja. U oblimin soluciji na uzorku muškaraca faktori su pod malim kutovima, tako da su drugi i treći gotovo ortogonalni na preostale (Prilog 1, Tablica 9.6). Najveća korelacija u matrici je između prvog i petog faktora, skromnih $r=0.363$.

Veličine u matricama sklopa i strukture (Prilog 1, Tablica 9.4-5) pokazuju da je ponovo najjednostavniji za interpretaciju drugi faktor koji se prepoznaje kao nivo aktiviteta. Definiraju ga gotovo sve EPSILON čestice i samo broj 21 ima vrlo nisku korelaciju s drugim, no takvu i s ostalim faktorima. Kao i u zabočkom uzorku srednjoškolki, čestica "sklon sam tome da u isto

vrijeme radim nekoliko različitih poslova" čestica nema zadovoljavajuću valjanost. Ponovo se može pretpostaviti da je riječ "posao" doslovno shvaćena i da stoga odgovor ovisi o mnogim drugim stvarima a ne o ličnosti. Trebalo bi provjeriti da li zamjena riječi "posao" rječju "stvari" može poboljšati metrijska svojstva čestice. Od preostalih 150 čestica samo još SIGMA-27 na drugom faktoru doseže 0.3 u matrici sklopa, no veću projekciju ostvaruje na četvrtom faktoru.

Pet EPSILON čestica iskazuje paralelne projekcije veće od 0.3 na šestom faktoru, s negativnim predznakom. To su čestice 13, 23 i 25 koje na šestom faktoru ostvaruju i najveću projekciju, i čestice 9 i 30 koje na "svom" faktoru ostvaruju veću vrijednost. Ovo udaljšavanje od idealne definicije nije, međutim, znatnije udaljilo drugi oblimin od hipotetskog faktor EPSILON. Korelacija među njima $r=0.969$ je dovoljno visoka da se faktori mogu poistovjetiti u interpretaciji (Tablica 4.10).

Peti oblimin faktor pokazuje visoku korelaciju s hipotetskim DELTA faktorom $r=0.940$. Kao takav se jednostavno prepoznaje i u matricama sklopa i strukture. Definiraju ga DELTA čestice, s izuzetkom broja 22 ("kad krivac neće...") i deset ETA čestica (broj 7, 10, 12, 14, 17, 18, 26, 28, 29, 30) koje su gotovo redom znaci disocijacije. Čestica DELTA-22 se pozicionirala na trećem faktoru. Čestice DELTA 2, 4, 19 i 21 uz one na petom, veće projekcije imaju i na prvom faktoru. Veće vrijednosti od 0.3 na petom faktoru u matrici sklopa imaju još i konverzivna HI-6 i hipohondrična HI-24, no to im nisu najveće vrijednosti u retku. Veće projekcije ostvaruju na prvom faktoru, na kome je i većina HI čestica. Vrijednost manju od 0.3 u matrici strukture pokazuju samo čestice HI 2, 19, 21 i 25. Čestica HI-21, koja govori o somnambulizmu, pozicionirala se bliže ishodištu, a čestice HI 2 i 25, koje se mogu povezati s agresivnosti, su se smjestile na četvrti faktor. Čestice HI 17, 19 i 26 su najveće paralelne projekcije ostvarile na šestom faktoru.

Na prvom faktoru našla se i veća grupa ETA čestica (ETA 1, 4, 5, 6, 9, 11, 13, 16, 20, 23). Za razliku od onih koje su se svrstale na peti DELTA faktor, ovdje je više regresivnih simptoma. Uz njih, paralelne projekcije veće od 0.3 ima skupina ALFA čestica (ALFA 6, 11, 12, 16, 26, 28, 29, 30) od kojih čak pet potiče iz testa fobičnosti F-2 (Momirović, 1971), te čestice DELTA 2, 4, 19 i 21. Mimo većeg broja čestica iz više skupova koje definiraju prvi oblimin faktor, treba zamjetiti da su najbrojnije i s najvećim projekcijama HI čestice. Korelacija s hipotetskim faktorom HI je veličine $r=0.871$, pa bi se prvi oblimin faktor mogao interpretirati bliskim kontroli organskih funkcija.

Čestice SIGMA podijelile su se na treći i četvrti faktor. Na trećem faktoru, s negativnim projekcijama, našlo se gotovo pola skupa (SIGMA 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 24, 25). Najveće vrijednosti iskazuju simptomi sekundarne agresivnosti, hostile izjave u kojima se prepoznaje obrambeni mehanizam projekcije. S paralelnim projekcijama većim od 0.3, na faktoru je nekoliko ALFA čestica (ALFA 9, 10, 11, 16, 27), a jedanaest pokazuje ortogonalnu projekciju te veličine, sve s negativnim predznacima. Na faktoru je i već spominjana čestica DELTA-22, a dio svoje varijance ostavile su čestice DELTA-1 i ETA-1. Najveću korelaciju s hipotetskim dimenzijama treći faktor ostvaruje s mehanizmom SIGMA $r=-0.729$, a drugu po rangi znatno nižu s mehanizmom ALFA $r=-0.464$ (Tablica 4.10). Treći faktor bi se mogao prepoznati stoga kao faktor sekundarne agresivnosti.

Na četvrtom faktoru su gotovo sve preostale SIGMA čestice koje se odnose na različite vidove agresivnosti. Biže ishodištu postavile su se SIGMA 23, 26 i 28. ALFA čestice ne sudjeluju u definiciji četvrtog faktora i u matrici sklopa niti jedna ne doseže vrijednost 0.3. No, tu vrijednost dosežu čestice ETA 2, 3, 8, 19 i 20, koje se odnose na impulzivno i infantilno reagiranje. Na faktoru se još opazaju već prije spominjane HI 2 i 25 ("u svađi sam s mnogim ljudima" i "ponekad mi dođe da bih razbijao stvari"). Paralelne projekcije veće od 0.3 imaju još samo HI-11 i EPSILON-27, no to su male vrijednosti koje nisu najveće u retku.

Četvrti oblimin faktor najveću korelaciju ostvaruje sa hipotetskim faktorom SIGMA $r=0.707$. Druga po veličini je znatno manja korelacija s faktorom ETA $r=0.480$. Rezultati pokazuju da i četvrti faktor treba interpretirati u terminima agresivnosti. Čestice na faktoru ne upućuju na neki specifični modalitet, odnose se na različite oblike agresivnog ponašanja, na verbalnu i fizičku agresivnost, na tendencije dominaciji, nepoštivanje autoriteta, impulzivno reagiranje. Kako su treći i četvrti faktor gotovo ortogonalni, korelacija među njima iznosi tek $r=-0.142$, četvrti faktor bi se mogao interpretirati kao opća agresivnost iz koje je izdvojena sekundarna komponenta.

Na šestom faktoru dominiraju ALFA čestice, kojima se pridružilo više čestica drugih skupova. Među ALFA česticama dio se pozicionirao bliže prvom i trećem faktoru, no samo čestice 6 i 16 nemaju zadovoljavajuću korelaciju s šestim faktorom. Niže praralelne projekcije pokazale su čestice fobičnosti i opsesivnosti, a najveće vrijednosti imaju klasični simptomi anksioznosti. Od HI čestica, na ovom faktoru najveću vrijednost u retku ostvaruju 17, 19 i 26. Niti jedna od njih se ne odnosi direktno na organske funkcije, već su to prije opći neurotski simptomi. Vrijednost veću od 0.3 u matrici sklopa ima još i čestica HI-7, kojoj to nije najveća vrijednost u retku. Sadržaj joj je "bojim se da ću u društvu pocrveniti" i može se sagledati kao fiziološka anksiozna reakcija. Čestice ETA 25 i 27 na šestom faktoru ostvaruju najveće projekcije u retku, a uz njih vidljive vrijednosti imaju još i ETA 7, 26 i 29. Sanjarenje, rastresenost, zbunjenost u susretima s nepoznatim i utučenost, to su sadržaji navedenih ETA čestica i one se uklapaju u sliku anksioznosti. Važne za interpretaciju faktora su i EPSILON čestice 9, 13, 23, 25 i 30, s negativnim predznacima, koje govore o nižoj razini aktivacije. Ovaj faktor se razlikuje od šestog oblimina ekstrahiranog na uzorku iz Siska po manjem učešću simptoma disocijacije. Teže bi se imenovao psihastenijom (ionako zastarjelim izrazom, kako kaže Krizmanić, u Petz, 1992) i bliže bi bio jednostavnoj anksioznosti praćenoj ponekim simptomom

depresije. Korelacija s hipotetskom dimenzijom ALFA je očekivano ne previsoka $r=0.819$, s obzirom da na šestom faktoru nema opsesivnih i fobičnih reakcija. Vezu s EPSILON faktorom potvrđuje niska negativna korelacija $r=-0.293$.

Na uzorku građana Zagreba, eksplorativnom analizom ponovo su ekstrahirani faktori koji se mogu razmatrati u terminima kibernetičkog modela. Izostao je faktor ETA čije su se čestice raspršile.

TABLICA 4.10 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin solucije na uzorku 184 građana Zagreba

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.646	-.154	-.464	.248	.418	.819
SIGMA	.218	.066	-.729	.707	.220	.269
HI	.871	-.166	-.248	.274	.629	.506
DELTA	.524	-.217	-.295	.274	.940	.385
ETA	.698	-.193	-.310	.480	.694	.576
EPSILON	-.077	.969	.044	.081	-.190	-.293

U oblimin soluciji na uzorku građanki Zagreba, faktor koji se prepoznaje kao nivo aktiviteta ponovo je najbliže idealu parsimonije. Drugi oblimin faktor definira trideset EPSILON čestica, a iz drugih skupova s projekcijom većom od 0.3 opaža se samo ETA-16. Svim EPSILON česticama projekcija na drugom faktoru je najveća u retku. Tek tri pokazuju vrijednosti veličine 0.3 na još nekom faktoru, bilo u matrici sklopa ili u matrici strukture.

Prvi oblimin faktor je također jednostavnijeg opisa. Uz dominantni broj HI čestica, tu su još DELTA 8, 18 i 21 i ETA 4, 6, 9, 11 i 19 s ne prevelikim vrijednostima. HI čestice s najvećim projekcijama odnose se na kardiovaskularnu konverziju i hipohondriju. Sadržaj

DELTA i ETA čestica može se podvesti pod neurotske reakcije, tako da ne ometa interpretaciju faktora kao dimenzije kontrole i regulacije organskih funkcija. Korelacija s istoimenom hipotetskim faktorom je $r=0.928$, upravo dovoljno da se ne odbaci pređašnji zaključak.

Čestice SIGMA i ovdje su se podijelile na dva faktora. Na trećem faktoru naše su se čestice SIGMA 1, 3, 5, 6, 9, 11, 12, 15, 17, 19 i 24, dakle znaci sekundarne agresivnosti. Bliže ishodištu našle su se čestice 7, 16, 18 i 22, čiji bi se sadržaj mogao podvesti pod pridržavanje reda i uvažavanje autoriteta. Treba uzeti u obzir da je u pitanju ženski uzorak u punom rasponu odrasle dobi. Slabija valjanost čestica možda je posljedica toga što u ovakvom uzorku mjere konformizam a ne agresivnost. Preostale SIGMA čestice svrstale su se na četvrti faktor.

Na trećem faktoru, hostilnim agresivnim česticama pridružile su se čestice ALFA 6, 9, 10, 11 i 16, vrlo različitog sadržaja. Česticama 6 ("brižljivo zaključavam vrata...") i 16 ("često pomišljam na nesreće...") najveća vrijednost u retku je pritome baš na trećem faktoru, i u matrici sklopa i u matrici strukture. Najveće vrijednosti na trećem faktoru pokazuju i čestice DELTA 1 i 2 (sadrže simptome depresije) i 22 ("kad krivac neće..."), te ETA 1 i 21 koje obje upućuju na infantilno ponašanje. U matrici korelacija obličin faktora s hipotetskim dimenzijama (Tablica 4.11) najveća je korelacija s mehanizmom SIGMA, no tek $r=0.685$, a potom s mehanizmom ALFA, $r=0.544$. Uz oprez, faktor bi se mogao prepoznati kao sekundarna agresivnost.

Preostale SIGMA čestice, s negativnim predznacima, su najbrojnija skupina na četvrtom faktoru. Uz njih su još i HI 2, 25 i 26, od kojih se prve dvije sadržajem odnose na agresivno ponašanje, a treća je simptom depresije. Zatim su tu i čestice DELTA 3 "ne volim da imam ljude oko sebe" i 28 koja je također simptom depresije, te ETA 3 i 19 (impulzivno reagiranje), ETA-8

(infantilnost), ETA-26 (depresivnost) i EPSILON-21, sve s negativnim predznacima. U vektoru korelacija s hipotetskim faktorima, najveća je sa SIGMA mehanizmom $r=-0.726$, pa je iz svega izvjesno da se radi o nekom obliku (ne)agresivnosti, koji je još pritom nezavisan od prethodno prepoznatog. Najveće projekcije na faktor imaju čestice koje opisuju impulzivne agresivne reakcije. Osobe s negativnog ekstrema ovog faktora bile bi, dakle, sklone impulzivnim agresivnim reakcijama, svadljive, infantilne i sklone depresivnim stanjima. Na pozitivnom kraju bi se tada trebale naći kontrolirane i zrele osobe, pa bi faktor mogao predstavljati kontroliranu agresivnost. Tako imenovan faktor već je prepoznat na domaćoj populaciji (Momirović, 1978).

Peti faktor formiraju u prvom redu čestice ALFA. Male korelacije s faktorom imaju samo čestice 6 i 24. Dio varijance na faktoru ostvaruju HI čestice 7, 10, 12, 19, 21 i 23, za koje je zanimljivo da niti jedna nije jednostavni simptom konverzije ili hipohondrije već se odnose na općenitije neurotske simptome. Na faktoru je i više ETA čestica (6, 8, 10, 13, 14, 17, 20, 24, 25 i 29) koje se također u ovom primjeru mogu sagledati kao neurotski simptomi. Paralelne projekcije veličine iznad 0.3, s negativnim predznakom, imaju i čestice EPSILON 13 i 30 dodajući još i zrno sniženog nivoa aktiviteta ovom opisu. Korelacija petog oblimin faktora s hipotetskim mehanizmom ALFA je znatnih $r=0.881$, pa se faktor može opisati kao faktor reakcija obrane obogaćenih još jednim nizom neurotskih simptoma.

Šesti oblimin faktor na uzorku građanki Zagreba opisuje 29 od 30 DELTA čestica, tu se nije našla tek DELTA-18 ("izbjegavam biti u gomili..."). Na faktoru su još i ETA 2, 5, 7, 12, 14, 15, 22, 27 i 30, koje se sve daju podvesti pod simptome disocijacije, i HI 3, 11 i 15. Mimo toga što su na faktoru takoreći sve DELTA čestice, dodatak ETA i HI čestica pomakao je faktor dovoljno da je korelacija šestog oblimin faktora s hipotetskim faktorom DELTA ispod 0.9, ipak samo $r=0.869$. To je svejedno faktor disocijacija, mada vjerojatno šire etiologije nego kod opisa hipotetskog faktora integracije i koordinacije konativnih funkcija s 30 čestica.

TABLICA 4.11 Korelacije faktorskih vrijednosti hipotetske i oblimin solucije na uzorku 231 građanke Zagreba

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.572	-.187	.544	-.121	.881	.409
SIGMA	.332	.186	.685	-.726	.337	.376
HI	.928	-.062	.349	-.265	.567	.562
DELTA	.629	-.093	.458	-.364	.397	.869
ETA	.682	.008	.363	-.414	.698	.694
EPSILON	-.037	.986	.010	-.207	-.191	.016

Konfirmativne analize na deset uzoraka nedvosmisleno su pokazale da je kibernetički model, skromno rečeno, moguć i primjenjiv. U velikim uzorcima gotovo da i nije bilo odmaka od hipoteze. U manjim uzorcima, pa i onim koji su po drugim karakteristikama specifični (adolescenti, američki studenti) alternativna interpretacija dobivenih solucija jednostavno nije bila moguća. Pouzdanost faktora (Tablica 4.12), s najnižom vrijednošću 0.85, dodatno uvjerljivo govori o tome da je kibernetički model Momirovića i suradnika konfirmativnim analizama bez zamjerke pokazan kao moguć. Eksplorativne solucije su znatno složenije. Njihove rezultate nije moguće tako jednostavno rekapitulirati, pa će se to učiniti tek nakon razmatranja kongruentnosti oblimin faktora.

TABLICA 4.12 Pouzdanost hipotetskih faktora u deset uzoraka

	ALFA	SIGMA	HI	DELTA	ETA	EPSILON
1001 regrut	.89	.88	.93	.93	.92	.91
843 regruta	.89	.89	.92	.92	.91	.91
'ene vojnici	.92	.89	.92	.93	.91	.92
srednjoškolci	.86	.91	.90	.91	.89	.91
srednjoškolke	.87	.86	.86	.92	.87	.91
UCLA studenti	.88	.86	.88	.92	.86	.92
TAMU studenti	.88	.86	.90	.93	.85	.92
građani Siska	.92	.86	.92	.92	.91	.92
Zagrepcani	.91	.88	.92	.92	.91	.90
Zagrepcanke	.93	.87	.93	.93	.92	.93

Faktori ekstrahirani konfirmativnim analizama u svim uzorcima su interpretirani na isti način, svi u skladu s inicijalnom hipotezom. Njihova kongruentnost provjerena je izračunom koeficijenata. U Tablici 4.13 nalaze se koeficijenti kongruencije vektora sklopova konfirmativnih analiza na deset uzoraka, a u Tablici 4.14 koeficijenti kongruencije dekompozicija varijanci dobijenih na istim rezultatima.

Koeficijenti kongruencije su veličina koje opravdavaju prethodnu interpretaciju. Kongruencije odgovarajućih vektora dekompozicije varijance su u pravilu veći od kongruencija vektora sklopa. To je u ovom slučaju za očekivati. Već se prilikom interpretacija općalo da ako dio čestica na nekom hipotetskom faktoru nije ostvario očekivane paralelne projekcije, da su najčešće ortogonalne projekcije u skladu s pretpostavkama. Strukture su stoga sličnije, pa se to odrazilo i na mjeri koja uva'ava kako slop tako i strukturu faktora.

Veliki uzorci daju solucije veće kongruentnosti od malih uzoraka. Koeficijenti kongruencije vektora sklopova dobijenih na dva mala uzorka u nekoliko navrata padaju ispod vrijednosti 0.7, no to nije dovoljno da bi se moglo posumnjati u ispravnost interpretacije faktora.

Hipotetski faktori ALFA pokazuju kongruencije sklopova veličine od $c=0.715$ između uzorka američkih studenata s TA&MU i zabočkih srednjoškolaca, do $c=0.973$ između dva regrutska uzorka. Sedam koeficijenata prelazi vrijednost 0.9, a 31 koeficijent je veći od 0.8. Kongruencije dekompozicija varijanci su osjetno više. Najniža je $c=0.796$ između studenata TA&MU i ovaj puta zabočkih srednjoškolki, dakle djevojaka. To je i jedini koeficijent manji od 0.8. Ponovo najveću kongruenciju imaju vektori dva regrutska uzorka $c=0.978$. Dvadeset koeficijenata prelazi vrijednost 0.9. Koeficijenti kongruencije opravdavaju zaključak da je mehanizam za kontrolu reakcija obrane zadovoljavajuće prepoznat u analizama na svih 10 uzoraka.

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija.
 S 1 je označen uzorak 1001 regruta, s 2 je označen uzorak 843 regruta, s 3 je označen uzorak žena vojnika, s 4 je označen uzorak srednjoškolaca, a sa 5 srednjoškolki iz Zaboka, sa 6 je označen uzorak studenata s UCLA, sa 7 uzorak studenata TA&MU, s 8 je označen uzorak građana Siska, s 9 uzorak građana i s 10 građanki Zagreba.

	ALFA1	SIGMA1	HI1	DELTA1	ETA1	EPSILON1
C1						
ALFA1	1.000					
SIGMA1	-.027	1.000				
HI1	-.036	-.035	1.000			
DELTA1	-.028	-.057	-.002	1.000		
ETA1	-.001	.001	-.012	-.041	1.000	
EPSILON1	.012	-.010	-.004	.001	-.019	1.000
C2						
ALFA2	.973	-.005	-.044	-.057	.000	.003
SIGMA2	-.012	.972	-.047	-.054	-.001	-.004
HI2	-.031	-.039	.961	.022	.005	-.002
DELTA2	-.023	-.049	.011	.969	-.015	-.003
ETA2	-.011	.008	.005	-.019	.961	-.016
EPSILON2	.010	-.011	-.013	.007	-.017	.985
C3						
ALFA3	.944	.007	-.053	-.070	-.006	.016
SIGMA3	.001	.941	-.039	-.036	-.002	-.007
HI3	-.045	-.026	.924	.037	-.011	-.007
DELTA3	-.023	-.020	.007	.938	-.006	-.008
ETA3	-.001	-.011	.009	-.032	.907	-.018
EPSILON3	-.012	.009	.006	-.011	-.022	.968
C4						
ALFA4	.832	-.012	-.038	-.041	.011	-.010
SIGMA4	.016	.885	-.077	-.016	-.017	-.004
HI4	-.019	-.051	.810	.033	-.002	.001
DELTA4	-.007	-.029	-.001	.812	-.017	.023
ETA4	-.038	.018	-.012	-.013	.787	-.021
EPSILON4	-.032	-.010	.026	.025	-.027	.915
C5						
ALFA5	.938	-.010	-.036	-.033	.009	-.005
SIGMA5	-.004	.924	-.036	-.012	.001	.001
HI5	-.039	-.020	.927	.019	-.010	.005
DELTA5	-.021	-.033	-.004	.917	-.012	.003
ETA5	.016	-.001	.015	-.041	.919	-.018
EPSILON5	-.020	-.008	.005	-.007	.002	.933

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA1	SIGMA1	HI1	DELTA1	ETA1	EPSILON1
C6						
ALFA6	.803	.019	-.043	-.055	.005	-.025
SIGMA6	-.039	.758	-.010	.036	.002	-.012
HI6	-.024	-.051	.796	.032	.009	.018
DELTA6	.031	-.002	-.023	.797	-.018	.010
ETA6	-.042	.013	.034	-.030	.788	-.025
EPSILON6	-.004	-.036	.021	.013	-.011	.851
C7						
ALFA7	.862	-.035	-.004	.000	.004	-.008
SIGMA7	-.015	.827	-.030	.001	.002	-.001
HI7	-.027	-.059	.785	-.005	-.034	-.023
DELTA7	-.018	.010	.013	.815	.006	.017
ETA7	.003	.072	-.011	-.040	.794	-.009
EPSILON7	-.027	-.020	.005	.026	-.011	.849
C8						
ALFA8	.869	.022	-.049	-.085	-.002	.021
SIGMA8	-.026	.897	-.011	.000	-.001	-.016
HI8	-.023	-.050	.877	-.021	.016	-.014
DELTA8	.020	-.039	-.045	.876	-.024	.014
ETA8	-.056	.002	.035	.021	.800	-.021
EPSILON8	-.009	-.026	.017	.004	-.011	.930
C9						
ALFA9	.896	.026	-.021	-.044	.012	-.002
SIGMA9	-.009	.913	-.042	-.067	-.016	.007
HI9	-.018	-.048	.858	-.016	-.014	.016
DELTA9	.009	-.008	-.016	.862	.001	.001
ETA9	-.004	-.029	.010	-.008	.807	-.032
EPSILON9	-.012	-.013	-.003	.011	-.015	.930
C10						
ALFA10	.901	-.008	-.033	-.071	.009	.013
SIGMA10	-.009	.895	-.043	-.018	-.015	-.009
HI10	.001	-.012	.864	-.043	-.025	.010
DELTA10	-.016	-.023	-.008	.898	-.011	.016
ETA10	-.032	-.013	.030	.014	.834	-.042
EPSILON10	-.013	-.011	.012	.008	-.015	.940

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA2	SIGMA2	HI2	DELTA2	ETA2	EPSILON2
C2						
ALFA2	1.000					
SIGMA2	-.008	1.000				
HI2	-.056	-.061	1.000			
DELTA2	-.053	-.055	.011	1.000		
ETA2	-.019	.007	-.015	-.018	1.000	
EPSILON2	.000	-.017	-.003	.009	-.020	1.000
C3						
ALFA3	.934	.018	-.059	-.067	-.012	.015
SIGMA3	.010	.933	-.046	-.026	-.005	-.012
HI3	-.061	-.037	.917	.031	.001	-.012
DELTA3	-.043	-.021	.019	.938	.003	-.005
ETA3	.000	-.015	.010	-.011	.895	-.019
EPSILON3	-.017	.015	.007	-.017	-.014	.958
C4						
ALFA4	.821	-.001	-.023	-.032	-.013	-.005
SIGMA4	.023	.884	-.076	-.022	-.012	-.009
HI4	-.030	-.056	.790	.022	.021	-.002
DELTA4	-.037	-.029	.009	.831	-.026	.016
ETA4	-.038	.013	.001	-.022	.793	-.018
EPSILON4	-.039	-.011	.036	.030	-.032	.909
C5						
ALFA5	.933	-.003	-.039	-.022	-.005	.003
SIGMA5	.003	.923	-.044	-.007	.002	-.006
HI5	-.048	-.031	.916	.022	-.012	-.004
DELTA5	-.053	-.031	.001	.921	.011	.006
ETA5	.012	-.005	.018	-.026	.908	-.024
EPSILON5	-.023	-.004	.004	-.003	.000	.932
C6						
ALFA6	.799	.037	-.038	-.048	-.023	-.024
SIGMA6	-.043	.750	.011	.031	.000	-.017
HI6	-.044	-.052	.793	.022	.025	.005
DELTA6	.028	-.014	-.013	.796	-.027	.016
ETA6	-.036	.007	.019	-.003	.790	-.026
EPSILON6	-.009	-.032	.016	.000	.007	.846
C7						
ALFA7	.834	-.028	-.009	.015	.010	-.004
SIGMA7	-.017	.832	-.023	-.003	.005	-.014
HI7	-.018	-.066	.775	.000	-.040	-.031
DELTA7	-.052	.018	.025	.814	.013	.028
ETA7	.016	.053	-.017	-.028	.782	-.009
EPSILON7	-.035	-.010	.002	.015	.006	.854
C8						
ALFA8	.862	.033	-.067	-.069	-.011	.010
SIGMA8	-.018	.889	-.014	-.001	.007	-.023
HI8	-.026	-.071	.867	-.010	.015	-.013
DELTA8	-.014	-.027	-.026	.865	-.021	.018
ETA8	-.060	.001	.041	.025	.802	-.021
EPSILON8	-.029	-.017	.020	.010	-.010	.930

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA2	SIGMA2	HI2	DELTA2	ETA2	EPSILON2
C9						
ALFA9	.883	.030	-.020	-.040	-.001	.000
SIGMA9	.001	.911	-.036	-.065	-.012	-.007
HI9	-.018	-.055	.834	-.018	-.011	.005
DELTA9	-.004	-.012	.009	.862	-.013	-.006
ETA9	-.020	-.029	.001	.017	.817	-.019
EPSILON9	-.012	-.010	.011	-.002	-.022	.928
C10						
ALFA10	.887	.005	-.042	-.064	.004	.006
SIGMA10	.007	.895	-.044	-.024	-.010	-.016
HI10	.009	-.029	.841	-.027	-.033	.008
DELTA10	-.049	-.017	.007	.892	.002	.020
ETA10	-.042	-.017	.033	.029	.829	-.041
EPSILON10	-.027	-.008	.024	.004	-.015	.938

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA3	SIGMA3	HI3	DELTA3	ETA3	EPSILON3
C3						
ALFA3	1.000					
SIGMA3	-.001	1.000				
HI3	-.104	-.019	1.000			
DELTA3	-.053	-.038	.001	1.000		
ETA3	-.044	-.043	-.054	-.038	1.000	
EPSILON3	.011	-.030	.003	-.010	-.014	1.000

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA3	SIGMA3	HI3	DELTA3	ETA3	EPSILON3
C4						
ALFA4	.810	.006	-.044	-.058	.010	-.028
SIGMA4	.022	.872	-.053	.017	-.047	-.006
HI4	-.038	-.064	.758	.048	.017	.013
DELTA4	-.038	-.044	.034	.800	-.030	.009
ETA4	-.056	.020	-.008	-.015	.754	-.011
EPSILON4	-.045	-.021	.046	.013	-.017	.908
C5						
ALFA5	.925	-.007	-.075	-.006	-.002	-.022
SIGMA5	.006	.931	-.026	-.005	-.011	-.005
HI5	-.074	-.022	.906	.013	-.005	.026
DELTA5	-.039	-.040	.002	.932	-.033	-.008
ETA5	-.004	-.001	.018	-.031	.867	-.024
EPSILON5	-.016	-.030	.012	.007	-.012	.948
C6						
ALFA6	.792	.039	-.043	-.039	-.048	-.038
SIGMA6	-.062	.745	.014	.054	.007	-.021
HI6	-.052	-.060	.784	.027	.019	.024
DELTA6	.039	-.012	-.017	.833	-.071	.003
ETA6	-.061	.007	.029	-.041	.764	-.007
EPSILON6	.000	-.050	.031	.009	-.039	.874
C7						
ALFA7	.814	-.027	.001	.007	-.008	-.013
SIGMA7	-.031	.814	-.006	-.002	.007	.000
HI7	-.039	-.060	.749	-.027	.011	-.016
DELTA7	-.032	.017	.009	.841	-.019	.013
ETA7	-.003	.067	.002	-.022	.710	-.014
EPSILON7	-.027	-.061	.018	.020	-.003	.881

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA3	SIGMA3	HI3	DELTA3	ETA3	EPSILON3
C8						
ALFA8	.875	.049	-.102	-.040	-.045	-.001
SIGMA8	-.024	.888	.005	-.010	.013	-.017
HI8	-.044	-.056	.837	-.011	.019	-.014
DELTA8	-.012	-.016	-.012	.879	-.079	-.028
ETA8	-.077	-.026	.034	.008	.811	.021
EPSILON8	-.008	-.031	.012	.004	-.015	.934
C9						
ALFA9	.879	.063	-.036	-.036	-.033	-.025
SIGMA9	-.009	.894	-.010	-.034	-.027	.022
HI9	-.024	-.061	.813	-.010	-.019	.013
DELTA9	-.008	.005	-.003	.862	-.031	-.027
ETA9	-.037	-.041	.002	-.009	.815	-.007
EPSILON9	-.014	-.016	.013	-.019	-.009	.915
C10						
ALFA10	.888	.026	-.060	-.047	-.033	-.010
SIGMA10	.003	.866	-.016	-.013	-.012	.003
HI10	-.011	-.008	.820	-.024	-.037	.000
DELTA10	-.052	-.030	.008	.908	-.018	-.001
ETA10	-.049	-.023	.030	.015	.797	-.025
EPSILON10	-.006	-.020	.022	.005	-.034	.946

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA4	SIGMA4	HI4	DELTA4	ETA4	EPSILON4
C4						
ALFA4	1.000					
SIGMA4	-.002	1.000				
HI4	-.146	-.085	1.000			
DELTA4	-.031	-.058	-.062	1.000		
ETA4	-.109	-.013	-.079	-.184	1.000	
EPSILON4	-.066	-.060	.059	.075	-.013	1.000
C5						
ALFA5	.807	.003	-.011	-.040	-.023	-.049
SIGMA5	-.030	.889	-.039	-.032	.042	-.011
HI5	-.041	-.057	.754	.048	-.037	.060
DELTA5	-.039	-.018	.023	.816	-.024	.026
ETA5	.028	-.016	.030	-.050	.746	-.040
EPSILON5	-.043	-.013	.010	.035	-.010	.918
C6						
ALFA6	.730	.033	-.031	-.065	-.061	-.071
SIGMA6	-.067	.745	.036	.020	.024	.002
HI6	-.043	-.048	.692	.045	.010	.073
DELTA6	.012	.026	-.023	.715	-.055	-.039
ETA6	-.035	-.061	-.004	-.038	.697	.023
EPSILON6	-.039	-.047	-.003	.054	-.019	.827
C7						
ALFA7	.715	.004	.005	.000	-.023	-.028
SIGMA7	-.011	.777	-.035	.001	.033	.027
HI7	-.011	-.073	.647	.009	-.057	.008
DELTA7	-.021	.062	.038	.679	-.005	.000
ETA7	.006	.023	-.030	-.013	.652	-.003
EPSILON7	-.048	-.023	-.009	.037	.008	.843
C8						
ALFA8	.708	.029	-.018	-.037	-.070	-.040
SIGMA8	-.007	.856	-.038	-.030	.032	-.011
HI8	.003	-.084	.736	.004	-.045	-.010
DELTA8	-.055	.008	.038	.769	-.062	.026
ETA8	-.012	-.020	-.018	-.019	.739	.002
EPSILON8	-.043	-.035	.020	.039	-.013	.891

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA4	SIGMA4	HI4	DELTA4	ETA4	EPSILON4
C9						
ALFA9	.788	.031	-.009	-.060	-.025	-.062
SIGMA9	-.026	.892	-.047	-.068	.027	.007
HI9	-.030	-.080	.713	.050	-.057	.054
DELTA9	-.009	.011	.033	.754	-.060	-.006
ETA9	.010	-.039	-.026	-.039	.722	-.020
EPSILON9	-.007	-.028	-.008	.024	.005	.877
C10						
ALFA10	.772	.015	-.043	-.004	-.074	-.059
SIGMA10	.000	.859	-.034	-.018	.021	.002
HI10	-.022	-.052	.736	-.028	-.038	.024
DELTA10	-.044	.006	.043	.807	-.049	.038
ETA10	-.011	-.041	.007	-.046	.726	-.022
EPSILON10	-.063	-.016	.045	.026	-.008	.909

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA5	SIGMA5	HI5	DELTA5	ETA5	EPSILON5
C5						
ALFA5	1.000					
SIGMA5	-.020	1.000				
HI5	-.095	-.027	1.000			
DELTA5	-.006	-.029	-.025	1.000		
ETA5	-.012	-.012	-.020	-.081	1.000	
EPSILON5	-.023	-.037	.035	.017	-.021	1.000
C6						
ALFA6	.785	.021	-.072	-.057	.038	-.068
SIGMA6	-.015	.746	-.010	.045	-.024	-.004
HI6	-.065	-.043	.811	.021	.026	.044
DELTA6	.053	.001	-.020	.804	-.046	-.012
ETA6	-.040	.005	.035	-.034	.752	.008
EPSILON6	-.019	-.049	.055	.001	-.017	.876

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA5	SIGMA5	HI5	DELTA5	ETA5	EPSILON5
C7						
ALFA7	.831	-.031	-.017	.005	.034	-.009
SIGMA7	-.012	.822	-.019	-.010	-.004	-.002
HI7	-.030	-.039	.755	-.020	-.007	-.018
DELTA7	-.009	.039	.017	.822	-.023	.023
ETA7	-.010	.045	-.010	-.022	.734	.002
EPSILON7	-.025	-.037	.033	.035	-.042	.907
C8						
ALFA8	.820	.021	-.059	-.046	.021	-.015
SIGMA8	-.007	.894	-.015	-.010	-.015	-.023
HI8	-.009	-.067	.841	-.016	.011	-.019
DELTA8	.007	.010	-.016	.860	-.060	-.028
ETA8	-.053	-.004	.019	.004	.781	.042
EPSILON8	-.025	-.030	.051	.012	-.035	.941
C9						
ALFA9	.865	.036	-.026	-.039	.006	-.039
SIGMA9	-.025	.895	-.026	-.061	.001	.009
HI9	-.034	-.069	.823	.012	-.005	.024
DELTA9	.010	.000	.011	.837	-.024	-.030
ETA9	.000	-.003	-.019	-.021	.791	.010
EPSILON9	-.023	-.029	.027	.010	-.036	.923
C10						
ALFA10	.862	-.007	-.044	-.051	.022	-.014
SIGMA10	-.006	.875	-.032	-.012	-.010	-.008
HI10	-.010	-.025	.829	-.012	-.012	-.007
DELTA10	-.024	-.015	.020	.903	-.051	.017
ETA10	-.012	.005	.006	-.022	.803	-.019
EPSILON10	-.028	-.013	.036	.006	-.025	.943

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA6	SIGMA6	HI6	DELTA6	ETA6	EPSILON6
C6						
ALFA6	1.000					
SIGMA6	-.148	1.000				
HI6	-.166	.001	1.000			
DELTA6	-.009	-.007	-.049	1.000		
ETA6	-.028	-.072	-.109	-.166	1.000	
EPSILON6	.024	-.146	.067	.029	.025	1.000
C7						
ALFA7	.756	-.090	-.029	.052	.012	.058
SIGMA7	-.028	.767	-.028	-.033	.015	-.042
HI7	-.010	-.076	.683	-.011	-.029	-.016
DELTA7	-.052	.082	.018	.772	-.053	-.002
ETA7	-.014	.070	-.021	-.040	.702	-.001
EPSILON7	-.066	-.039	.045	.005	.032	.880
C8						
ALFA8	.762	-.104	-.049	.062	-.060	.033
SIGMA8	.010	.769	-.054	-.031	.031	-.062
HI8	-.040	-.006	.740	-.017	.004	.019
DELTA8	-.032	.035	.011	.801	-.098	-.026
ETA8	-.084	.055	.024	-.067	.727	-.006
EPSILON8	-.068	-.025	.050	.006	.000	.856
C9						
ALFA9	.800	-.044	-.077	.034	-.008	-.018
SIGMA9	.016	.753	-.045	-.016	-.014	-.036
HI9	-.042	-.053	.741	-.006	-.015	.036
DELTA9	.000	.058	-.004	.801	-.054	-.048
ETA9	-.058	.007	.054	-.092	.688	.018
EPSILON9	-.075	-.007	.042	-.001	-.011	.835
C10						
ALFA10	.778	-.076	-.053	.040	-.029	.036
SIGMA10	.000	.774	-.032	-.001	-.007	-.050
HI10	-.042	.005	.736	-.023	-.024	-.045
DELTA10	-.073	.050	.049	.779	-.051	.004
ETA10	.008	-.018	-.010	-.042	.736	.000
EPSILON10	-.052	-.006	.039	-.018	.005	.855

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA7	SIGMA7	HI7	DELTA7	ETA7	EPSILON7
C7						
ALFA7	1.000					
SIGMA7	-.061	1.000				
HI7	-.040	-.059	1.000			
DELTA7	.037	-.065	-.119	1.000		
ETA7	-.102	.040	-.202	-.079	1.000	
EPSILON7	.060	-.054	-.018	.073	-.014	1.000
C8						
ALFA8	.747	-.052	-.011	-.063	.013	-.037
SIGMA8	-.030	.816	-.040	.041	.040	-.020
HI8	.023	-.038	.665	.012	-.011	-.005
DELTA8	-.007	.009	-.038	.741	-.015	-.040
ETA8	-.023	.017	-.003	.050	.658	.057
EPSILON8	.006	-.001	-.010	.026	-.039	.882
C9						
ALFA9	.777	-.039	-.043	-.003	.058	-.037
SIGMA9	-.023	.808	-.028	-.003	.006	-.018
HI9	-.015	-.082	.694	.022	-.031	.016
DELTA9	.019	.015	-.036	.751	.025	-.048
ETA9	.026	.042	.010	-.026	.606	.041
EPSILON9	-.022	.003	-.003	.017	-.032	.853
C10						
ALFA10	.778	-.052	-.007	-.070	.031	-.034
SIGMA10	-.010	.832	-.058	.055	.014	.006
HI10	-.001	-.063	.682	.009	-.034	-.049
DELTA10	-.031	-.011	-.015	.783	.005	.019
ETA10	.025	.031	-.031	.030	.678	.021
EPSILON10	-.001	-.010	-.032	.019	-.003	.863

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA8	SIGMA8	HI8	DELTA8	ETA8	EPSILON8
C8						
ALFA8	1.000					
SIGMA8	-.091	1.000				
HI8	-.082	-.034	1.000			
DELTA8	.026	-.050	-.095	1.000		
ETA8	-.181	.043	-.060	-.146	1.000	
EPSILON8	.005	-.067	.026	-.009	-.001	1.000
C9						
ALFA9	.813	.031	-.038	-.010	-.025	-.049
SIGMA9	.011	.868	-.053	-.059	-.008	-.002
HI9	-.015	-.049	.801	-.028	-.041	.027
DELTA9	.019	.006	-.028	.854	-.051	-.046
ETA9	-.057	-.034	.017	-.066	.752	.038
EPSILON9	-.017	-.014	.006	-.012	-.004	.920
C10						
ALFA10	.866	-.056	-.015	-.012	-.096	.000
SIGMA10	-.028	.877	-.052	-.047	.040	-.021
HI10	.003	-.021	.823	-.027	-.070	.012
DELTA10	-.046	-.009	.012	.859	-.028	.014
ETA10	-.069	.020	-.027	-.042	.796	-.042
EPSILON10	.002	-.029	-.002	-.001	.003	.937

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA9	SIGMA9	HI9	DELTA9	ETA9	EPSILON9
C9						
ALFA9	1.000					
SIGMA9	-.027	1.000				
HI9	-.065	-.049	1.000			
DELTA9	.028	-.050	-.061	1.000		
ETA9	-.104	-.025	-.133	-.136	1.000	
EPSILON9	-.011	-.036	.051	-.010	-.029	1.000
C10						
ALFA10	.858	-.027	-.001	.008	-.043	-.002
SIGMA10	.008	.887	-.069	-.021	-.008	-.021
HI10	-.010	.005	.829	-.004	-.096	.001
DELTA10	-.037	-.047	.009	.852	-.034	.025
ETA10	-.006	-.041	-.061	-.027	.779	-.048
EPSILON10	-.032	.003	.031	-.008	-.010	.929

TABLICA 4.13 Kongruencije matrica sklopova hipotetskih dimenzija
(nastavak)

	ALFA10	SIGMA10	HI10	DELTA10	ETA10	EPSILON10
C10						
ALFA10	1.000					
SIGMA10	-.072	1.000				
HI10	-.045	-.017	1.000			
DELTA10	-.027	-.048	-.030	1.000		
ETA10	-.100	-.019	-.147	-.093	1.000	
EPSILON10	.026	-.041	-.005	.043	-.049	1.000

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija

	ALFA1	SIGMA1	HI1	DELTA1	ETA1	EPSILON1
C1						
ALFA1	1.000					
SIGMA1	.017	1.000				
HI1	.008	-.004	1.000			
DELTA1	-.004	-.017	.008	1.000		
ETA1	.014	.015	.007	-.003	1.000	
EPSILON1	.009	.013	.006	.007	.009	1.000
C2						
ALFA2	.978	.025	.002	-.025	.016	.010
SIGMA2	.030	.982	-.002	-.009	.023	.014
HI2	.015	-.001	.972	.027	.015	.007
DELTA2	.003	-.013	.014	.981	.021	.005
ETA2	.010	.017	.023	.013	.977	.015
EPSILON2	.012	.015	.007	.007	.012	.994
C3						
ALFA3	.969	.050	.003	-.019	.019	.009
SIGMA3	.025	.959	-.005	-.012	.017	.021
HI3	.011	-.006	.948	.025	.013	.013
DELTA3	.006	-.001	.018	.960	.021	.012
ETA3	.013	.020	.036	-.007	.939	.009
EPSILON3	.017	.019	.010	.011	.028	.975
C4						
ALFA4	.883	.030	.028	.022	.050	.019
SIGMA4	.052	.946	.032	.023	.047	.028
HI4	.050	.016	.863	.062	.033	.039
DELTA4	.029	.005	.045	.904	.036	.005
ETA4	.024	.048	.004	.031	.878	.046
EPSILON4	.038	.018	.044	.036	.043	.954
C5						
ALFA5	.958	.011	.024	.000	.033	.015
SIGMA5	.029	.948	.011	.003	.043	.018
HI5	.001	.008	.947	.026	.012	.001
DELTA5	.014	-.001	.012	.943	.020	.013
ETA5	.030	.020	.043	-.001	.945	.022
EPSILON5	.033	.022	.026	.016	.035	.939

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA1	SIGMA1	HI1	DELTA1	ETA1	EPSILON1
C6						
ALFA6	.863	.089	.045	.026	.047	.045
SIGMA6	.061	.808	.055	.097	.060	.094
HI6	.038	.018	.857	.040	.061	.030
DELTA6	.048	.053	.048	.890	.040	.023
ETA6	.014	.021	.061	.035	.856	.027
EPSILON6	.056	.065	.024	.032	.040	.838
C7						
ALFA7	.916	.049	.044	.026	.054	.017
SIGMA7	.023	.793	.033	.034	.054	.049
HI7	.015	.007	.841	.027	.014	.048
DELTA7	.036	.030	.075	.860	.059	.016
ETA7	.027	.064	.007	.012	.851	.007
EPSILON7	.058	.057	.040	.023	.038	.854
C8						
ALFA8	.923	.116	.018	-.011	.031	.031
SIGMA8	.028	.939	.020	.005	.024	.025
HI8	.022	-.011	.919	.005	.050	.024
DELTA8	.023	.010	-.004	.932	.019	.010
ETA8	.008	.003	.035	.055	.877	.015
EPSILON8	.035	.042	.020	.030	.045	.951
C9						
ALFA9	.950	.068	.010	.001	.016	.023
SIGMA9	.038	.944	.017	.001	.034	.034
HI9	.007	-.007	.900	.020	.015	.004
DELTA9	.028	.017	.023	.913	.049	.010
ETA9	.034	.009	.021	.008	.875	.019
EPSILON9	.028	.040	.030	.027	.027	.932
C10						
ALFA10	.942	.071	.021	-.007	.040	.021
SIGMA10	.045	.901	.008	.001	.045	.035
HI10	.015	.011	.909	-.013	-.007	.010
DELTA10	.014	.006	.026	.927	.025	.014
ETA10	.028	-.006	.022	.030	.884	.011
EPSILON10	.029	.026	.024	.020	.028	.947

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA2	SIGMA2	HI2	DELTA2	ETA2	EPSILON2
C2						
ALFA2	1.000					
SIGMA2	.029	1.000				
HI2	-.002	-.004	1.000			
DELTA2	-.021	-.009	.020	1.000		
ETA2	.008	.022	.010	.030	1.000	.018
EPSILON2	.014	.014	.008	.005	.018	1.000
C3						
ALFA3	.959	.057	.006	-.011	.014	.011
SIGMA3	.028	.949	-.005	-.011	.015	.021
HI3	-.004	-.003	.940	.024	.024	.015
DELTA3	-.011	.003	.027	.963	.038	.013
ETA3	.018	.031	.036	.016	.929	.013
EPSILON3	.017	.019	.011	.010	.034	.978
C4						
ALFA4	.865	.036	.042	.032	.040	.021
SIGMA4	.047	.939	.035	.026	.045	.028
HI4	.043	.024	.836	.058	.054	.040
DELTA4	.010	.016	.065	.897	.048	.006
ETA4	.019	.059	.017	.039	.860	.048
EPSILON4	.035	.015	.047	.035	.049	.951
C5						
ALFA5	.946	.021	.026	.012	.024	.018
SIGMA5	.027	.946	.009	.007	.041	.018
HI5	-.001	.012	.938	.022	.023	.001
DELTA5	-.007	.007	.019	.950	.046	.015
ETA5	.024	.028	.044	.020	.932	.024
EPSILON5	.030	.020	.027	.018	.041	.946
C6						
ALFA6	.843	.095	.048	.036	.035	.049
SIGMA6	.051	.797	.075	.095	.064	.090
HI6	.034	.027	.842	.030	.071	.035
DELTA6	.034	.057	.059	.865	.051	.024
ETA6	.026	.027	.059	.060	.852	.024
EPSILON6	.055	.059	.021	.042	.044	.848
C7						
ALFA7	.887	.058	.046	.038	.054	.019
SIGMA7	.008	.790	.044	.034	.057	.050
HI7	.016	.011	.831	.028	.021	.051
DELTA7	.013	.038	.082	.858	.082	.015
ETA7	.038	.055	.004	.028	.844	.009
EPSILON7	.057	.050	.039	.028	.042	.865
C8						
ALFA8	.906	.126	.015	-.003	.032	.034
SIGMA8	.033	.929	.019	.009	.023	.023
HI8	.019	-.012	.907	.010	.061	.024
DELTA8	-.005	.022	.004	.926	.040	.011
ETA8	.006	.013	.041	.066	.869	.016
EPSILON8	.033	.041	.021	.030	.052	.960

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA2	SIGMA2	HI2	DELTA2	ETA2	EPSILON2
C9						
ALFA9	.925	.073	.017	.005	.014	.024
SIGMA9	.038	.945	.024	.003	.033	.033
HI9	.006	-.001	.876	.021	.027	.003
DELTA9	.017	.020	.046	.906	.045	.014
ETA9	.024	.020	.015	.039	.877	.021
EPSILON9	.027	.037	.028	.028	.037	.938
C10						
ALFA10	.927	.080	.027	-.005	.037	.024
SIGMA10	.045	.901	.015	.005	.043	.035
HI10	.022	.010	.886	-.004	.006	.012
DELTA10	-.011	.015	.033	.929	.046	.016
ETA10	.021	-.003	.022	.047	.873	.012
EPSILON10	.029	.026	.024	.020	.033	.953

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA3	SIGMA3	HI3	DELTA3	ETA3	EPSILON3
C3						
ALFA3	1.000					
SIGMA3	.042	1.000				
HI3	-.016	-.006	1.000			
DELTA3	-.002	-.018	.009	1.000		
ETA3	.001	.006	-.006	.004	1.000	
EPSILON3	.016	.020	.015	.013	.030	1.000

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA3	SIGMA3	HI3	DELTA3	ETA3	EPSILON3
C4						
ALFA4	.868	.028	.017	.011	.061	.030
SIGMA4	.072	.939	.032	.026	.035	.027
HI4	.037	.010	.842	.077	.051	.041
DELTA4	.016	-.006	.075	.890	.021	.007
ETA4	.025	.048	.015	.036	.842	.062
EPSILON4	.033	.028	.047	.042	.049	.935
C5						
ALFA5	.959	.007	.014	.016	.026	.025
SIGMA5	.050	.954	.005	.006	.039	.019
HI5	-.018	.005	.932	.022	.040	.000
DELTA5	.018	-.010	.011	.958	.008	.016
ETA5	.019	.022	.047	.011	.911	.040
EPSILON5	.031	.026	.026	.020	.041	.956
C6						
ALFA6	.856	.089	.047	.029	.024	.051
SIGMA6	.064	.785	.063	.093	.086	.088
HI6	.028	.014	.876	.044	.059	.029
DELTA6	.055	.038	.044	.917	.022	.025
ETA6	.007	.022	.067	.015	.837	.043
EPSILON6	.055	.066	.023	.035	.048	.890
C7						
ALFA7	.895	.057	.058	.032	.032	.020
SIGMA7	.029	.756	.042	.022	.074	.047
HI7	.008	.002	.848	.018	.043	.042
DELTA7	.047	.032	.051	.881	.051	.017
ETA7	.029	.058	.030	.018	.796	.024
EPSILON7	.055	.063	.033	.027	.046	.897

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA3	SIGMA3	HI3	DELTA3	ETA3	EPSILON3
C8						
ALFA8	.914	.124	.003	.010	.021	.037
SIGMA8	.051	.918	.016	-.002	.035	.026
HI8	.018	-.020	.900	.015	.062	.025
DELTA8	.009	.018	.008	.941	-.008	.014
ETA8	.007	-.008	.028	.051	.869	.032
EPSILON8	.033	.045	.023	.032	.050	.966
C9						
ALFA9	.938	.075	.002	.000	.004	.031
SIGMA9	.057	.933	.019	.010	.039	.030
HI9	.010	-.013	.882	.034	.018	.002
DELTA9	.029	.009	.026	.914	.030	.018
ETA9	.016	.007	.022	.033	.868	.033
EPSILON9	.026	.039	.029	.038	.032	.946
C10						
ALFA10	.930	.079	.019	-.002	.023	.025
SIGMA10	.071	.881	.014	.004	.059	.038
HI10	.008	.009	.901	.006	-.011	.012
DELTA10	.005	-.006	.032	.951	.012	.013
ETA10	.040	-.020	.002	.044	.861	.030
EPSILON10	.027	.028	.024	.024	.033	.973

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA4	SIGMA4	HI4	DELTA4	ETA4	EPSILON4
C4						
ALFA4	1.000					
SIGMA4	.052	1.000				
HI4	.006	.051	1.000			
DELTA4	.036	.022	.067	1.000		
ETA4	.009	.083	-.029	.005	1.000	
EPSILON4	.049	.030	.072	.029	.075	1.000
C5						
ALFA5	.855	.037	.069	.016	.040	.048
SIGMA5	.029	.951	.028	.017	.074	.022
HI5	.016	.041	.819	.086	.000	.028
DELTA5	.034	.024	.063	.887	.031	.040
ETA5	.067	.058	.072	.031	.839	.058
EPSILON5	.048	.037	.058	.010	.065	.931
C6						
ALFA6	.796	.109	.075	.043	.029	.071
SIGMA6	.052	.832	.118	.085	.112	.096
HI6	.050	.061	.782	.088	.066	.053
DELTA6	.069	.079	.063	.845	.073	.054
ETA6	.051	.048	.035	.058	.776	.061
EPSILON6	.080	.071	.057	.031	.063	.863
C7						
ALFA7	.822	.073	.087	.046	.059	.043
SIGMA7	.042	.815	.060	.052	.098	.063
HI7	.038	.037	.723	.084	.017	.065
DELTA7	.064	.071	.103	.757	.064	.049
ETA7	.065	.081	.026	.063	.749	.047
EPSILON7	.077	.052	.069	.018	.068	.883
C8						
ALFA8	.831	.146	.054	.027	.034	.053
SIGMA8	.031	.918	.038	.012	.063	.039
HI8	.040	.015	.852	.049	.008	.055
DELTA8	.018	.062	.071	.880	.023	.034
ETA8	.056	.030	.016	.062	.850	.046
EPSILON8	.046	.051	.053	.024	.074	.948

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA4	SIGMA4	HI4	DELTA4	ETA4	EPSILON4
C9						
ALFA9	.857	.090	.040	.002	.042	.058
SIGMA9	.037	.940	.035	.017	.081	.032
HI9	.017	.022	.810	.092	-.007	.026
DELTA9	.056	.039	.090	.844	.036	.048
ETA9	.066	.047	-.002	.037	.806	.044
EPSILON9	.034	.049	.069	.023	.055	.925
C10						
ALFA10	.852	.096	.054	.028	.032	.051
SIGMA10	.046	.901	.034	.021	.096	.049
HI10	.019	.044	.846	.037	-.025	.042
DELTA10	.021	.031	.085	.876	.015	.044
ETA10	.064	.008	.023	.025	.814	.048
EPSILON10	.040	.036	.053	.015	.064	.935

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA5	SIGMA5	HI5	DELTA5	ETA5	EPSILON5
C5						
ALFA5	1.000					
SIGMA5	.011	1.000				
HI5	-.014	.017	1.000			
DELTA5	.029	.007	.000	1.000		
ETA5	.025	.044	.041	-.016	1.000	
EPSILON5	.043	.018	.008	.019	.049	1.000
C6						
ALFA6	.858	.085	.018	.031	.075	.072
SIGMA6	.066	.809	.052	.086	.054	.085
HI6	.031	.029	.866	.047	.084	.035
DELTA6	.060	.057	.049	.908	.027	.035
ETA6	.029	.050	.075	.023	.839	.035
EPSILON6	.065	.052	-.003	.041	.054	.904

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA5	SIGMA5	HI5	DELTA5	ETA5	EPSILON5
C7						
ALFA7	.890	.055	.040	.040	.079	.035
SIGMA7	.016	.819	.044	.021	.063	.052
HI7	.026	.014	.837	.039	.039	.058
DELTA7	.055	.048	.071	.865	.051	.026
ETA7	.026	.070	.013	.011	.813	.029
EPSILON7	.070	.050	.013	.027	.056	.917
C8						
ALFA8	.877	.117	.007	.017	.060	.053
SIGMA8	.028	.939	.016	.007	.023	.035
HI8	.045	-.006	.900	.013	.069	.035
DELTA8	.023	.037	-.001	.933	.005	.017
ETA8	.027	.025	.043	.039	.852	.037
EPSILON8	.043	.044	.008	.037	.058	.970
C9						
ALFA9	.930	.068	-.011	.010	.024	.050
SIGMA9	.017	.932	.033	.008	.044	.032
HI9	.012	.002	.882	.053	.034	.004
DELTA9	.042	.015	.024	.893	.042	.033
ETA9	.037	.046	.022	.016	.865	.041
EPSILON9	.038	.033	.015	.034	.044	.959
C10						
ALFA10	.918	.073	.003	.007	.059	.039
SIGMA10	.034	.905	.024	.006	.057	.033
HI10	.024	.016	.886	.021	.021	.024
DELTA10	.020	.012	.040	.937	.000	.022
ETA10	.051	.009	.019	.024	.854	.042
EPSILON10	.032	.025	.013	.025	.040	.973

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA6	SIGMA6	HI6	DELTA6	ETA6	EPSILON6
C6						
ALFA6	1.000					
SIGMA6	.088	1.000				
HI6	.015	.047	1.000			
DELTA6	.047	.124	.070	1.000		
ETA6	.067	.041	.020	.015	1.000	
EPSILON6	.066	.105	.025	.051	.024	1.000
C7						
ALFA7	.877	.069	.056	.070	.073	.033
SIGMA7	.063	.860	.047	.059	.057	.080
HI7	.046	.046	.839	.068	.054	.045
DELTA7	.068	.126	.092	.862	.052	.038
ETA7	.033	.102	.029	.023	.801	.038
EPSILON7	.082	.094	.032	.046	.027	.943
C8						
ALFA8	.840	.107	.051	.062	.038	.085
SIGMA8	.092	.834	.015	.051	.049	.080
HI8	.057	.056	.807	.044	.084	.028
DELTA8	.037	.104	.033	.889	-.005	.035
ETA8	.006	.076	.079	.064	.789	.040
EPSILON8	.064	.106	.046	.042	.052	.908
C9						
ALFA9	.867	.085	.010	.055	.035	.075
SIGMA9	.087	.818	.048	.068	.034	.066
HI9	.012	.017	.834	.073	.040	.002
DELTA9	.071	.106	.028	.878	.051	.063
ETA9	.045	.079	.083	.022	.760	.034
EPSILON9	.073	.107	.040	.045	.033	.893
C10						
ALFA10	.860	.083	.042	.049	.040	.058
SIGMA10	.088	.823	.043	.061	.051	.074
HI10	.017	.058	.838	.045	.028	.033
DELTA10	.041	.091	.046	.883	.009	.034
ETA10	.088	.030	.042	.049	.807	.037
EPSILON10	.055	.084	.047	.036	.027	.914

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA7	SIGMA7	HI7	DELTA7	ETA7	EPSILON7
C7						
ALFA7	1.000					
SIGMA7	.043	1.000				
HI7	.038	.030	1.000			
DELTA7	.083	.010	.018	1.000		
ETA7	.016	.083	-.069	.002	1.000	
EPSILON7	.028	.072	.047	.016	.038	1.000
C8						
ALFA8	.865	.088	.052	.032	.039	.085
SIGMA8	.051	.844	.011	.048	.067	.065
HI8	.071	.014	.747	.090	.021	.046
DELTA8	.031	.036	.011	.825	.035	.032
ETA8	.040	.070	.041	.091	.768	.028
EPSILON8	.037	.072	.060	.041	.034	.909
C9						
ALFA9	.895	.036	.000	.059	.047	.075
SIGMA9	.062	.787	.027	.046	.054	.059
HI9	.025	-.003	.785	.087	-.001	.012
DELTA9	.061	.029	.019	.847	.057	.051
ETA9	.068	.087	.053	.035	.741	.036
EPSILON9	.029	.074	.057	.033	.029	.902
C10						
ALFA10	.890	.047	.047	.013	.045	.063
SIGMA10	.064	.847	.013	.069	.071	.059
HI10	.042	.007	.778	.056	-.022	.047
DELTA10	.030	.021	.025	.855	.028	.026
ETA10	.088	.051	.011	.109	.785	.032
EPSILON10	.026	.051	.058	.027	.020	.921

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA8	SIGMA8	HI8	DELTA8	ETA8	EPSILON8
C8						
ALFA8	1.000					
SIGMA8	.094	1.000				
HI8	-.001	-.002	1.000			
DELTA8	.037	.001	-.034	1.000		
ETA8	-.045	.036	.015	-.012	1.000	
EPSILON8	.052	.055	.026	.030	.053	1.000
C9						
ALFA9	.879	.086	.010	.010	.032	.051
SIGMA9	.128	.914	.011	.022	.034	.055
HI9	.016	-.009	.890	.022	.006	.006
DELTA9	.048	.023	.022	.890	.043	.040
ETA9	.057	.011	.024	.024	.804	.052
EPSILON9	.053	.052	.033	.035	.033	.964
C10						
ALFA10	.925	.061	.040	.009	.007	.039
SIGMA10	.113	.913	.000	.014	.055	.059
HI10	.022	.014	.909	-.013	-.027	.018
DELTA10	.017	.005	.047	.923	.029	.032
ETA10	.030	.011	.005	.018	.856	.049
EPSILON10	.045	.034	.029	.021	.038	.984

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA9	SIGMA9	HI9	DELTA9	ETA9	EPSILON9
C9						
ALFA9	1.000					
SIGMA9	.054	1.000				
HI9	-.032	.012	1.000			
DELTA9	.041	.015	.023	1.000		
ETA9	-.012	.044	-.054	-.034	1.000	
EPSILON9	.041	.044	.009	.034	.039	1.000
C10						
ALFA10	.925	.070	.016	.037	.051	.032
SIGMA10	.074	.906	-.004	.026	.048	.051
HI10	-.007	.038	.910	.017	-.052	.025
DELTA10	.002	.016	.066	.896	.020	.035
ETA10	.052	-.001	-.030	.049	.827	.039
EPSILON10	.040	.039	.013	.029	.033	.962

TABLICA 4.14 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
hipotetskih dimenzija (nastavak)

	ALFA10	SIGMA10	HI10	DELTA10	ETA10	EPSILON10
C10						
ALFA10	1.000					
SIGMA10	.057	1.000				
HI10	.006	.022	1.000			
DELTA10	.014	-.003	.011	1.000		
ETA10	.005	.021	-.089	-.009	1.000	
EPSILON10	.028	.038	.022	.021	.032	1.000

Kongruencije vektora iz matrica sklopa hipotetske dimenzije SIGMA su ponovno najniže na uzorku studenata TA&MU, niti jedna ne doseže — 0.8. Dva uzorka regruta iskazuju ponovo najveću kongruenciju $c=0.972$. Osam koeficijenata je veće od 0.9, a 27 je reda veličine 0.8. Najnižu kongruenciju vektora dekompozicije varijance — ima drugi američki uzorak s UCLA i uzorak dobrovoljki $c=0.756$. Dva uzorka regruta dosežu $c=0.982$. Čak 27 koeficijenata prelazi vrijednost 0.9 i može se reći da je mehanizam za regulaciju reakcija obrane prepoznat na svih deset uzoraka na dovoljno sličan način.

Najniže kongruence vektora sklopova hipotetskog mehanizma HI su one s američkim uzorcima. U šest navrata padaju ispod vrijednosti 0.7. Na dva uzorka regruta, koeficijent je najveći i iznosi $c=0.961$. Još samo pet koeficijenata prelazi vrijednost 0.9. Kongruencije vektora dekompozicije varijance su vidljivo veće. Najniža je $c=0.723$ između vektora dobijenih na uzorku američkih studenata s UCLA i zabočkih srednjoškolaca (momaka). I na dva uzorka regruta koeficijent je nešto veći $c=0.972$, mada inicijalno visoka vrijednost ne ostavlja puno mjesta za popravak. Šesnaest koeficijenata prelazi vrijednost 0.9, a samo pet, dobijenih s američkim uzorcima, je manje od 0.8. Niže kongruence američkih uzoraka s drugim uzorcima malog efekta još uvijek ne znače da je faktor loše prepoznat. Slučajni titraji, očekivani na malim uzorcima mogu donekle udaljiti faktore. No, pristojne kongruencije, pogotovo dekompozicija varijanci malih uzoraka s velikima podržavaju interpretaciju prema kojoj je u svih deset uzoraka neprijeporno prepoznat mehanizam za regulaciju organskih funkcija.

Na vektorima sklopa faktora DELTA ponovo najnižu vrijednost koeficijenta kongruencije imaju studenti UCLA i srednjoškolci $c=0.679$, a najvišu regruti $c=0.969$. Isti rang zadržavaju i koeficijenti dobijeni na dekompozicijama varijance, s vrijednostima $c=0.757$ i $c=0.981$. Kongruence dobijene na vektorima sklopa su u osam navrata veće od 0.9, a 33 ih je veće od 0.8. Koeficijenti izračunani na dekompozicijama varijance su veći.

Dvadeset ih prelazi vrijednost 0.9, a samo je jedan niži od 0.8. Koeficijenti kongruencije potvrđuju da je faktor koordinacije konativnih funkcija zadovoljavajuće slično prepoznat na deset uzoraka.

Kongruencije hipotetskih dimenzija ETA dosižu najnižu opaženu vrijednost. Na vektorima sklopa, studenti UCLA i građani Zagreba ostvaruju vrijednost od samo $c=0.606$. Rezultat ne bi trebao čuditi, jer se modelom pretpostavlja da je mehanizam najosjetljiviji na socijalnu okolinu, a ona je zasigurno vrlo različita za ova dva uzorka. Na dekompozicijama varijance koeficijent je znatno veći $c=0.741$, no svejedno najniži za faktor ETA. Rekrutski uzorci su ponovo najbližih vektora, s koeficijentima $c=0.961$ i $c=0.977$. Samo četiri kongruencije na vektorima sklopa prelaze 0.9, a čak 30 je veličine ispod 0.8. Situacija je bitno drugačija s kongruencijama na dekompozicijama varijance gdje samo osam vrijednosti ne dosiže 0.8. Kongruencije faktora ekstrahiranih na deset uzoraka, a koji reprezentiraju mehanizam za integraciju u socijalno polje, najnižih su opaženih veličina. To je u skladu s pretpostavkom o većoj ekosenzitivnosti ETA faktora u usporedbi s drugim, koja je onda uzrokom titraja rezultata pripadnika različitih sredina. Koeficijenti kongruencije, naročito dobijeni na dekompozicijama varijance, ipak nisu tako mali da se ne bi smjelo tvrditi da je mehanizam prepoznat na 10 uzoraka.

Koeficijenti kongruencije vektora hipotetskog faktora EPSILON najvećih su vrijednosti. Kreću se od $c=0.827$ na vektorima sklopa ponovo uzorka s UCLA i uzorka srednjoškolaca, pa sve do fabuloznih $c=0.994$ na dekompozicijama varijanci dva uzorka regruta. Na vektorima sklopa, 27 koeficijenata je veće od 0.9, a na dekompozicijama varijanci tu vrijednost prelazi čak 36 koeficijenata. Više uzoraka ima gotovo kolinearne vektore. Nema uopće nikakve sumnje da je faktor nivoa aktiviteta jednoznačno prepoznat u svim uzorcima. Slagali se ili ne s Eysenckovim pretpostavkama o biološkoj osnovici dimenzije i još ponečem, treba potvrditi da je ponovo nedvosmisleno na deset uzoraka ekstrahiran faktor koji je operacionalizacijom identičan dimenziji introverzija - ekstraverzija.

Koeficijenti kongruencije su potvrdili da su konfirmativnim analizama ekstrahirani dovoljno slični faktori da se može reći da je model potvrđen na svih deset uzoraka. Treba još napomenuti, da su preostale kongruence, mimo parova istoimenih faktora, trivijalne.

Od šezdeset faktora ekstrahiranih eksplorativnim analizama na deset uzoraka, nije interpretiran samo jedan, šesti faktor na uzorku zabočkih srednjoškolki. Još dva faktora nisu interpretirana u standardnim terminima, već su pripisana adolescenciji ispitanika. To su peti faktori na uzorcima zabočkih srednjoškolaca i srednjoškolki. Šesti faktor na srednjoškolkama je opravdano ostao zanemaren, to potvrđuje i niska pouzdanost (Tablica 4.15). Nizu pouzdanost pokazuje peti faktor srednjoškolaca, no ne i srednjoškolki, te još samo šesti faktor prvog uzorka regruta. Ostale vrijednosti se kreću od zadovoljavajućih 0.85 do izvrsnih 0.95. U tablici 4.16 nalazi se pregled interpretacija oblimin faktora na deset uzoraka.

TABLICA 4.15 Pouzdanost oblimin faktora u deset uzoraka

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F -6
1001 regrut	.95	.91	.90	.86	.94	.91
843 regruta	.93	.91	.87	.91	.94	.87
žene vojnici	.93	.92	.93	.89	.88	.94
srednjoškolci	.94	.91	.91	.89	.82	.90
srednjoškolke	.94	.92	.91	.86	.87	.71
UCLA studenti	.93	.92	.85	.88	.89	.88
TA&MU studenti	.93	.93	.88	.89	.89	.87
građani Siska	.94	.91	.86	.89	.94	.91
Zagreпчаani	.93	.90	.89	.88	.94	.92
Zagreпчаanke	.93	.92	.89	.88	.92	.93

TABLICA 4.16 Pregled interpretacija oblika faktora (F).
Interpretacije u skladu s hipotetskim faktorima
označene su imenima mehanizma.

uzorak	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
1001 regrut	DELTA	EPSILON	ALFA	sekundarna agresivnost	HI	agresivnost (bez sek.)
843 regruta	HI	EPSILON	sekundarna agresivnost	ALFA	ETA	agresivnost (bez sek.)
žene vojnici	HI	EPSILON	ALFA	sekundarna agresivnost	agresivnost (bez sek.)	DELTA
srednjoškolk i	DELTA	EPSILON	SIGMA	ALFA	nezrelost	ETA
srednjoškolk ke	DELTA	EPSILON	ALFA	SIGMA	nezrelost	neinterpretir an
UCLA studenti	DELTA	EPSILON	strašljivost	anksioznost	HI	sekundarna agresivnost
TA&MU studenti	DELTA	EPSILON	bojažljivost	misaone disocijacije	HI	SIGMA
građani Siska	konverzivna neuroza	EPSILON	neagresivno st	sekundarna agresivnost	DELTA	psihastenija
Zagrepcani	HI	EPSILON	sekundarna agresivnost	agresivnost (bez sek.)	DELTA	anksioznost
Zagrepcank e	HI	EPSILON	sekundarna agresivnost	kontrolirana agresivnost	ALFA	DELTA

Faktor nivoa aktiviteta nedvosmisleno je prepoznat u drugom obliku faktoru u svih deset eksplorativnih solucija. Ni u jednoj analizi nije ostavljen ni tračak sumnje u identitet faktora. Koeficijenti kongruencije vektora sklopova (Tablica 4.17) i vektora dekompozicije varijance (Tablica 4.18) potvrđuju ispravnost interpretacije. Kongruencije sklopova drugih oblika faktora su vrijednosti od $c=0.781$ između studenata TA&MU i zabočkih srednjoškolaca, do $c=0.981$ za dva uzorka regruta. Sedamnaest koeficijenata je veće od 0.9, a ukupno 39 je veće od 0.8. Kongruencije vektora dekompozicije varijanci su još veće, samo tri su niže od 0.8. Njih ostvaruju oba uzorka američkih studenata s prvim regrutskim uzorkom i studenti TA&MU s drugim regrutskim uzorkom. Pozicije vektora američkih studenata su zadovoljavajuće bliske vektorima preostalih uzoraka, pa bi se moglo zaključiti da je u ovom primjeru važnije razlikovanje mladih muškaraca od ostalih nego Amerikanaca od Evropljana. Dvadesetčetiri koeficijenta kongruencije su veća od 0.9. Prednjači vrijednost koja se rijetko viđa među faktorima ekstrahiranim iz podataka nezavisnih mjerenja, $c=0.992$. Kako je već istaknuto, mehanizam regulacije nivoa aktiviteta se nesumnjivo prepoznaje. Do te je mjere robustan da daje konzistentne rezultate i na malim i na velikim uzorcima, i na muškarcima i na ženama, i na uzorcima adolescenata i na zrelim osobama, na Evropljanima i Amerikancima, čak i na studentima psihologije.

U devet od deset uzoraka prepoznat je faktor integracije i koordinacije konativnih funkcija. Na drugom regrutskom uzorku čestice DELTA su se podijelile na prvi i peti faktor, za koje se pretpostavilo da su bliže opisu HI, odnosno ETA mehanizma. Kongruencije prvog faktora drugog regrutskog uzorka s faktorima interpretiranim kao HI i kao DELTA pokazuju slične vrijednosti, reda veličine 0.4 do 0.7. Peti faktor ima samo jedan koeficijent veći od 0.7, s prvim faktorom prvog regrutskog uzorka koji je formiran DELTA i ETA česticama i interpretiran kao integracija konativnih funkcija. Sudeći po kongruencijama s faktorima drugih uzoraka, prvi i peti faktor se pozicioniraju negdje između DELTA i HI, odnosno ETA faktora, pa je sasvim opravdano da na drugom regrutskom uzorku čisti faktor nije prepoznat.

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija.

Sa F1 do F6 označeni su oblimin faktori. S 1 označen je uzorak 1001 regruta, a s 2 uzorak 843 regruta. S 3 je označen uzorak žena vojnika, s 4 uzorak srednjoškola, a s 5 srednjoškolki iz Zaboka. Sa 6 označen je uzorak studenata s UCLA, a sa 7 studenata TAMU. S 8 je označen uzorak građana Siska. S 9 označen je uzorak građana, a s 10 građanki Zagreba.

	F1 1	F2 1	F3 1	F4 1	F5 1	F6 1
C1						
F1 1	1.000					
F2 1	-.014	1.000				
F3 1	.137	-.020	1.000			
F4 1	-.061	-.062	-.149	1.000		
F5 1	-.388	.009	-.230	.088	1.000	
F6 1	.203	.033	.109	-.158	-.170	1.000
C2						
F1 2	.710	-.017	.173	.130	-.616	.280
F2 2	-.079	.981	-.033	-.061	.027	.034
F3 2	-.160	-.069	-.260	.874	-.013	-.226
F4 2	.054	-.027	.892	-.156	-.519	.085
F5 2	-.798	-.006	-.221	.194	.585	-.088
F6 2	-.215	-.022	-.165	.270	.312	-.895
C3						
F1 3	.422	-.013	.220	-.049	-.913	.217
F2 3	-.079	.958	-.078	-.087	.060	.070
F3 3	-.227	.037	-.896	.235	.408	-.034
F4 3	-.089	-.078	-.278	.875	.088	-.302
F5 3	-.416	-.073	-.141	.191	.380	-.623
F6 3	.888	-.042	.210	-.103	-.300	.273
C4						
F1 4	.770	.002	.221	-.048	-.570	.333
F2 4	-.043	.907	-.028	-.093	.118	.094
F3 4	-.159	-.130	-.185	.699	.109	-.566
F4 4	.143	-.067	.771	-.160	-.378	-.057
F5 4	.130	-.122	-.058	-.204	.300	-.263
F6 4	.564	-.014	.156	-.105	-.498	.167
C5						
F1 5	.880	-.057	.150	-.070	-.473	.241
F2 5	-.103	.909	-.089	-.018	.071	.097
F3 5	.219	-.040	.853	-.136	-.563	.001
F4 5	-.183	-.122	-.211	.866	.061	-.268
F5 5	-.359	.009	-.090	.189	.549	-.631
F6 5	.254	.087	-.007	.108	-.083	.162

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

		F1 1	F2 1	F3 1	F4 1	F5 1	F6 1
C6							
F1	6	.840	-.062	.144	-.130	-.368	.228
F2	6	-.119	.816	-.099	.047	.076	.204
F3	6	.085	-.063	.482	-.100	-.239	-.169
F4	6	.256	-.211	.490	-.124	-.307	.304
F5	6	.353	-.011	.290	-.063	-.806	.162
F6	6	.190	.036	.364	-.666	-.121	.415
C7							
F1	7	.706	-.059	.248	-.092	-.383	.463
F2	7	-.143	.796	-.184	.098	.127	.098
F3	7	.074	-.196	.604	.044	-.140	-.225
F4	7	.505	.065	.442	-.164	-.463	.191
F5	7	-.264	-.006	-.255	.197	.746	-.035
F6	7	.286	-.056	.095	-.577	-.211	.421
C8							
F1	8	.340	.017	.532	-.076	-.789	.129
F2	8	-.022	.920	-.025	-.052	.060	.096
F3	8	-.287	-.116	.124	.084	.244	-.624
F4	8	.127	.055	.417	-.832	-.102	.206
F5	8	-.910	-.009	-.206	.084	.431	-.271
F6	8	.284	-.164	.634	-.102	-.435	.175
C9							
F1	9	.351	.029	.465	-.055	-.810	.058
F2	9	-.090	.889	-.032	-.018	.114	.060
F3	9	-.046	-.062	-.384	.810	.057	-.151
F4	9	.298	.095	.123	-.316	-.310	.627
F5	9	.889	-.041	.183	-.051	-.449	.184
F6	9	.235	-.196	.724	-.116	-.401	.162
C10							
F1	10	.390	.007	.315	-.102	-.854	.119
F2	10	-.065	.931	-.075	-.048	-.006	.073
F3	10	.184	.059	.460	-.720	-.075	.182
F4	10	-.319	-.105	.002	.374	.253	-.680
F5	10	.240	-.097	.784	-.181	-.491	.078
F6	10	.900	.002	.199	-.004	-.372	.277

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

	F1 2	F2 2	F3 2	F4 2	F5 2	F6 2
C2						
F1 2	1.000					
F2 2	-.061	1.000				
F3 2	-.059	-.048	1.000			
F4 2	.251	-.029	-.169	1.000		
F5 2	-.400	.040	.082	-.219	1.000	
F6 2	-.204	-.013	.222	-.183	.223	1.000
C3						
F1 3	.680	-.034	-.008	.486	-.511	-.299
F2 3	-.065	.950	-.093	-.077	.068	-.043
F3 3	-.164	.048	.232	-.861	.442	.163
F4 3	.044	-.065	.847	-.242	.157	.388
F5 3	-.330	-.066	.151	-.138	.430	.656
F6 3	.665	-.114	-.249	.103	-.669	-.258
C4						
F1 4	.749	-.069	-.156	.236	-.632	-.349
F2 4	-.034	.898	-.129	-.070	.078	-.047
F3 4	-.061	-.122	.716	-.148	.143	.571
F4 4	.238	-.071	-.185	.790	-.259	-.053
F5 4	-.044	-.140	-.282	-.182	-.002	.326
F6 4	.368	-.024	-.022	.208	-.679	-.231
C5						
F1 5	.755	-.126	-.196	.113	-.707	-.233
F2 5	-.107	.911	-.011	-.094	.068	-.076
F3 5	.278	-.044	-.111	.911	-.432	-.146
F4 5	-.021	-.102	.867	-.148	.185	.327
F5 5	-.320	.030	.101	-.189	.479	.711
F6 5	.312	.102	.049	-.028	-.061	-.106
C6						
F1 6	.679	-.125	-.266	.092	-.623	-.219
F2 6	-.057	.819	.025	-.097	.145	-.150
F3 6	.133	-.080	-.125	.514	-.161	.071
F4 6	.177	-.219	-.124	.459	-.362	-.383
F5 6	.519	-.024	.028	.504	-.511	-.282
F6 6	.117	.010	-.708	.314	-.180	-.418
C7						
F1 7	.684	-.118	-.256	.203	-.473	-.442
F2 7	-.154	.802	.098	-.183	.123	-.060
F3 7	.009	-.203	.033	.551	-.232	.122
F4 7	.363	.050	-.168	.433	-.604	-.229
F5 7	-.478	.007	.137	-.469	.413	.138
F6 7	.128	-.074	-.557	.094	-.302	-.499
C8						
F1 8	.534	-.002	-.049	.698	-.488	-.249
F2 8	-.081	.915	-.048	-.068	-.021	-.088
F3 8	-.283	-.124	.065	.085	.213	.584
F4 8	.026	.029	-.853	.359	-.171	-.277
F5 8	-.726	.059	.227	-.134	.717	.265
F6 8	.199	-.173	-.064	.641	-.479	-.269

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

	F1 2	F2 2	F3 2	F4 2	F5 2	F6 2
C9						
F1 9	.578	.013	-.047	.644	-.483	-.137
F2 9	-.085	.890	-.043	-.041	.117	-.032
F3 9	.053	-.046	.807	-.339	.120	.219
F4 9	.187	.087	-.242	.129	-.371	-.678
F5 9	.714	-.113	-.159	.148	-.713	-.211
F6 9	.168	-.200	-.106	.713	-.417	-.281
C10						
F1 10	.647	-.018	-.101	.548	-.472	-.212
F2 10	-.037	.934	-.035	-.054	.032	-.051
F3 10	.073	.032	-.796	.379	-.180	-.224
F4 10	-.166	-.084	.316	-.007	.345	.718
F5 10	.165	-.107	-.112	.795	-.509	-.229
F6 10	.699	-.053	-.142	.098	-.705	-.246

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

	F1 3	F2 3	F3 3	F4 3	F5 3	F6 3
C3						
F1 3	1.000					
F2 3	-.061	1.000				
F3 3	-.304	.081	1.000			
F4 3	-.085	-.065	.245	1.000		
F5 3	-.302	-.020	.214	.170	1.000	
F6 3	.305	-.067	-.239	-.138	-.260	1.000
C4						
F1 4	.602	-.049	-.271	-.090	-.404	.762
F2 4	-.084	.898	.081	-.103	-.071	-.050
F3 4	-.123	-.145	.158	.732	.448	-.196
F4 4	.343	-.103	-.791	-.209	-.038	.161
F5 4	-.221	-.097	.062	-.093	.162	.095
F6 4	.463	-.056	-.323	-.048	-.413	.429

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

		F1 3	F2 3	F3 3	F4 3	F5 3	F6 3
C5							
F1	5	.506	-.093	-.213	-.122	-.254	.905
F2	5	-.075	.929	.120	-.027	-.070	-.100
F3	5	.489	-.110	-.900	-.176	-.201	.217
F4	5	-.049	-.103	.226	.855	.279	-.199
F5	5	-.514	.014	.190	.251	.680	-.271
F6	5	.121	.007	.082	.144	-.480	.116
C6							
F1	6	.396	-.087	-.198	-.150	-.302	.845
F2	6	-.058	.841	.176	-.019	-.072	-.117
F3	6	.229	-.060	-.487	-.120	.263	.212
F4	6	.307	-.280	-.470	-.264	-.321	.224
F5	6	.761	-.054	-.433	-.018	-.433	.236
F6	6	.134	.032	-.337	-.684	-.312	.290
C7							
F1	7	.420	-.078	-.235	-.229	-.337	.780
F2	7	-.125	.838	.204	.083	.003	-.147
F3	7	.109	-.213	-.612	-.035	.228	.146
F4	7	.494	-.017	-.473	-.166	-.421	.399
F5	7	-.691	.021	.399	.158	.268	-.193
F6	7	.181	-.052	-.162	-.594	-.403	.276
C8							
F1	8	.727	-.009	-.640	-.102	-.286	.315
F2	8	-.095	.917	.032	-.054	-.145	-.037
F3	8	-.285	-.120	-.086	.145	.656	-.134
F4	8	.082	.050	-.414	-.869	-.122	.211
F5	8	-.464	.063	.253	.115	.372	-.889
F6	8	.370	-.245	-.657	-.213	-.322	.270
C9							
F1	9	.747	-.029	-.573	-.042	-.260	.304
F2	9	-.084	.869	.089	-.068	-.017	-.112
F3	9	-.057	-.073	.347	.811	.084	-.143
F4	9	.298	.107	-.199	-.298	-.738	.208
F5	9	.472	-.103	-.230	-.104	-.303	.865
F6	9	.362	-.256	-.734	-.267	-.211	.234
C10							
F1	10	.821	-.044	-.422	-.116	-.226	.380
F2	10	.003	.935	.083	-.056	-.093	-.110
F3	10	.075	.052	-.423	-.747	-.092	.300
F4	10	-.256	-.122	.065	.403	.603	-.284
F5	10	.405	-.158	-.840	-.253	-.283	.209
F6	10	.412	-.070	-.229	-.062	-.404	.854

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

		F1 4	F2 4	F3 4	F4 4	F5 4	F6 4
C4							
F1	4	1.000					
F2	4	-.030	1.000				
F3	4	-.198	-.123	1.000			
F4	4	.140	-.088	-.008	1.000		
F5	4	-.051	-.026	.022	-.050	1.000	
F6	4	.289	-.038	-.104	.129	-.005	1.000
C5							
F1	5	.817	-.080	-.159	.180	.109	.468
F2	5	-.049	.891	-.121	-.167	-.161	-.074
F3	5	.315	-.106	-.072	.791	-.183	.323
F4	5	-.147	-.143	.775	-.113	-.174	-.139
F5	5	-.414	.021	.412	-.086	.341	-.429
F6	5	.203	.060	-.081	-.081	-.009	.154
C6							
F1	6	.718	-.098	-.222	.172	.115	.410
F2	6	-.045	.787	-.142	-.195	-.177	-.120
F3	6	.167	-.100	.071	.471	-.052	.037
F4	6	.247	-.228	-.241	.435	-.202	.284
F5	6	.497	-.044	-.099	.351	-.232	.496
F6	6	.221	.061	-.688	.199	.071	.184
C7							
F1	7	.681	-.085	-.330	.223	-.090	.327
F2	7	-.124	.781	-.017	-.236	-.154	-.105
F3	7	.068	-.229	.152	.555	-.022	.048
F4	7	.461	.062	-.218	.330	-.038	.520
F5	7	-.426	.053	.123	-.395	.122	-.334
F6	7	.268	-.031	-.609	.053	.043	.212
C8							
F1	8	.559	-.072	-.116	.584	-.164	.342
F2	8	-.022	.873	-.130	-.112	-.133	.000
F3	8	-.220	-.133	.382	.123	.139	-.302
F4	8	.156	.078	-.679	.329	.136	.063
F5	8	-.794	.024	.221	-.155	-.073	-.524
F6	8	.254	-.215	-.095	.533	-.264	.372

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

		F1 4	F2 4	F3 4	F4 4	F5 4	F6 4
C9							
F1	9	.571	-.044	-.052	.512	-.135	.378
F2	9	-.090	.832	-.093	-.069	-.128	-.071
F3	9	-.107	-.078	.648	-.275	-.119	.016
F4	9	.271	.128	-.575	.036	-.086	.435
F5	9	.749	-.090	-.126	.200	.009	.478
F6	9	.220	-.232	-.110	.670	-.228	.324
C10							
F1	10	.600	-.095	-.115	.426	-.238	.359
F2	10	-.033	.882	-.132	-.123	-.152	-.002
F3	10	.275	.076	-.611	.326	.170	-.006
F4	10	-.305	-.124	.612	.054	.155	-.383
F5	10	.245	-.142	-.122	.712	-.133	.391
F6	10	.751	-.006	-.145	.141	.063	.496

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

		F1 5	F2 5	F3 5	F4 5	F5 5	F6 5
C5							
F1	5	1.000					
F2	5	-.105	1.000				
F3	5	.207	-.123	1.000			
F4	5	-.146	-.012	-.111	1.000		
F5	5	-.284	-.008	-.179	.197	1.000	
F6	5	.078	.019	.039	-.018	-.037	1.000
C6							
F1	6	.844	-.128	.204	-.236	-.260	.157
F2	6	-.139	.856	-.148	.009	-.061	.084
F3	6	.176	-.128	.515	-.028	.045	-.304
F4	6	.200	-.274	.491	-.158	-.461	.085
F5	6	.390	-.029	.546	-.034	-.492	.144
F6	6	.227	.002	.254	-.689	-.265	-.007

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

		F1 5	F2 5	F3 5	F4 5	F5 5	F6 5
C7							
F1	7	.758	-.109	.243	-.230	-.403	.110
F2	7	-.162	.875	-.213	.099	-.010	-.040
F3	7	.109	-.218	.581	.105	.018	-.359
F4	7	.414	.024	.521	-.195	-.401	.239
F5	7	-.366	.041	-.501	.164	.293	-.040
F6	7	.263	-.064	.065	-.591	-.493	-.017
C8							
F1	8	.443	-.035	.721	-.064	-.360	.021
F2	8	-.064	.931	-.067	-.081	-.036	.076
F3	8	-.141	-.138	.061	.171	.555	-.348
F4	8	.182	-.029	.295	-.844	-.159	-.180
F5	8	-.891	.095	-.257	.223	.335	-.248
F6	8	.216	-.212	.695	-.096	-.406	.013
C9							
F1	9	.460	-.037	.662	-.072	-.287	.080
F2	9	-.117	.877	-.092	-.030	.049	.029
F3	9	-.108	-.030	-.253	.762	.104	.139
F4	9	.190	.115	.159	-.406	-.633	.281
F5	9	.867	-.133	.278	-.135	-.317	.189
F6	9	.197	-.259	.749	-.098	-.388	-.146
C10							
F1	10	.541	-.097	.554	-.115	-.349	.049
F2	10	-.105	.931	-.073	-.079	-.022	.098
F3	10	.279	.017	.325	-.707	-.030	-.110
F4	10	-.246	-.099	.000	.434	.718	-.088
F5	10	.184	-.150	.854	-.154	-.353	-.042
F6	10	.846	-.060	.239	-.120	-.329	.279

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

	F1 6	F2 6	F3 6	F4 6	F5 6	F6 6
C6						
F1 6	1.000					
F2 6	-.109	1.000				
F3 6	.132	-.052	1.000			
F4 6	.154	-.181	.126	1.000		
F5 6	.229	-.058	.162	.159	1.000	
F6 6	.248	-.090	.086	.160	.128	1.000
C7						
F1 7	.771	-.054	.160	.321	.257	.329
F2 7	-.172	.853	-.108	-.299	-.077	-.134
F3 7	.058	-.199	.598	.373	.109	-.011
F4 7	.384	-.061	.114	.386	.522	.291
F5 7	-.291	.082	-.247	-.133	-.690	-.208
F6 7	.260	-.058	-.029	.372	.129	.475
C8						
F1 8	.351	-.023	.424	.289	.711	.200
F2 8	-.062	.796	-.101	-.215	-.023	.036
F3 8	-.191	-.152	.374	-.173	-.190	-.234
F4 8	.191	-.053	.233	.234	.086	.693
F5 8	-.847	.100	-.131	-.252	-.367	-.262
F6 8	.227	-.245	.261	.636	.365	.204
C9						
F1 9	.342	-.058	.347	.211	.737	.129
F2 9	-.107	.793	-.095	-.201	-.087	-.015
F3 9	-.154	.001	-.249	-.186	-.035	-.663
F4 9	.222	.095	-.212	.297	.334	.413
F5 9	.832	-.133	.183	.324	.345	.164
F6 9	.167	-.259	.408	.646	.356	.246
C10						
F1 10	.419	-.132	.326	.194	.713	.198
F2 10	-.113	.829	-.109	-.228	.018	.000
F3 10	.290	.004	.297	.213	.061	.650
F4 10	-.270	-.094	.206	-.312	-.213	-.471
F5 10	.171	-.165	.440	.608	.474	.243
F6 10	.786	-.076	.082	.275	.340	.182

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

	F1 7	F2 7	F3 7	F4 7	F5 7	F6 7
C7						
F1 7	1.000					
F2 7	-.128	1.000				
F3 7	.114	-.125	1.000			
F4 7	.223	-.092	.110	1.000		
F5 7	-.251	.070	-.125	-.221	1.000	
F6 7	.257	-.068	.001	.150	-.148	1.000
C8						
F1 8	.375	-.080	.382	.417	-.683	.123
F2 8	-.056	.825	-.199	.072	.025	-.054
F3 8	-.300	-.149	.348	-.263	.086	-.278
F4 8	.237	-.157	.133	.167	-.234	.548
F5 8	-.734	.169	-.044	-.518	.286	-.291
F6 8	.283	-.281	.457	.539	-.255	.206
C9						
F1 9	.352	-.128	.250	.450	-.659	.042
F2 9	-.084	.792	-.172	-.009	.073	-.071
F3 9	-.166	.107	-.133	-.128	.198	-.479
F4 9	.298	.066	-.215	.371	-.224	.458
F5 9	.730	-.177	.157	.451	-.300	.278
F6 9	.268	-.263	.587	.492	-.302	.220
C10						
F1 10	.442	-.200	.162	.396	-.674	.105
F2 10	-.115	.816	-.209	.062	-.013	-.068
F3 10	.305	-.108	.165	.154	-.244	.451
F4 10	-.408	-.092	.228	-.291	.105	-.576
F5 10	.204	-.207	.592	.556	-.414	.175
F6 10	.689	-.106	.078	.538	-.211	.245

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

	F1 8	F2 8	F3 8	F4 8	F5 8	F6 8
C8						
F1 8	1.000					
F2 8	-.016	1.000				
F3 8	-.106	-.132	1.000			
F4 8	.165	-.008	.031	1.000		
F5 8	-.339	.018	.177	-.175	1.000	
F6 8	.345	-.122	-.042	.214	-.280	1.000
C9						
F1 9	.819	.002	.022	.167	-.424	.375
F2 9	-.070	.877	-.115	.004	.091	-.145
F3 9	-.189	-.043	-.104	-.843	.121	-.130
F4 9	.247	.173	-.657	.217	-.258	.214
F5 9	.384	-.079	-.169	.139	-.877	.343
F6 9	.455	-.204	-.104	.276	-.219	.806
C10						
F1 10	.794	-.088	-.062	.195	-.475	.325
F2 10	.014	.921	-.160	.002	.060	-.180
F3 10	.270	.046	.132	.814	-.258	.155
F4 10	-.140	-.130	.668	-.294	.289	-.174
F5 10	.580	-.075	-.015	.307	-.226	.781
F6 10	.303	.004	-.276	.086	-.896	.342

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

		F1 9	F2 9	F3 9	F4 9	F5 9	F6 9
C9							
F1	9	1.000					
F2	9	-.065	1.000				
F3	9	-.129	-.007	1.000			
F4	9	.181	-.025	-.137	1.000		
F5	9	.334	-.088	-.107	.134	1.000	
F6	9	.305	-.145	-.147	.159	.270	1.000
C10							
F1	10	.814	-.113	-.169	.162	.476	.305
F2	10	.024	.886	-.033	.138	-.098	-.231
F3	10	.230	.046	-.848	.110	.232	.197
F4	10	-.025	-.034	.165	-.782	-.208	-.214
F5	10	.508	-.128	-.243	.250	.255	.843
F6	10	.350	-.040	-.034	.245	.868	.256

TABLICA 4.17 Kongruencije matrica sklopova oblimin dimenzija
(nastavak)

		F1 10	F2 10	F3 10	F4 10	F5 10	F6 10
C10							
F1	10	1.000					
F2	10	-.035	1.000				
F3	10	.221	.019	1.000			
F4	10	-.136	-.094	-.115	1.000		
F5	10	.337	-.090	.240	-.140	1.000	
F6	10	.340	-.040	.168	-.223	.231	1.000

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija.

Sa F1 do F6 označeni su oblimin faktori. S 1 označen je uzorak 1001 regruta, a s 2 uzorak 843 regruta. S 3 je označen uzorak žena vojnika, s 4 uzorak srednjoškola, a s 5 srednjoškolci iz Zaboka. Sa 6 označen je uzorak studenata s UCLA, a sa 7 studenata TAMU. S 8 je označen uzorak građana Siska. S 9 označen je uzorak građana, a s 10 građanki Zagreba.

		F1 1	F2 1	F3 1	F4 1	F5 1	F6 1
C1							
F1	1	1.000					
F2	1	.012	1.000				
F3	1	.083	.019	1.000			
F4	1	.066	.040	.120	1.000		
F5	1	.333	.015	.175	.085	1.000	
F6	1	.169	.059	.111	.166	.129	1.000
C2							
F1	2	.731	.014	.135	.025	.622	.205
F2	2	.027	.992	.026	.043	.020	.068
F3	2	.100	.033	.160	.958	.042	.164
F4	2	.053	.022	.910	.118	.442	.105
F5	2	.755	.018	.152	.125	.533	.098
F6	2	.171	.077	.162	.218	.197	.926
C3							
F1	3	.340	.030	.174	.065	.929	.153
F2	3	.036	.967	.044	.053	.042	.072
F3	3	.168	.031	.930	.159	.323	.111
F4	3	.065	.050	.178	.952	.063	.178
F5	3	.378	.069	.115	.181	.335	.725
F6	3	.895	.021	.129	.077	.227	.196
C4							
F1	4	.752	.025	.162	.075	.506	.237
F2	4	.062	.933	.059	.074	.087	.096
F3	4	.144	.073	.163	.788	.152	.565
F4	4	.174	.046	.823	.114	.331	.105
F5	4	.304	.325	.197	.181	.331	.248
F6	4	.581	.105	.178	.161	.505	.206
C5							
F1	5	.898	.033	.097	.078	.346	.172
F2	5	.060	.905	.067	.041	.072	.097
F3	5	.166	.037	.878	.103	.475	.072
F4	5	.095	.056	.118	.938	.069	.212
F5	5	.363	.119	.121	.176	.477	.576
F6	5	.529	.142	.234	.258	.245	.396

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

		F1 1	F2 1	F3 1	F4 1	F5 1	F6 1
C6							
F1	6	.861	.043	.105	.107	.277	.200
F2	6	.086	.778	.100	.078	.080	.148
F3	6	.277	.098	.487	.179	.337	.374
F4	6	.259	.242	.527	.136	.304	.246
F5	6	.334	.036	.250	.125	.826	.150
F6	6	.172	.123	.306	.745	.142	.334
C7							
F1	7	.762	.057	.157	.098	.338	.326
F2	7	.089	.786	.132	.092	.110	.097
F3	7	.176	.170	.708	.171	.189	.321
F4	7	.484	.030	.383	.127	.421	.158
F5	7	.244	.060	.230	.140	.779	.141
F6	7	.347	.125	.126	.541	.359	.451
C8							
F1	8	.285	.059	.458	.089	.800	.175
F2	8	.051	.936	.054	.060	.066	.106
F3	8	.301	.152	.178	.158	.262	.715
F4	8	.097	.040	.286	.920	.083	.162
F5	8	.931	.027	.144	.091	.346	.225
F6	8	.262	.161	.690	.106	.397	.164
C9							
F1	9	.292	.034	.367	.087	.847	.118
F2	9	.069	.895	.048	.048	.077	.114
F3	9	.086	.041	.251	.914	.080	.161
F4	9	.236	.077	.137	.202	.255	.744
F5	9	.912	.025	.133	.075	.381	.158
F6	9	.196	.154	.773	.101	.320	.124
C10							
F1	10	.296	.029	.221	.082	.873	.129
F2	10	.052	.934	.056	.047	.047	.087
F3	10	.150	.046	.339	.827	.110	.151
F4	10	.273	.125	.134	.246	.233	.682
F5	10	.207	.066	.827	.141	.408	.087
F6	10	.919	.027	.147	.058	.325	.223

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

	F1 2	F2 2	F3 2	F4 2	F5 2	F6 2
C2						
F1 2	1.000					
F2 2	.025	1.000				
F3 2	.076	.033	1.000			
F4 2	.245	.029	.124	1.000		
F5 2	.404	.028	.067	.174	1.000	
F6 2	.166	.084	.187	.166	.165	1.000
C3						
F1 3	.667	.035	.051	.423	.436	.186
F2 3	.034	.972	.039	.047	.050	.090
F3 3	.163	.037	.150	.899	.354	.189
F4 3	.031	.051	.962	.153	.094	.224
F5 3	.314	.071	.155	.122	.426	.761
F6 3	.667	.039	.128	.088	.606	.185
C4						
F1 4	.720	.038	.113	.213	.588	.245
F2 4	.071	.927	.063	.072	.080	.115
F3 4	.129	.074	.796	.148	.146	.594
F4 4	.266	.051	.124	.808	.240	.159
F5 4	.433	.322	.210	.245	.202	.255
F6 4	.432	.115	.115	.228	.714	.230
C5						
F1 5	.740	.051	.121	.094	.635	.172
F2 5	.064	.916	.028	.072	.075	.111
F3 5	.254	.043	.100	.908	.345	.144
F4 5	.055	.055	.946	.092	.106	.247
F5 5	.321	.116	.148	.173	.478	.661
F6 5	.436	.154	.270	.218	.445	.374
C6						
F1 6	.685	.060	.160	.092	.559	.192
F2 6	.075	.792	.061	.099	.106	.158
F3 6	.317	.106	.180	.508	.312	.338
F4 6	.197	.238	.145	.491	.378	.324
F5 6	.510	.037	.101	.465	.495	.214
F6 6	.158	.120	.773	.285	.169	.343
C7						
F1 7	.681	.073	.152	.163	.487	.317
F2 7	.101	.804	.085	.126	.105	.106
F3 7	.181	.169	.186	.654	.231	.340
F4 7	.352	.038	.138	.363	.612	.185
F5 7	.483	.062	.113	.457	.373	.194
F6 7	.327	.124	.533	.164	.369	.526
C8						
F1 8	.550	.062	.078	.655	.417	.240
F2 8	.052	.948	.044	.059	.074	.122
F3 8	.318	.166	.155	.176	.265	.636
F4 8	.060	.041	.936	.257	.126	.202
F5 8	.736	.043	.144	.108	.577	.216
F6 8	.224	.161	.099	.673	.437	.234

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

		F1 2	F2 2	F3 2	F4 2	F5 2	F6 2
C9							
F1	9	.594	.035	.074	.571	.425	.153
F2	9	.066	.907	.031	.058	.088	.119
F3	9	.067	.042	.928	.232	.107	.190
F4	9	.172	.085	.183	.135	.313	.763
F5	9	.729	.045	.119	.137	.659	.170
F6	9	.186	.157	.098	.735	.337	.212
C10							
F1	10	.638	.036	.079	.474	.366	.165
F2	10	.051	.945	.035	.059	.057	.103
F3	10	.115	.050	.865	.313	.158	.178
F4	10	.187	.130	.228	.133	.329	.704
F5	10	.173	.070	.111	.815	.435	.179
F6	10	.734	.041	.107	.096	.660	.203

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

		F1 3	F2 3	F3 3	F4 3	F5 3	F6 3
C3							
F1	3	1.000					
F2	3	.049	1.000				
F3	3	.257	.058	1.000			
F4	3	.056	.057	.176	1.000		
F5	3	.271	.083	.199	.156	1.000	
F6	3	.231	.033	.165	.086	.235	1.000
C4							
F1	4	.542	.038	.213	.077	.364	.757
F2	4	.095	.905	.079	.092	.111	.067
F3	4	.143	.080	.178	.800	.544	.130
F4	4	.300	.069	.834	.133	.134	.171
F5	4	.352	.312	.221	.178	.281	.248
F6	4	.452	.138	.330	.139	.434	.391

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

		F1 3	F2 3	F3 3	F4 3	F5 3	F6 3
C5							
F1	5	.379	.046	.149	.090	.234	.939
F2	5	.073	.926	.087	.057	.105	.057
F3	5	.417	.067	.921	.123	.175	.138
F4	5	.054	.059	.125	.945	.232	.102
F5	5	.415	.134	.222	.179	.735	.248
F6	5	.280	.163	.280	.265	.448	.484
C6							
F1	6	.305	.054	.151	.113	.278	.879
F2	6	.078	.838	.127	.089	.144	.077
F3	6	.318	.109	.543	.181	.331	.305
F4	6	.276	.270	.545	.173	.314	.202
F5	6	.822	.052	.366	.114	.349	.203
F6	6	.158	.121	.305	.757	.303	.218
C7							
F1	7	.367	.065	.180	.143	.320	.823
F2	7	.108	.841	.146	.108	.124	.086
F3	7	.190	.170	.715	.220	.235	.199
F4	7	.445	.058	.435	.119	.386	.331
F5	7	.766	.066	.341	.116	.274	.170
F6	7	.316	.134	.205	.539	.523	.309
C8							
F1	8	.765	.076	.566	.085	.312	.243
F2	8	.071	.948	.076	.070	.112	.049
F3	8	.282	.163	.219	.161	.689	.186
F4	8	.080	.049	.283	.934	.135	.136
F5	8	.371	.045	.190	.100	.347	.919
F6	8	.326	.202	.704	.155	.285	.211
C9							
F1	9	.814	.050	.466	.073	.270	.235
F2	9	.079	.905	.069	.059	.116	.081
F3	9	.085	.045	.243	.911	.160	.109
F4	9	.225	.092	.211	.193	.811	.163
F5	9	.398	.048	.198	.082	.256	.892
F6	9	.275	.188	.786	.161	.185	.170
C10							
F1	10	.886	.047	.297	.079	.204	.276
F2	10	.054	.964	.071	.050	.085	.057
F3	10	.120	.052	.340	.842	.133	.201
F4	10	.203	.138	.217	.252	.695	.230
F5	10	.327	.099	.875	.165	.223	.153
F6	10	.345	.042	.194	.066	.357	.870

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

	F1 4	F2 4	F3 4	F4 4	F5 4	F6 4
C4						
F1 4	1.000					
F2 4	.067	1.000				
F3 4	.181	.106	1.000			
F4 4	.170	.093	.107	1.000		
F5 4	.267	.272	.232	.282	1.000	
F6 4	.344	.153	.232	.192	.179	1.000
C5						
F1 5	.760	.078	.134	.193	.330	.435
F2 5	.057	.888	.083	.105	.310	.164
F3 5	.252	.099	.118	.816	.261	.320
F4 5	.108	.085	.855	.071	.183	.152
F5 5	.387	.152	.504	.167	.252	.444
F6 5	.464	.212	.331	.259	.307	.430
C6						
F1 6	.702	.086	.172	.190	.304	.452
F2 6	.081	.805	.123	.150	.214	.164
F3 6	.328	.135	.285	.495	.322	.288
F4 6	.239	.290	.242	.533	.254	.363
F5 6	.473	.086	.204	.317	.303	.480
F6 6	.227	.166	.745	.202	.282	.220
C7						
F1 7	.676	.097	.240	.239	.324	.346
F2 7	.103	.814	.116	.173	.231	.171
F3 7	.201	.208	.269	.644	.270	.248
F4 7	.444	.081	.196	.328	.192	.562
F5 7	.396	.092	.194	.359	.290	.370
F6 7	.350	.181	.668	.162	.333	.380
C8						
F1 8	.522	.107	.184	.538	.395	.371
F2 8	.060	.899	.099	.078	.341	.146
F3 8	.263	.207	.454	.230	.289	.381
F4 8	.120	.077	.772	.241	.192	.159
F5 8	.788	.072	.190	.187	.325	.521
F6 8	.226	.207	.157	.618	.238	.422

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

		F1 4	F2 4	F3 4	F4 4	F5 4	F6 4
C9							
F1	9	.529	.081	.158	.459	.344	.402
F2	9	.082	.860	.088	.068	.358	.144
F3	9	.127	.071	.760	.198	.201	.129
F4	9	.250	.106	.575	.127	.186	.376
F5	9	.731	.082	.130	.208	.298	.513
F6	9	.184	.203	.120	.715	.252	.329
C10							
F1	10	.546	.098	.146	.336	.366	.330
F2	10	.052	.904	.086	.078	.296	.141
F3	10	.212	.085	.704	.281	.220	.140
F4	10	.278	.164	.569	.141	.223	.363
F5	10	.199	.124	.134	.772	.223	.413
F6	10	.735	.071	.143	.187	.338	.510

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

		F1 5	F2 5	F3 5	F4 5	F5 5	F6 5
C5							
F1	5	1.000					
F2	5	.062	1.000				
F3	5	.143	.097	1.000			
F4	5	.098	.040	.074	1.000		
F5	5	.248	.132	.192	.211	1.000	
F6	5	.490	.159	.255	.242	.275	1.000
C6							
F1	6	.874	.076	.153	.142	.236	.507
F2	6	.092	.879	.118	.068	.146	.171
F3	6	.282	.127	.519	.157	.386	.432
F4	6	.218	.261	.581	.145	.391	.352
F5	6	.321	.066	.476	.111	.438	.244
F6	6	.187	.118	.244	.774	.278	.359

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

		F1 5	F2 5	F3 5	F4 5	F5 5	F6 5
C7							
F1	7	.818	.087	.193	.143	.358	.456
F2	7	.097	.893	.159	.091	.120	.174
F3	7	.185	.185	.663	.168	.268	.436
F4	7	.345	.070	.435	.126	.396	.403
F5	7	.281	.078	.468	.124	.315	.224
F6	7	.323	.130	.169	.563	.638	.381
C8							
F1	8	.338	.088	.665	.083	.372	.282
F2	8	.065	.963	.080	.059	.150	.184
F3	8	.196	.181	.206	.184	.589	.490
F4	8	.132	.049	.220	.924	.175	.247
F5	8	.918	.066	.187	.133	.316	.554
F6	8	.181	.206	.726	.110	.390	.267
C9							
F1	9	.347	.061	.571	.083	.306	.263
F2	9	.081	.939	.081	.049	.130	.182
F3	9	.100	.034	.184	.899	.159	.271
F4	9	.153	.095	.158	.258	.673	.454
F5	9	.890	.079	.223	.091	.311	.489
F6	9	.159	.202	.784	.081	.320	.257
C10							
F1	10	.407	.073	.449	.082	.308	.234
F2	10	.067	.961	.072	.050	.129	.163
F3	10	.193	.048	.281	.827	.141	.297
F4	10	.206	.141	.138	.290	.718	.458
F5	10	.140	.120	.880	.110	.272	.299
F6	10	.868	.069	.184	.089	.337	.513

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblamin dimenzija (nastavak)

	F1 6	F2 6	F3 6	F4 6	F5 6	F6 6
C6						
F1 6	1.000					
F2 6	.097	1.000				
F3 6	.239	.113	1.000			
F4 6	.169	.212	.278	1.000		
F5 6	.240	.082	.336	.229	1.000	
F6 6	.235	.134	.303	.196	.201	1.000
C7						
F1 7	.824	.092	.358	.256	.293	.249
F2 7	.105	.926	.120	.237	.091	.156
F3 7	.167	.160	.611	.574	.232	.315
F4 7	.346	.104	.265	.356	.486	.268
F5 7	.241	.086	.341	.218	.792	.213
F6 7	.278	.153	.332	.363	.320	.570
C8						
F1 8	.263	.110	.526	.312	.745	.228
F2 8	.069	.851	.129	.231	.075	.131
F3 8	.228	.200	.479	.288	.249	.300
F4 8	.148	.091	.257	.209	.149	.779
F5 8	.886	.093	.290	.272	.306	.232
F6 8	.212	.209	.320	.747	.360	.224
C9						
F1 9	.272	.075	.422	.275	.776	.182
F2 9	.090	.837	.149	.194	.080	.127
F3 9	.140	.075	.256	.166	.141	.758
F4 9	.198	.131	.349	.305	.258	.335
F5 9	.842	.095	.296	.327	.329	.175
F6 9	.152	.189	.403	.684	.315	.224
C10						
F1 10	.323	.096	.332	.233	.743	.190
F2 10	.075	.884	.123	.216	.055	.115
F3 10	.213	.087	.331	.229	.157	.744
F4 10	.224	.162	.439	.306	.216	.389
F5 10	.152	.136	.470	.635	.426	.244
F6 10	.815	.081	.290	.274	.314	.189

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

	F1 7	F2 7	F3 7	F4 7	F5 7	F6 7
C7						
F1 7	1.000					
F2 7	.090	1.000				
F3 7	.259	.145	1.000			
F4 7	.207	.098	.254	1.000		
F5 7	.251	.092	.210	.267	1.000	
F6 7	.315	.136	.275	.235	.280	1.000
C8						
F1 8	.336	.131	.424	.377	.716	.285
F2 8	.094	.851	.193	.070	.089	.142
F3 8	.308	.191	.341	.344	.207	.449
F4 8	.160	.106	.284	.152	.156	.547
F5 8	.796	.103	.191	.479	.242	.344
F6 8	.243	.233	.551	.490	.279	.265
C9						
F1 9	.325	.108	.295	.426	.728	.242
F2 9	.090	.854	.174	.087	.087	.126
F3 9	.118	.092	.254	.157	.154	.501
F4 9	.271	.100	.279	.320	.252	.517
F5 9	.794	.109	.218	.404	.258	.323
F6 9	.225	.212	.649	.414	.277	.220
C10						
F1 10	.399	.129	.211	.303	.706	.271
F2 10	.083	.884	.170	.059	.073	.123
F3 10	.212	.114	.322	.174	.191	.474
F4 10	.336	.136	.335	.261	.185	.614
F5 10	.167	.164	.686	.481	.384	.211
F6 10	.760	.082	.212	.509	.216	.307

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

	F1 8	F2 8	F3 8	F4 8	F5 8	F6 8
C8						
F1 8	1.000					
F2 8	.087	1.000				
F3 8	.247	.200	1.000			
F4 8	.140	.054	.123	1.000		
F5 8	.294	.059	.263	.137	1.000	
F6 8	.345	.174	.266	.212	.261	1.000
C9						
F1 9	.837	.064	.200	.130	.338	.361
F2 9	.099	.954	.193	.043	.090	.166
F3 9	.168	.042	.161	.921	.118	.143
F4 9	.249	.140	.719	.161	.232	.235
F5 9	.332	.064	.209	.130	.899	.298
F6 9	.405	.167	.223	.211	.200	.831
C10						
F1 10	.835	.063	.173	.107	.349	.271
F2 10	.079	.977	.172	.050	.062	.174
F3 10	.239	.054	.149	.885	.199	.183
F4 10	.227	.176	.757	.219	.246	.242
F5 10	.517	.100	.203	.248	.196	.823
F6 10	.278	.060	.297	.102	.927	.294

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

	F1 9	F2 9	F3 9	F4 9	F5 9	F6 9
C9						
F1 9	1.000					
F2 9	.075	1.000				
F3 9	.135	.040	1.000			
F4 9	.208	.107	.145	1.000		
F5 9	.298	.075	.099	.137	1.000	
F6 9	.300	.145	.126	.153	.230	1.000
C10						
F1 10	.831	.072	.117	.156	.386	.247
F2 10	.054	.945	.042	.102	.065	.168
F3 10	.204	.051	.918	.133	.197	.185
F4 10	.154	.150	.193	.850	.200	.207
F5 10	.439	.095	.184	.197	.230	.863
F6 10	.314	.083	.091	.216	.879	.221

TABLICA 4.18 Kongruencije matrica dekompozicija varijanci
oblimin dimenzija (nastavak)

	F1 10	F2 10	F3 10	F4 10	F5 10	F6 10
C10						
F1 10	1.000					
F2 10	.050	1.000				
F3 10	.171	.053	1.000			
F4 10	.152	.133	.186	1.000		
F5 10	.287	.092	.219	.177	1.000	
F6 10	.284	.060	.151	.212	.205	1.000

Faktori interpretirani kao integracija i koordinacija konativnih funkcija ne pokazuju tako spektakularnu međusobnu blizinu kao faktori nivoa aktiviteta. No, najveći broj koeficijenata ipak doseže zadovoljavajuću veličinu koja opravdava istovrsnu interpretaciju. Također se opaža da su istoimeni faktori međusobno najbliži. Ostvaruju međusobno najviše, a gotovo redovito i jedine koeficijente kongruencije vrijedne spomena. Najniža vrijednost dobijena je između studenata TA&MU i (ponovo) srednjoškolaca, na vektorima sklopa $c=0.681$ i na dekompozicijama varijance $c=0.702$. Uzorak s TA&MU pokazuje niže koeficijente i s drugim uzorcima. U prethodnoj interpretaciji, rečeno je da je ovaj faktor nešto slabije definiran, no da se ne može imenovati drugačije nego koordinacija konativnih mehanizama. Koeficijenti kongruencije potvrđuju ovu konstataciju. Faktor je najbliži drugim faktorima prepoznatim kao DELTA i dalje je od svih ostalih.

Veličine preostalih koeficijenata kongruencije nisu tako slabe. Od ukupno 36 vrijednosti, 21 je veća od 0.8 na vektorima sklopa i 24 na vektorima dekompozicije varijanci. Veću međusobnu kongruenciju iskazuju faktori ekstrahirani na većim uzorcima. To podupire pretpostavku da se razlike u formiranju faktora mogu barem dijelom pripisati slučaju. Može se zaključiti da je kongruentnost faktora prepoznatih kao integracija i koordinacija konativnih funkcija dovoljno visoka da se faktor može smatrati dokazanim na devet uzoraka i u eksplorativnoj faktorskoj analizi.

U rezultatima sedam uzoraka prepoznat je i imenovan faktor kontrole organiskih funkcija HI. Kao što je već prije spomenuto, faktor dobijen na drugom uzorku smjestio se bliže faktoru DELTA, tako da sa drugim HI faktorima iskazuje najniže kongruencije, veličine od 0.4 do 0.7. Manje kongruentan s preostalima je i faktor ekstrahiran na podacima studenata TA&MU, gdje su HI čestice bile praćene jednim brojem ETA čestica. Ostale kongruencije su reda veličine od 0.7 do 0.8 i samo jedna prelazi tu vrijednost. Prvi regrutski uzorak s uzorkom žena vojnika ostvaruje $c=-0.913$ na vektorima sklopa i $c=0.929$ na dekompozicijama varijance.

Prvi oblimin faktor dobijen na uzorku građana Siska oprezno je interpretiran kao konverzivna neuroza. Kongruence ovog faktora, međutim, upućuju da se i on mogao interpretirati općenitije, kao kontrola organskih funkcija. Naime, ako se zanemare niže kongruencije s drugim regrutskim i uzorkom s TA&MU, ostale su u rangu kongruencija faktora imenovanih kao kontrola organskih funkcija i kreću se u rasponu 0.7 do 0.8.

U solucijama eksplorativnih analiza na nezavisnim uzorcima rijetko se ostvaruje podudarnost faktora kakva je ustanovljena na faktorima nivoa aktiviteta. Stoga, nerealno je očekivati da će i druge grupe faktora iskazivati takvu kongruentnost. Za faktore koji su prepoznati kao mehanizmi za kontrolu organskih funkcija može se kazati da su zadovoljavajuće slični na prvom regrutskom uzorku, na uzorcima žena vojnika, studenata UCLA, građana i građanki Zagreba i na uzorku građana Siska. Na dva uzorka, drugom regrutskom i studenata TA&MU, faktor je slabije definiran i manje kongruentan ostalima. Samo na uzorcima srednjoškolaca i srednjoškolki iz Zaboka nije prepoznat niti sličan faktor, i tu su se HI čestice raspršile na razne faktore ili smjestile do ishodišta. Rezultati se mogu smatrati zadovoljavajućima. Drugim riječima, rezultati eksplorativnih analiza prije podupiru nego negiraju pretpostavku o mogućnosti ekstrakcije faktora regulacije organskih funkcija.

Na šest uzoraka prepoznat je faktor regulacije reakcija obrane, na dva regrutska uzorka, na uzorku žena vojnika, na zabočkim srednjoškolcima i srednjoškolcima i građankama Zagreba. Kongruence faktora imenovanih ALFA na ovim uzorcima su vrlo pristojne. Najniže, no ipak reda 0.7 do 0.8, su za uzorak zabočkih srednjoškolaca. Od kongruencija na dekompozicijama varijance, samo je jedna niža od 0.8. Još je jedan broj faktora interpretiran u terminima funkcija mehanizma ALFA, no nije poistovjeđen s mehanizmom, izgleda s pravom.

Treći faktor dobijen na uzorku studenata UCLA nazvan je "strašljivost". Iskazuje male ili nikakve kongruencije s drugim faktorima. Najveći koeficijenti su s trećim faktorom dobijenim na uzorku s TA&MU, a i ti iznose samo $c=0.598$ za vektore sklopa i 0.611 za vektore dekompozicije varijance.

Treći faktor ekstrahiran na podacima studenata TA&MU nazvan je "bojažljivost". Recentni rječnik hrvatskog jezika (Anić, 1994) u natuknici "bojažljivost", izjednačava je s plašljivošću. U natuknici "plahost", međutim, plahost izjednačava s bojažljivošću. Termin je korišten u ovom drugom značenju. Ono implicira dozu povučenosti i anksioznosti u socijalnim situacijama, u čemu se ovaj faktor razlikovao od faktora nazvanog "strašljivost". Nevelike kongruence također potvrđuju da su faktori zaista različiti i da ih je trebalo različito imenovati.

Treći faktor na uzorku studenata s TA&MU također nema većih kongruencija s preostalim. Vrijednosti veće od 0.6 na vektorima sklopa i veće od 0.7 na dekompozicijama varijance pokazuje s trećim faktorima prvog i trećeg uzorka, u obje analize prepoznatim kao mehanizam za regulaciju reakcija obrane.

Četvrti faktor na uzorku studenata UCLA prepoznat je kao anksioznost praćena depresijom. Kongruence s drugim faktorima su mu minimalne ili male. Najveća i jedina koja prelazi 0.7 je na vektorima dekompozicije varijance s šestim faktorom uzorka iz Siska, koji je nazvan psihastenijom. Tri vrijednosti koje su reda veličine skromnih 0.6 , su s trećim faktorom na uzorku studenata TA&MU (bojažljivost), sa šestim faktorom na uzorku građana Zagreba koji je također prepoznat kao anksioznost, i s petim faktorom na uzorku građanki Zagreba interpretiranim kao mehanizam ALFA.

Oprez pri interpretaciji šestog faktora dobijenog na uzorku iz Siska izgleda da je zaista bio potreban. Faktor nije daleko od opisa mehanizma za kontrolu reakcija obrane, no kongruence s tako

imenovanim faktorima ne prelaze 0.7 na vektorima sklopa. Samo jedna, s petim faktorom na uzorku Zagrepčanki, prelazi 0.8 na vektorima dekompozicije varijance. Najveće koeficijente iskazuje s šestim faktorom na uzorku građana Zagreba $c=0.806$, odnosno $c=0.831$.

Šesti faktor uzorka Zagrepčana nije izjednačen s mehanizmom za regulaciju reakcija obrane ALFA i imenovan je kao anksioznost. Koeficijenti kongruencije potvrđuju taj opis. Sličnost faktora postoji, ali ne i identitet. Faktor je bliži sisačkom faktoru psihastenije nego faktorima prepoznatim kao mehanizam ALFA, osim petom faktoru Zagrepčanki gdje su kongruence $c=0.843$ i $c=0.863$. S preostalim faktorima ALFA, postiže kongruencije veličine 0.7.

Rezultati ponovo prije podupiru nego što odriču mogućnost prepoznavanja faktora koji reprezentira mehanizam za kontrolu i regulaciju reakcija obrane.

Na sedam uzoraka čestice SIGMA su se podijelile na dva faktora. Formiraju redovito jedan faktor sekundarne agresivnosti, i još jedan faktor koji je najčešće određen ostatkom čestica uz poneku prinovu iz drugih skupova. Sedam faktora definiranih kao sekundarna agresivnost se mogu smatrati zadovoljavajuće bliskim da bi zadržali isto ime. Niže koeficijente iskazuju se samo na uzorku studenata UCLA, ispod 0.7 na vektorima sklopa i ispod 0.8 na vektorima dekompozicija varijanci. Preostale vrijednosti su sve iznad 0.8. Jedanaest vrijednosti od ukupno 21 na dekompozicijama varijance prelazi 0.9. Ovom skupu trebalo bi pridružiti i četvrti faktor dobijen na zabočkim srednjoškolkama. Mada interpretiran kao faktor mehanizma za regulaciju reakcija napada, pozicionira se bliže sekundarnoj agresivnosti. Na vektorima sklopa iskazuje kongruence od $c=0.689$ s uzorkom s UCLA do $c=0.867$ s drugim uzorkom regruta. Na dekompozicijama varijance vrijednosti su veće, tako da s četiri uzorka (dva uzorka regruta, žene vojnici i građani Siska) prelaze 0.9.

Kod momaka srednjoškolaca, kongruencije trećeg faktora s faktorima sekundarne agresivnosti su niže. Kreću se uglavnom oko vrijednosti 0.7 i samo dvije, na vektorima dekompozicije varijance prelaze 0.8. No, to nisu i jedine vidljive kongruencije faktora, kao kod srednjoškolki. Ne velike, reda veličine 0.4-0.6, kongruencije s faktorima definiranim kao različita "ostala" agresivnost pokazuju da se faktor odmaknuo od sekundarne agresivnosti i da je interpretacija općenitijim pojmom važeća.

Na uzorku studenata TA&MU, situacija je još jednostavnija. Faktor interpretiran kao reprezentant mehanizma za regulaciju reakcija napada pozicionirao se na pola puta i pokazuje podjednake koeficijente sa faktorima interpretiranim kao sekundarna i kao "ostala" agresivnost. Mada su ti koeficijenti niski, reda veličine 0.4-0.6, to su jedine vidljive vrijednosti za česti faktor.

Faktori nastali na ostatku SIGMA čestica međusobno su manje slični i pokazuju kongruencije u širokom rasponu od 0.4 do 0.9. Ova potonja vrijednost, $c=0.926$, dobijena je na vektorima dekompozicija varijanci dva uzorka regruta.

Eksplorativne faktorske analize nisu dovoljno uspješno reproducirale mehanizam za regulaciju reakcija napada. Odlično je prepoznat jedan način aktivacije mehanizma i postojanje sekundarne agresivnosti može se smatrati potvrđenim i u ovom radu. No, treba ipak naglasiti da je mehanizam prepoznat, makar fragmentarno. Rezultati eksplorativnih analiza ne potvrđuju u potpunosti položaj SIGMA mehanizma kako je pretpostavljen modelom, ali nisu te vrste da bi se pretpostavke trebale odbaciti.

Najslabije prepoznat u eksplorativnim analizama je pretpostavljeni faktor integracije u socijalno polje. Prepoznat je samo na drugom uzorku regruta i na uzorku zabočkih srednjoškolaca, gdje je jedino zabilježena dominacija ETA čestica. Dva faktora, mada jednako imenovana, nisu pretjerano slična. Kongruencije vektora sklopa i

dekompozicije varijance su $c=-0.679$ i $c=0.714$. Pritom, peti faktor regrutskog uzorka iskazuje veću kongruenciju s prvim (DELTA) faktorom prvog uzorka regruta ($c=0.755$) nego s istoimenim faktorom. Šesti faktor zabočkog uzorka nema većeg koeficijenta kongruencije od spomenutih s jednako imenovanim faktorom ETA.

Faktorske solucije dobijene eksplorativnim analizama složenije su od solucija konfirmativnih faktorskih analiza. Kompleksnija interpretacija faktora očitovala se i na kongruencijama koje su za istoimene faktore u pravilu nešto niže od dobijanih na konfirmativnim faktorima. Mimo toga, zaključci izvedeni temeljem vrijednosti čestica u matricama sklopova i struktura, gotovo listom su potvrđeni kongruencijama faktora. Još se jednom može ponoviti da je faktor nivoa aktiviteta EPSILON potpuno nedvosmisleno prepoznat i visoko kongruentan u svih deset uzoraka. Kongruencije faktora su potvrdile prepoznavanje mehanizma za regulaciju reakcija obrane ALFA, kontrolu organskih funkcija HI i integraciju i koordinaciju konativnih mehanizama DELTA. Visoko kongruentnima pokazali su se i faktori prepoznati kao sekundarna agresivnost, te tako potvrdili da je moguće prepoznati mehanizam za regulaciju reakcija napada barem u fragmentima. Mehanizam za integraciju u socijalno polje ETA jedini je hipotetski mehanizam koji je eksplorativnim analizama doveden u sumnju.

STABILNOST STRUKTURE MEHANIZAMA KIBERNETICKOG MODELA LICNOSTI
U VREMENU

Na uzorku 217 studenata i studentica zagrebačkog Filozofskog fakulteta (ne psihologa) primijenjeno je 180 čestica u dva navrata, u razmaku od godinu dana. Najvažniji pokazatelji stabilnosti rezultata su korelacije faktora ekstrahiranih u dva mjerenja. Korelacije hipotetskih dimenzija nalaze se u Tablici 5.1.

TABLICA 5.1 Korelacije faktorskih vrijednosti na hipotetskim faktorima određenim u dvije vremenske točke - uzorak zagrebačkih studenata. Sa A su označeni rezultati prvog, a sa B drugog mjerenja.

	ALFA-A	SIGMA-A	HI-A	DELTA-A	ETA-A	EPSILON-A
ALFA-B	.794	.295	.593	.474	.648	-.311
SIGMA-B	.330	.773	.506	.487	.482	.059
HI-B	.543	.442	.786	.627	.642	-.195
DELTA-B	.447	.449	.659	.738	.513	-.213
ETA-B	.619	.405	.667	.498	.763	-.186
EPSILON-B	-.333	.108	-.181	-.178	-.142	.806

Dijagonalne vrijednosti matrice korelacija hipotetskih faktora veličine su od $r=0.738$ za faktor DELTA do $r=0.806$ za faktor EPSILON. Ove vrijednosti nisu male, no, i pouzdanost hipotetskih faktora je visoka (Tablica 5.2). Bez provjere strukture faktora teško je procijeniti da li su korelacije zadovoljavajuće veličine da bi potvrdile da je prepoznat isti faktor. Naime, razlika u prepoznatoj zajedničkoj varijanci i mogućoj zajedničkoj varijanci s obzirom na pouzdanost faktora u ovom je slučaju tolika, da se mogu, ali i ne moraju očekivati promjene u interpretaciji faktora.

Izvanđijagonalne vrijednosti odražavaju korelacije hipotetskih faktora u pojedinom mjerenju (Prilog 1, Tablica 11.3 i 12.3). Međusobne korelacije dimenzija ALFA, HI, DELTA i ETA su visoke, faktor SIGMA s ostalima ima niže, a EPSILON najniže korelacije. Zanimljiva je korelacija faktora ALFA i EPSILON, $r=-0.362$ u prvom mjerenju i $r=-0.352$ u drugom mjerenju. Korelacija te veličine dobijena je još samo na uzorcima američkih studenata. Treba još naglasiti sličnost veličina u gornjem i donjem trokutu matrice.

TABLICA 5.2 Pouzdanost hipotetskih faktora u dva mjerenja na uzorku zagrebačkih studenata

	ALFA	SIGMA	HI	DELTA	ETA	EPSILON
Prvo mjerenje	.89	.86	.91	.91	.97	.91
Drugo mjerenje	.91	.89	.92	.92	.88	.91

Rezultati konfirmativne analize pokazuju da je hipoteza uspješno reproducirana na podacima oba mjerenja (Prilog 1, Tablica 11.1-2 i Tablica 12.1-2).

U prvom mjerenju, s faktora ALFA od istoimenih čestica izostala je samo ALFA-24. Čestice 12, 21 i 25, mada nižih vrijednosti u matrici sklopa, imaju sasvim uvjerljive korelacije s faktorom u matrici strukture. Iz drugih skupova, s paralelnim projekcijama većim od 0.3, na faktoru je vidljiv manji broj čestica kojima to i nije najveća vrijednost u retku. To su SIGMA-25 (impulzivnost) i ETA-6 (bezrazložni strah) s pozitivnim predznacima i SIGMA-27 i DELTA-3 s negativnim predznacima, obje ovdje vjerojatno kao simptomi strasljivosti. Jednoj čestici, HI-23, na faktoru ALFA je najveća vrijednost i u matrici sklopa i matrici strukture. Čestica se odnosi na smetnje motorike u stanju povišenog uzbuđenja i kao takva mogla bi se svrstati u simptome teže anksioznosti. Nema sumnje da je mehanizam za kontrolu reakcija obrane u ovom mjerenju uvjerljivo pokazan.

U drugom mjerenju, sve su ALFA čestice na ALFA faktoru. Skup pridruženih čestica je nešto drugačiji nego u prethodnom uzorku. S vrijednošću većom od 0.3, ali ne i najvećom u retku, tu su čestice ETA-12, ETA-15 i HI-4 s negativnim predznacima i EPSILON-12 s pozitivnim predznakom. Prve dvije bi, s ovim predznakom, značile sabranost u svakidašnjim situacijama, a treća odbijanje klasičnog simptoma kardiovaskularne konverzije. Čestica EPSILON-12 glasi "gotovo svim mojim rođacima sam simpatičan". Čestica SIGMA-27 ima nešto veću apsolutnu vrijednost na faktoru ALFA nego na faktoru SIGMA u matrici sklopa, no to nije slučaj i u matrici strukture. U obje matrice je negativnog predznaka i kao takva, upućivala bi na strasljivost. Preostala je ETA-6, "često se bez razoga upašim", koja na prvom faktoru jedva jedvice ostvaruje najveće vrijednosti. Odmaci od opisa faktora kao mehanizma za regulaciju reakcija obrane ne čine se dostatno veliki da bi se posumnjalo u to da je faktor sustinski isti u dva mjerenja.

U prvom mjerenju, na faktoru SIGMA su se našle gotovo sve istoimene čestice. Bliže ishodištu postavila se SIGMA-8 (loše ocjene iz vladanja), a SIGMA-26 ("mogu imati skoro svaku ženu...") je većim djelom varijance na EPSILON faktoru. Paralelne projekcije veće od 0.3 na faktoru SIGMA imaju još čestice ETA-19 i HI-25, koje govore o impulzivnom agresivnom reagiranju, te EPSILON-30 koja bi se mogla povezati s verbalnom agresivnošću. U drugom mjerenju, na faktoru SIGMA su sve istoimene čestice. Vrijednost 0.3 u matrici sklopa doseže još samo HI-25 (impulzivna destruktivna reakcija). Nesumnjivo je da se u rezultatima oba mjerenja prepoznaje mehanizam za kontrolu i regulaciju reakcija napada.

Faktor HI u oba mjerenja definiraju sve HI čestice, uključivo i HI-25 koja na vlastitom faktoru ostvaruje najveće projekcije. Čestica HI-2 "u svađi sam s mnogim ljudima" u drugom je mjerenju podijelila svoju varijancu i najveće projekcije ostvaruje na DELTA faktoru. U prvom mjerenju, vrijednosti veće od 0.3 u matrici sklopa imaju još ALFA-29, ETA-9, te ETA-19, ETA-21 i DELTA-22 s

negativnim predznacima. U drugom mjerenju to su čestice ALFA-12, SIGMA-8, ETA 1 i 6 s pozitivnim i ETA 19 i 22 s negativnim predznakom, DELTA 4, 9, 10 i 16 i EPSILON-29. Mada ih je više i različitog su sadržaja, čestice iz drugih skupova imaju ipak minornu ulogu u definiciji faktora. Njihove projekcije su znatno niže od projekcija HI čestica. Salijentne čestice u oba mjerenja su klasični simptomi konverzija i hipohondrije i izvjesno je da se u obje analize prepoznao faktor regulacije organskih funkcija. Razlike se ne mogu smatrati važnima i može se reći da je hipotetski faktor HI stabilan u vremenu.

Faktor DELTA u prvom mjerenju definiraju sve istoimene čestice. Zanimljivi su rezultati čestice DELTA-20, koja nema veće paralelne projekcije ni na jednom faktoru, ali ima zamjetne korelacije sa svim osim s faktorom EPSILON. DELTA-20 "često mi na um padaju neke neugodne stvari, iako ne želim misliti na to" tu se pokazuje kao opća mjera konativnog funkcioniranja. Od čestica drugih skupova tu su SIGMA-5, ETA-26 i HI-5, koje ni brojem ni pozicijom nisu u mogućnosti promijeniti sadržaj faktora.

U drugom mjerenju, DELTA-16 koja se odnosi na anoreksično ponašanje i DELTA-4 "neko kontrolira moje misli", približile su se HI faktoru. Ovaj puta, s vrijednostima u matrici sklopa većim od 0.3 na faktoru DELTA je više čestica. To su ALFA-8, ALFA-29 i EPSILON-22 s negativnim predznacima, te ALFA-21, ETA-26, HI-2, HI-15 i HI-19 s pozitivnim predznacima. Čestice ALFA 8 i 29 su fobične reakcije. S negativnim predznakom na faktoru DELTA mogle bi se interpretirati kao nesmotrena neustrašivost. Čestica EPSILON-22 s negativnim, i HI-2 i HI-19 mogle bi se sagledati kao psihotičan odnos s drugim osobama. ALFA-21 je simptom misaone, a HI-15 senzoričke disocijacije. Faktor DELTA u modelu zauzima poziciju kontrolora ostalih konativnih mehanizama, pa je svaka od mjerenih čestica logički povezana s nadređenim faktorom. I bez puno mašte, moguće je naći psihološko obrazloženje povezanosti čestica s ovim faktorom. No, treba cijelo vrijeme imati na umu da je zasigurno bar pokoja čestica u svakoj analizi dospjela na svoju poziciju slučajem.

Mada brojnije, ni u drugom mjeranju čestice drugih skupova ne ugrožavaju interpretaciju DELTA faktora. Samo HI-2 i HI-15 imaju paralelne projekcije iznad 0.4, dok istovremeno gotovo dvije trećine DELTA čestica prelazi vrijednost 0.6. Navedene dvije HI čestice mogu se i sadržajem uklopiti u opis DELTA faktora i protumačiti kao znak disocijacije. Može se stoga zaključiti da, mada iz rezultata dva mjerenja nisu ekstrahirani identični faktori, razlike se mogu pripisati slučaju. U obje analize prepoznaje se hipotetski faktor mehanizma za integraciju i koordinaciju konativnih funkcija i može se smatrati stabilnim u vremenu.

U konfirmativnim solucijama čak se i faktor ETA dosta dobro prepoznaje. U prvom mjeranju, nisku korelaciju s faktorom imaju ETA čestice 28 i 29, a u drugom ETA-12. Slabije vrijednosti u matrici sklopa u prvom mjeranju imaju još i ETA 2, 10 i 26. U drugom mjeranju su to čestice 5, 6, 14, 26 i 28. Čestice su različitog sadržaja i ne čine skupove čiji bi izostanak mijenjao značenje faktora. U prvom mjeranju, na faktoru ETA vidljive su još i čestice ALFA-6, SIGMA-19 i EPSILON-15, sve s negativnim predznacima i projekcijama koje ne dostižu 0.4, i koje ne mijenjaju interpretaciju faktora.

U drugom mjeranju, s veličinama u matrici sklopa iznad 0.3, ali ne dostižući 0.4, našle su se još čestice SIGMA-25, DELTA-21 i HI-12 s pozitivnim predznacima, te SIGMA-1, SIGMA-8 i EPSILON-15 s negativnim predznacima. Pojedinačno razmatrajući čestice, našla bi se nategnuta racionala zašto su blizu ETA faktoru. No ipak je vjerojatnije da je bar dio ovih čestica tu malu vrijednost na ETA faktoru poprimio slučajno. ETA faktorom, i brojem i pozicijom dominiraju ETA čestice. Šesnaest ETA čestica ima paralelnu projekciju na ETA faktor veću od 0.5, a pet ima veću od 0.7. Nema dakle razloga za drugačiju interpretaciju faktora i on je u oba mjerenja prepoznat kao faktor hipotetskog mehanizma integracije u socijalno polje.

Faktor EPSILON pokazuje najveću korelaciju u rezultatima dva mjerenja. U oba mjerenja, sve EPSILON čestice sudjeluju u definiciji faktora, broj 27 u drugom mjerenju nešto sabije. S vrijednostima u matrici sklopa iznad 0.3 pridružio im se mali broj čestica drugih skupova. U prvom mjerenju to je SIGMA-26, a i u prvom i u drugom mjerenju su to ETA-29 i DELTA-3 s negativnim projekcijama. Sve tri čestice govore o odnosu s drugim osobama, pa ne bi mijenjale interpretaciju faktora čak i da su dvostrukih projekcija od onih koje ostvaruju. Faktor EPSILON je nesumnjivo dokazao svoju stabilnost u vremenu.

Odnosi oblika faktora su, naravno, složeniji. Eksplorativna analiza ekstrahira faktore s manje ograničenja, no ostavlja i više slobode za slučajno titranje vrijednosti od konfirmativne analize. Prave i slučajne razike u solucijama mogu se očitovati u nižim korelacijama među faktorima. Zaista, samo dva para faktora ostvaruju korelaciju iznad 0.7, i još dva iznad 0.6 (Tablica 5.3). Bez obzira kako bili formirani u dva mjerenja, faktori su zadovoljavajuće pouzdani (Tablica 5.4).

TABLICA 5.3 Korelacije faktorskih vrijednosti na obliku (F) faktorima određenim u dvije vremenske točke - uzorak zagrebačkih studenata. Sa A su označeni rezultati prvog, a sa B drugog mjerenja.

	F1-A	F2-A	F3-A	F4-A	F5-A	F6-A
F1-B	.383	-.190	.555	.252	.476	-.070
F2-B	-.008	.775	-.229	-.004	-.095	-.107
F3-B	-.708	.150	-.081	-.233	.271	-.467
F4-B	-.383	-.070	-.187	-.662	.325	-.083
F5-B	-.422	-.070	-.600	.000	.370	-.095
F6-B	.161	-.257	.298	.301	-.177	.436

TABLICA 5.4 Pouzdanost oblimin faktora (označeni s F-1 do F-6) iz dva mjerenja na uzorku zagrebačkih studenata

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
Prvo mjerenje	.93	.92	.92	.88	.86	.88
Drugo mjerenje	.90	.91	.94	.91	.91	.90

Najveća korelacija među oblimin faktorima dva mjerenja je između drugih faktora prvog i drugog mjerenja. U prvom mjerenju, sve EPSILON čestice imaju zamjetne vrijednosti na drugom faktoru i u matrici sklopa i strukture. U drugom mjerenju, čestice EPSILON 23, 26 i 27 imaju niske korelacije, a zajedno s 25 i 28 i niske paralelne projekcije na drugi faktor (Prilog 1, Tablica 11.4-5 i Tablica 12.4-5). S preostalim faktorima unutar mjerenja, drugi faktori ostvaruju nulte ili gotovo nulte korelacije (Prilog 1, Tablica 11.6 i 12.6)

U prvom mjerenju, EPSILON česticama pridružile su se još SIGMA-26 s pozitivnim, i ALFA-1, ALFA-22, HI-19, DELTA-3 i ETA-29 s negativnim predznakom. Sve osim jedne, čestice govore o odnosu s drugim osobama, a ta jedna govori o odnosu prema brzom radu. Ovaj skup čestica ne ometa, već podupire interpretaciju prema kojoj je ovo faktor mehanizma za regulaciju nivoa aktiviteta. Korelacija s hipotetskim faktorom EPSILON $r=0.973$, još dodatno potvrđuje zaključak (Tablica 5.5).

U drugom mjerenju, EPSILON česticama su se pridružile još samo HI-19, DELTA-3 i ETA-29 s negativnim predznacima. Korelacija s hipotetskim faktorom EPSILON $r=0.958$ je također visoka (Tablica 5.6). I u drugom mjerenju je izvjesno da se radi o faktoru nivoa aktiviteta, pa je pokazano da je ovo faktor stabilan i u različitim uzorcima, i ekstrahiran različitim postupcima, i stabilan, konačno i u vremenu. Ovoj konstataciji treba samo dodati da je do istog zaključka Eysenck došao znatno ranije.

Druga po veličini jest korelacija prvog faktora prvog mjerenja i trećeg faktora drugog mjerenja. U prvom mjerenju, na prvom faktoru najviše je HI čestica, koje su usto i s najvećim projekcijama na faktoru. Osam HI čestica ima nisku vrijednost u matrici sklopa (HI 7, 10 13, 15, 19, 20, 23, 26) no samo HI 7, 20 i 23 nemaju zadovoljavajuću korelaciju s prvim faktorom. Drugi vidljivi skup na prvom faktoru čine čestice ETA. Sedamnaest ih ima korelacije s faktorom veće od 0.3, a takve vrijednosti u matrici sklopa imaju ETA 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 15, i 30. Pola DELTA čestica također ima takve korelacije, a DELTA 16, 20, 26, 27, 29 i 30 ima takve i paralelne projekcije. Nekoliko SIGMA (4, 10, 13, 14, 28) i nekoiko ALFA čestica (12, 14, 26, 28, 29, 30) ima vrijednosti veće od 0.3 u matrici strukture, a ALFA 12, 28 i 29, te SIGMA-28 i u matrici sklopa. Mimo većeg broja čestica različitih skupova, salijenti na faktoru su simptomi konverzija i hipohondrije. Korelacija s hipotetskim faktorom HI $r=0.866$ potvrđuje da faktor nije daleko od mehanizma za kontrolu organskih funkcija. No, ne treba zaboraviti da je na faktoru i veći broj ETA čestica i da je korelacija s hipotetskim faktorom ETA visokih $r=0.731$.

Među korelacijama trećeg faktora drugog mjerenja s hipotetskim faktorima, najveća je također ona s HI faktorom $r=-0.826$. Sljedeća po veličini je korelacija s faktorom DELTA $r=-0.736$ (Tablica 5.6). Pregledom matrica sklopa i strukture (Prilog 1, Tablica 12.4-5) opaža se da faktor definiraju upravo HI i DELTA čestice, najbrojnije i s najvećim projekcijama. Samo dvije HI i pet DELTA čestica ima korelaciju s faktorom manju od 0.3 (HI-20, HI-21, DELTA 11, 19, 22, 27, 28). Osamnaest HI čestica i u matrici strukture ima veću vrijednost od 0.3. Najveće projekcije na faktor, iznad 0.7 imaju simptomi kardiovaskularne konverzije (HI 4, 14, 18), a vrijednosti iznad 0.5 imaju različiti simptomi smetnji organskih funkcija (HI 1, 2, 3, 5, 15, 16, 24, 27). Jedanaest DELTA čestica ima paralelne projekcije na faktor veće od 0.3 (DELTA 4, 5, 9, 10, 12, 13, 17, 25, 26, 29, 30). Tri DELTA čestice (9, 10 12) su pritom s vrlo visokim projekcijama, reda veličine 0.8. Sve tri čestice su klasični simptomi paranoidnog

mišljenja i izražavaju osjećaj progonjenosti. Faktor je – pozicioniran tako da su sve čestice koje ga opisuju negativnog predznaka. Na faktoru su se naše još i čestice ALFA 12, 26 i 28, koje se odnose na fobije, SIGMA-8 (ocjene iz vadanja), i ETA 1, 4, 5, 6, 20 i 30 s jednom česticom koja upućuje na regresiju i preostalima koje govore o različitim oblicima disocijacija.

Prvi oblimin faktor prvog mjerenja i treći faktor drugog mjerenja su očito najbliži mehanizmu za kontrolu organskih funkcija, i preko tog djela svoje varijance ostvaruju međusobnu zamjetnu korelaciju. No, u prvom mjerenju je faktor čišće definiran HI česticama i pridružuju mu se manje važne ETA čestice. U drugom mjerenju, uz HI čestice faktor definira i paranoidno mišljenje. Te kombinacije simptoma poznate su kroz povijest, u jednom periodu bile su sve svrstavane pod pojam histerije. Krizmanić (u Petz, 1992) veli da je pojam zastario i da se danas u klasifikaciji poremećaja za ono što je nekad bila histerija koriste termini konverzivna i disocijativna neuroza (ili poremećaj). Faktor prvog mjerenja bio bi bliže konverzivnom poremećaju. Treći faktor drugog mjerenja, obogaćen simptomima disocijacija, vjerojatno je bliži disocijativnom poremećaju. No, disocijacije različitog porijekla su na ovim faktorima ipak sekundarni simptomi, pa se može kazati da je kontrola organskih funkcija, u osnovici, prepoznata u dva mjerenja udaljena godinu dana.

Sljedeća po veličini je korelacija $r=-0.662$ četvrtih oblimin faktora oba mjerenja. U oba mjerenja, četvrti faktor ima najveće korelacije s hipotetskim faktorom SIGMA. U prvom mjerenju korelacija je manje vrijednosti $r=0.769$, dok u drugom mjerenju $r=-0.936$ sugerira istoznačnost drugog oblimin i hipotetskog faktora mehanizma za regulaciju reakcija napada. U prvom mjerenju, čestice SIGMA su se raspodjelile na četvrti i peti faktor. Ta dva faktora su međusobno gotovo ortogonalna $r=-0.111$ (Prilog 1, Tablica 11.6).

Na četvrtom faktoru prvog mjerenja, ortogonalne projekcije veće od 0.3 ima sedamnaest čestica. Pritom i paralelne projekcije te veličine imaju SIGMA 1, 3, 5, 6, 9, 11, 12, 15, 17, 19, 20, 24 i 29. I brojem i veličinom projekcija dominiraju hostile čestice u kojima se opaža obrambeni mehanizam projekcije. Vidljive vrijednosti na faktoru imaju još čestice ALFA 6, 9 i 10 (fobična, anksiozna, odnosno hipersenzitivna reakcija) DELTA 1, 6 i 22 (koje govore o misaonoj disocijaciji, paranoidnosti i psihotičnoj agresivnosti) i ETA-22 (regresivna reakcija). Opis sličan ovome dobijen je na više uzoraka i četvrti faktor se opet može prepoznati kao sekundarna agresivnost. Peti faktor prvog mjerenja ponovo je definiran "ostatkom" SIGMA čestica (2, 4, 14, 16, 18, 22, 27, 28, 30, s negativnim predznacima) i samo je SIGMA 11 na oba faktora, ali s obrnutim predznacima. Na petom faktoru su još čestice ALFA-8, ETA-21 i EPSILON-12 s pozitivnim predznacima i HI-2, HI-25, DELTA 1, 3, 17 i ETA-27 s negativnim predznacima. Veći broj ovih čestica govori o sukobu s drugim ljudima što objašnjava smjestaj na ovaj faktor. Peti faktor ima praktički nultu korelaciju s hipotetskim faktorom ALFA (Tablica 5.5), i uz uvažavanje minorne korelacije četvrtog i petog oblimin faktora, ovaj bi faktor bio "ne-sekundarna" agresivnost.

Na četvrtom faktoru drugog mjerenja, od SIGMA čestica nema tek tri, koje su se ponekad pokazale problematičnim i u drugim analizama. To su SIGMA 8 (ocjene iz vladanja), 22 ("ne podnosim policajce") i 26 ("mogu imati skoro svaku ženu..."). Čestica osam smjestila se biže trećem faktoru, SIGMA-22 je na petom faktoru, u društvu čestica koje pretpostavljeno govore o integraciji u socijalno polje, a SIGMA-26 se pridružila opisu nivoa aktiviteta na drugom faktoru. Uz preostale SIGMA čestice, sve s negativnim predznacima, našao se još manji broj čestica. S vrijednostima većim od 0.3, u matrici sklopa nalaze se još ALFA 9 i 19 kojima to nije, te DELTA 1, 2, i EPSILON 30 kojima to jeste najveća vrijednost u retku. Čestice ALFA 9 i 19 su poznati anksiozni simptomi, kajanje zbog nemogućnosti donošenja odluke. DELTA 1 i 2 su disocijacije koje se vezuju uz depresiju. EPSILON-30 se može

protumačiti kao oblik verbalne agresivnosti. Sve su s negativnim predznacima kao i SIGMA čestice, pa ne remete interpretaciju četvrtog faktora drugog mjerenja kao faktora mehanizma za regulaciju reakcija napada.

Korelacija četvrtih faktora dva mjerenja može se objasniti u terminima hipotetskog modela. Dok je četvrti faktor drugog mjerenja reprezentant mehanizma, u prvom mjerenju on predstavlja samo dio funkcija. Postotak zajedničke varijance (43.8%) određivao bi dio varijance mehanizma za kontrolu reakcija napada koji se može pripisati sekundarnoj agresivnosti.

Treći faktor prvog mjerenja visoko korelira s hipotetskim faktorom ALFA ($r=0.838$) i znatno s faktorom ETA ($r=0.734$). Na trećem faktoru su zaista i najbrojnije ALFA pa zatim ETA čestice. U skupu prvih, šest se raspršilo na drugim faktorima, a ALFA-24 se ponovo našla bliže ishodištu. Izostale čestice odnose se na fobične reakcije (ALFA 6, 8, 28, 29), opsesivno mišljenje (ALFA-18) i senzoričku disocijaciju (ALFA-30). Sa faktora nije izostao ni jedan jednostavni simptom anksioznosti, već su to sve znaci većih smetnji funkcije mehanizma za regulaciju reakcija obrane. Faktor je prema tome definiran s manje težih ALFA simptoma. U skupu ETA čestica, gotovo dvije trećine ima korelacije veće od 0.3 na trećem faktoru prvog mjerenja, a čestice ETA 2, 3, 6, 7, 10, 13, 14, 17, 19, 20, 23 i 28 imaju takve i paralelne projekcije. Čestice se odnose na različite oblike disocijacija i tek se ETA-28 može smatrati infantilnom reakcijom. Ako se prihvati pretpostavka o predmetu mjerenja ETA čestica, dakle, ako ih se tretira kao simptome prilagodbe socijalnoj sredini, uz izbačene fobične reakcije faktor se može uvjerljivo interpretirati kao anksioznost u socijalnim situacijama ili anksioznost koja se očituje kao strepnja od ugrožavanja psihičkog integriteta.

Podjela anksioznih reakcija na one u kojima se očituje strepnja od fizičke ugroženosti i one u kojima se očituje strepnja od ugrožavanja psihičkog integriteta nije nova (Horga, 1993).

Doživljaj ugroženosti psihičkog integriteta se javlja najčešće u socijalnim situacijama pred autoritetima (profesori, nadređeni, carinici) i osobama koje predstavljaju publiku ili se doživjavaju kao takve. Najčešće takve reakcije su strah od ispita i strah od nastupa i često se nazivaju tremom. Na domaćoj populaciji, ovu je podjelu utvrdila Marinković (1985) na uzorku zagrebačkih srednjoškolaca.

Treći faktor prvog mjerenja složen pretežno od ALFA i ETA čestica, pokazuje korelacije slične veličine s dva faktora drugog mjerenja. Korelacija s petim faktorom na koji se smjestila većina ETA čestica je najveća ($r=-0.600$), a nešto je manja s prvim, na kojem je glavina ALFA čestica ($r=0.555$). Korelacije s preostalim faktorima su znatno niže.

Prvi faktor drugog mjerenja ima ne jako veliku korelaciju $r=0.765$ s hipotetskim faktorom ALFA, premda i u matrici sklopa i strukture većina ALFA čestica ima vidljive vrijednosti. Sa faktora su izostale ALFA 14, 18, 21, 25 i 26, različiti simptomi mehanizma za regulaciju reakcija napada. S prvim faktorom korelacije pokazuje još i trinaest ETA, osam HI i po dvije SIGMA, DELTA i EPSILON čestice.

U matrici sklopa prvog faktora drugog mjerenja nakon ALFA čestica najbrojnije su ETA (6, 11, 16, 21, 23 i 26). Najveću vrijednost u cijelom stupčanom vektoru ima ETA-21 s regresijom "kad mi je tesko često mislim na majku". S pozitivnim predznacima tu su SIGMA-25 (impuzivnost), HI-6 (kardiovaskuarna konverzija), HI-23 (smetnje motorike), DELTA-22 (psihotična agresivnost), EPSILON 12 i 22 (obje socijabilnost), te s negativnim predznacima SIGMA-27 (konformizam) i EPSILON-15 (trema pred publikom). Ovaj sareni opis slabo liči na anksioznost u socijalnim situacijama, kako je definiran treći faktor prvog mjerenja, mimo toga što su oba faktora pretežno određena ALFA i ETA česticama. Na prvom faktoru drugog mjerenja su se našle različite čestice koje pripadaju mehanizmu za regulaciju reakcija obrane, a ne pretežno anksioznost. S većim projekcijama, njima su se pridružile čestice

koje opisuju regresivno reagiranje, dok su na trećem faktoru prvog mjerenja ETA čestice koje opisuju disocijacije. S pridodatim drugim česticama faktor je bliži slici općeg neurotizma. Ukratko, prvi faktor bi se mogao opisati kao faktor reakcija obrane s pridruženim regresivnim reakcijama.

Peti oblimin faktor drugog mjerenja, negativnog smjera, pristojno je koreliran sa svim hipotetskim faktorima, s izuzetkom mehanizma EPSILON na kog je ortogonalan. Najveća je korelacija s faktorom ETA $r=-0.752$, a ostale su reda veličine od 0.4 do 0.6. Ovaj se odnos očituje i u korelacijama čestica s faktorom. Korelacije veće od 0.3 ima čak 76 čestica, najveći broj ETA (23), zatim HI (20), ALFA (14), DELTA (9) i SIGMA (8), sve s negativnim predznacima, pa čak i dvije EPSILON čestice od kojih je broj 10 s negativnim, a broj 13 s pozitivnim predznakom. U matrici sklopa, s negativnim predznacima, ponovo je najviše ETA čestica s projekcijom većom od 0.3. To su ETA 2, 3, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 23 i 27, sa različitim simptomima disocijacije i regresije. Sljedeće po brojnosti su HI čestice, HI 7, 9, 10, 11, 12, 17, 22, 25 i 29. Samo jedna od HI čestica, broj 9, odnosi se na jednostavnu konverziju. U skupu također nema čestica koje se odnose na hipohondriju. HI čestice na petom faktoru govore o smetnjama organskih funkcija koje se vežu uz disocijacije. Od ALFA čestica, na faktoru su ALFA 13, 17, 18, 20 i 25, od kojih se prva odnosi na misaonu disocijaciju, sljedeće tri na opsesivnost, a posljednja govori o anksioznoj reakciji. Zanimljivo je za opaziti da je izbor ALFA i HI čestica takav da faktor, ustvari, udaljuje od pojma općeg neuroticizma. Nema konverzija, nema hipohondrije, nema anksioznosti, nema hipersenzitivnosti. Na faktoru su još i SIGMA 10 i 14 (impulzivno reagiranje) i SIGMA-22 "ne podnosim policajce". Od DELTA čestica tu su broj 15, 20 i 21, čiji su sadržaj smetnje mišljenja, to jest, paranoidno, disocirano i opsesivno mišljenje. Tu je još i EPSILON-10 "volim pričati masne viceve".

Uz ETA čestice, na faktoru je veći broj čestica različitih skupova koje se u velikom broju mogu povezati s disocijacijama različite

vrste. S obzirom na smjer faktora, on bi stoga označavao dobru integraciju u socijalno polje i ne-disocijaciju, odnosno dobru integraciju ličnosti. Osoba s visokim rezultatom na ovom faktoru predstavljala bi dičnog člana zajednice, integriranu ličnost dobro prilagođenu društvenoj sredini, koja ne voli pričati masne viceve a voli poicajce.

Iz Tablice 5.5 vidljivo je da šesti faktor prvog mjerenja ima najveću korelaciju s hipotetskim faktorom DELTA ($r=0.766$), znatno manju s faktorom HI ($r=0.469$), dok su preostale vrlo male ili nulte. Vrijednosti u matricama sklopa i strukture u potpunom su skladu s opaženim korelacijama. Najviše čestica s najvišim projekcijama na šestom faktoru dolazi iz skupa DELTA. U matrici strukture samo DELTA 7, 17 i 22 ne dosižu vrijednost 0.3, dok u matrici sklopa tu vrijednost prelazi 18 čestica. Ovim posljednjim, to su i najveće vrijednosti u retku i kreću se od 0.32 do nevelikih 0.56. Odnose se na različite oblike disocijacija, baš kao i čestice koje imaju manju vrijednost na faktoru, i ne formiraju neki specifični skup.

Čak 14 čestica iz skupa HI ima korelaciju veću od 0.3 s šestim faktorom prvog mjerenja, no samo HI 3, 5, 10, 14 i 18 imaju takve i paralelne projekcije. Uz dva simptoma kardiovaskularne konverzije, čestice se odnose na hipohondrični strah, fobičnu reakciju i misaonu disocijaciju. U matrici sklopa vrijednost iznad 0.3 ima još impulzivna SIGMA-21, a u matrici strukture opsesivna ALFA-18, možda slučajno.

Šesti faktor prvog mjerenja, prema navedenim rezultatima bi se mogao imenovati faktorom disociranosti ili, s drugog kraja, integriranosti ličnosti i tako poistovjetiti s hipotetskim faktorom DELTA. Ipak, korelacija s faktorom nije jako visoka, pa ni opis faktora s nepotpunim brojem DELTA čestica s osrednjim projekcijama nije najuvjerljiviji. Opis koji bi možda najbolje pristajao faktoru je osrednje definiran faktor disocijacija.

Nesto slično moglo bi se reći i za šesti faktor drugog mjerenja, mada mu je korelacija s prethodno opisanim faktorom tek $r=0.436$. I ovdje faktor ostvaruje najveću korelaciju s hipotetskim DELTA mehanizmom ($r=0.781$), no, korelacije reda veličine 0.4 ostvaruje s još tri, s ALFA, HI i ETA mehanizmima. DELTA čestice su ponovo najbrojnije na faktoru. Samo DELTA 16, 18 i 22 ne dosižu korelaciju 0.3, a sedamnaest prebacuje tu vrijednost u matrici sklopa. Čestice s najvećim projekcijama govore o disocijacijama vezanim uz depresiju i porijeklom su iz upitnika depresivnosti D-6 (Momirović, 1971). Gotovo polovica HI čestica također dosiže korelaciju 0.3 s šestim faktorom, a što je zanimljivo, niti jedna nema tu vrijednost u matrici sklopa. Veći broj takovih korelacija iskazuju i čestice ALFA, pet čestica ETA, pa čak i jedna EPSILON čestica. Znatno ih je manje s vidljivim paralelnim projekcijama. To su ALFA 14, 21 i 22, ETA-26 i EPSILON-28 s negativnim predznakom. Zajednički nazivnik ovim česticama je depresija, to jest, niži nivo aktivacije i loše raspoloženje, pa se na taj način pridružuju DELTA česticama s najvišim projekcijama. Faktor se ponovo prepoznaje kao faktor disocijacija, no dominantno definiran disocijacijama vezanim uz depresiju. Ovakva definicija obrazlaže devetnaest posto zajedničke varijance šestih faktora dva mjerenja, a također objašnjava zašto zajednička varijanca nije veća.

TABLICA 5.5 Korelacije faktorskih vrijednosti oblimin (F) i hipotetske solucije - prvo mjerenje na uzorku zagrebačkih studenata

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.765	-.384	-.418	-.449	-.527	.423
SIGMA	.147	.105	-.389	-.936	-.471	.295
HI	.390	-.182	-.826	-.441	-.600	.475
DELTA	.149	-.174	-.736	-.504	-.443	.781
ETA	.568	-.146	-.549	-.437	-.752	.433
EPSILON	-.266	.958	.082	-.115	-.018	-.219

TABLICA 5.6 Korelacije faktorskih vrijednosti oblimin (F) i hipotetske solucije – drugo mjerenje na uzorku zagrebačkih studenata

	F-1	F-2	F-3	F-4	F-5	F-6
ALFA	.470	-.339	.838	.462	.074	.169
SIGMA	.429	.111	.275	.769	-.578	.096
HI	.866	-.238	.490	.285	-.288	.469
DELTA	.550	-.244	.374	.494	-.393	.766
ETA	.731	-.165	.734	.350	-.236	.171
EPSILON	-.110	.973	-.229	-.032	-.044	-.113

Hipotetski faktori pokazali su se stabilnima i u vremenu. U oba mjerenja, tek se neznatni broj čestica približio faktoru kojem prema hipotezi ne pripada, ili se smjestio uz ishodište. Titraji rezultata promatrani su kao slučajni ili pak nevažni za interpretaciju. Svih šest faktora konfirmativne analize u oba je mjerenja interpretirano u skladu s pretpostavkama o regulativnim mehanizmima. Najmanje pomake od hipoteze ponovo je pokazao faktor EPSILON.

U Tablici 5.7 sumirani su rezultati interpretacije oblimin faktora dva mjerenja. Potpuno nesumnjivo, dokazana je stabilnost u vremenu faktora nivoa aktiviteta EPSILON. Mehanizam regulacije reakcija napada SIGMA također se može smatrati dobro prepoznatim. U prvom mjerenju, doduše, zauzima dva faktora, no podjela je prirodna i u skladu s pretpostavkama modela. Kontrola organskih funkcija se u dva mjerenja združila s različitim pridodanim česticama, tako da je i konačna interpretacija faktora različita. No, još prije kojeg desetljeća razlike bi se smatrale manje važnim i faktori bi se prepoznali srodnim i svrstali pod histeriju. Faktor HI se ipak može smatrati pristojno prepoznatim u dva mjerenja.

U prvom mjerenju, mehanizam regulacije reakcija obrane prepoznaje se djelom svojih funkcija, kao anksioznost u socijalnim situacijama. U drugom mjerenju, zbog pridruženih čestica, prepoznaje se kao faktor reakcija obrane s pridruženim regresivnim reakcijama. Mehanizam kontrole i integracije konativnih funkcija DELTA prepoznat je kao takav u prvom mjerenju. U drugom mjerenju se dio DELTA čestica pridružio integraciji u socijalno polje, a ostatak formira faktor disocijacija vezanih uz depresije.

U prvom mjerenju faktor integracije u socijalno polje nije identificiran i čestice ETA su se uglavnom raspodjelile na prvi i treći faktor. U drugom mjerenju, ETA čestice su se ponovo podijele i prepoznat je faktor koji objedinjuje indikatore dobre integracije ličnosti i dobre prilagodbe socijalnom polju, te faktor reakcija obrane s regresijom. Postavlja se pitanje, nije li upravo prisustvo ETA čestica zamaglilo provjeru stabilnosti faktora u vremenu. Nisu uspjele formirati vlastiti oblimin faktor, a povišoko korelirane s ALFA, HI i DELTA česticama (Prilog 2, Prilog 1, Tablica 11.6 i 12.6) smjestile su se unjichovu blizinu i utjecale na sadržaj faktora. O stabilnosti mehanizma ETA u vremenu ne može se uopće govoriti jer se sličan faktor javlja samo u drugom mjerenju. Za faktore ALFA i DELTA može se kazati da, mada nisu u cjelosti prepoznati u oba mjerenja, to su barem dijelom svojih funkcija.

Eksplorativne faktorske analize na podacima prikupljenim u razmaku od godinu dana potvrdile su da je moguće prepoznati faktore nivoa aktiviteta EPSILON, regulacije reakcija napada SIGMA i kontrole organskih funkcija HI u solucijama oba mjerenja i da ih se može smatrati stabilnim u vremenu. U oba mjerenja mogu se prepoznati integracija konativnih mehanizama DELTA i regulacija reakcija obrane ALFA, u cjelini ili fragmentarno. Definicije oblimin faktora, međutim, nisu dovoljno blizu hipotetskim definicijama da bi se moglo čvrsto tvrditi da su mehanizmi prepoznati kao stabilni u vremenu. Važno je za znati da je također nemoguće tvrditi suprotno. Najčudljivije se ponaša mehanizam integracije u socijalno polje ETA koji se slabo razaznaje u soluciji prvog

mjerenja, no koji se prepoznaje u drugom mjerenju, i s česticama DELTA formira vrlo zanimljiv faktor.

TABLICA 5.7 Tabelarni prikaz interpretacije oblimin faktora u dva mjerenja udaljena godinu dana na uzorku zagrebačkih studenata

	PRVO MJERENJE	DRUGO MJERENJE
Faktor 1	Konverzivna neuroza	Reakcije obrane s regresijom
Faktor 2	Nivo aktiviteta	Nivo aktiviteta
Faktor 3	Anksioznost u socijalnim situacijama	Disocijativna neuroza
Faktor 4	Sekundarna agresivnost	Regulacija reakcija napada
Faktor 5	Agresivnost (bez sekundarne)	Integriranost ličnosti i socijalna prilagodba
Faktor 6	Disocijacije	Disocijacije vezane uz depresije

Drugi faktor, bez obzira kako imenovan, prepoznat je u brojnim analizama nezavisnih istraživača (Boyle, 1989), pa se smatra da je faktoru dokazana egzistencija bazičnog mehanizma ličnosti. No, postoji još jedan razlog koji olakšava identifikaciju faktora nivoa aktiviteta. On je, naime, najmanje a ponekad i nulto koreliran s preostalim faktorima. Udaljen od ostalih, najmanje je osjetljiv na slučajno titranje čestica drugih skupova. U uskom konusu koji tvore faktori HI, DELTA i ETA, a često im je blizu i ALFA, manji odmak neke od čestica može dovesti do drugačijeg sagledavanja faktora.

5. ZAKLJUCAK

U ovom radu, provjerena je mogućnost generalizacije dimenzija kibernetičkog modela Momirovića i suradnika, te njihova stabilnost u vremenu.

Na deset uzoraka ispitanika različitih s obzirom na spol, dob, obrazovanje, socijalni status i kulturu, primijenjeno je 180 čestica koje opisuju kibernetički model. Na rezultatima svakog uzorka učinjena je jedna eksplorativna i jedna konfirmativna faktorska analiza. Generalnost modela provjerena je usporedbom faktorskih solucija izvedenih na rezultatima različitih uzoraka.

Konfirmativnim analizama ekstrahirani su visoko kongruentni faktori koji su svi redom interpretirani u skladu s hipotezom. Konfirmativne analize su pokazale da je model moguće prepoznati i na malim uzorcima specifičnih karakteristika, na adolescentima i stanovnicima drugog kontinenta.

Od šezdeset faktora utvrđenih eksplorativnom analizom, samo jedan nije bio moguće interpretirati, a dva su pripisana adolescenciji. Od preostalih, veći broj faktora je prepoznat kao odgovarajući nekom od mehanizama modela. Mehanizam za regulaciju nivoa aktiviteta EPSILON je besprijekorno prepoznat u svih deset uzoraka. U devet uzoraka je identificiran sistem za koordinaciju konativnih funkcija DELTA. Na rezultatima sedam uzoraka prepoznat je faktor kontrole organskih funkcija HI. Faktor regulacije reakcija obrane prepoznat je u šest uzoraka, a u preostala četiri nađen je faktor koji se interpretirao u terminima funkcija ALFA mehanizma. Mehanizam za regulaciju reakcija napada SIGMA u cijelosti je prepoznat samo na rezultatima tri uzorka. Na preostalih sedam, mehanizam je reprezentiran s dva faktora, od kojih je jedan redovito prepoznat kao sekundarna agresivnost. Najslabije se očitovao mehanizam integracije u socijano polje koji je, uz blagu nedoumicu, ipak prepoznat na dva uzorka.

Rezultati dobijeni eksplorativnim analizama su raznorodniji od konfirmativnih solucija. No, interpretacije vrijednosti u matricama sklopova i struktura, kao i kongruencije među faktorima potvrđuju da se i na ovaj način mogu prepoznati dimenzije modela. Mehanizam za integraciju u socijalno polje jedini je eksplorativnim analizama doveden u sumnju.

Prvi je zaključak, da se model u dovoljnoj mjeri potvrdio u rezultatima konfirmativnih i eksplorativnih faktorskih analiza i da se može smatrati vrijednim daljeg istraživanja.

Stabilnost modela u vremenu provjerena je na rezultatima jednog uzorka ispitanika koji su istim skupom 180 čestica mjereni u razmaku od godine dana. Konfirmativne solucije su pokazale da je hipoteza uspješno reproducirana u dva navrata. Eksplorativne analize su u dva mjerenja dale donekle različite rezultate. U oba mjerenja prepoznali su se mehanizmi EPSILON, SIGMA i HI, a ALFA i DELTA tek dijelom svojih funkcija. Ipak, može se reći da rezultati govore u prilog zadovoljavajućoj stabilnosti dimenzija modela, s izuzetkom mehanizma ETA.

Model je zadovoljavajuće prepoznat faktorskim analizama na različitim uzorcima i pokazao se zadovoljavajuće stabilnim u vremenu. Slaba komponenta modela je jedino pretpostavka o postojanju mehanizma za integraciju u socijalno polje, koja jedina nije nedvosmisleno potvrđena ovim istraživanjem.

6. LITERATURA

- Allport, G. W. (1969). Sklop i razvoj ličnosti. Beograd: Kultura.
- Anić, V. (1994). Rječnik hrvatskoga jezika, drugo dopunjeno izdanje. Zagreb: Novi Liber.
- Berger, J. (1979). Psihodiagnostika. Beograd: Nolit.
- Borgatta, E. F. (1964). The structure of personality characteristics. Behavioral Sciences. 12, 8-17; Prema Digman, J. M. (1990). Personality structure: emergence of the Five factor model. Annual Review of Psychology, 41, 417-440.
- Bosnar, K., Z. Džamonja, M. Gredelj, E. Hofman, S. Horga, A. Hošek, Z. Ivkoović, Z. Knezović, D. Metikoš, D. Milanović, M. Mišigoj, K. Momirović, R. Pejić, F. Prot, B. Wolf i P. Zarevski (1986). Relacije antropoloških karakteristika žena vojnika. Elaborat. Beograd - Zagreb: Vojno-medicinska akademija, Fakultet za fizičku kulturu sveučilišta u Zagrebu i Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu.
- Bosnar, K., Č. Dragičević, Z. Džamonja, M. Gredelj, S. Horga, I. Ignjatović, Z. Knezović, A. Kulenović, K. Momirović, F. Prot, B. Wolf i P. Zarevski (1985). Kognitivne i konativne karakteristike žena vojnika. Elaborat. Beograd - Zagreb: Vojno-medicinska akademija, Fakultet za fizičku kulturu sveučilišta u Zagrebu i Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu.
- Bosnar, K., Z. Džamonja, M. Gredelj, S. Horga, A. Hošek, I. Ignjatović, Z. Knezović, A. Kulenović, K. Momirović, F. Prot, B. Wolf i P. Zarevski (1986). Konstrukcija i evaluacija testova za procenu ličnosti na osnovu interakcionističkog modela. Elaborat. Beograd - Zagreb: Vojno-medicinska akademija, Fakultet za fizičku kulturu sveučilišta u Zagrebu i Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu.

Bosnar, K., S. Horga, F. Prot i K. Momirović (1984). Karakteristike kolekcije testova za procjenu osobina ličnosti na osnovi jednog kibernetičkog modela. *Čovek i zanimanje*, 28, 7-9.

Bosnar, K., N. Kacijan, A. Kulenović, F. Prot, I. Toth i P. Zarevski (1992a). Ponašanje građana Zagreba za vrijeme uzbuna. Studija. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zavod za istraživanje i razvoj sigurnosti, Štab civilne zaštite Republike Hrvatske.

Bosnar, K., I. Marušić, A. Kulenović, F. Prot, I. Toth i P. Zarevski (1992b). Ponašanje građana Siska za vrijeme uzbuna. Studija. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zavod za istraživanje i razvoj sigurnosti, Stožer civilne zaštite Republike Hrvatske.

Bosnar, K. i F. Prot (1989). Relacije indikatora porodičnog statusa i kognitivnih sposobnosti. *Primijenjena psihologija*, 10, 211-216.

Bosnar, K. i F. Prot (1995). Prilog ocjeni kongruentnosti faktorskih solucija. XII Dani Ramira Bujasa. Sažeci priopćenja. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Hrvatsko psihološko društvo.

Boyle, G. J. (1986). Intermodality superfactors in the Sixteen Personality Factor Questionnaire, Eight State Battery and Objective Motivation Analysis Test. *Personality and Individual Differences*, 7, 583-586.

Boyle, G. J. (1989). Re-examination of the major personality-type factors in the Cattell, Comrey and Eysenck scales: Were the factor solutions by Noller et al. optimal? *Personality and Individual Differences*, 10, 1289-1299.

- Brand, C. R. and V. Egan (1989). The "Big Five" dimensions of personality? Evidence from ipsative, adjectival self-attributions. *Personality and Individual Differences*, 10, 1165-1171.
- Broadhurst, P. L. (1973). Abnormal sexual behaviour - females. In Eysenck, H. J. (ed.) *Handbook of abnormal psychology*, 2nd ed. London: Pitman.
- Buss, A. H. (1980). *Self-consciousness and social anxiety*. San Francisco: Freeman.
- Cattell, R. B. (1943). The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 38, 476-506.
- Cattell, R. B. (1945). The description of personality: Principles and findings in a factor analysis. *American Journal of Psychology*, 58, 69-90.
- Cattell, R. B. (1946). *The description and measurement of personality*. New York: World Book.
- Cattell, R. B. (1947). Confirmation and clarification of primary personality factors. *Psychometrika*, 12, 197-220.
- Cattell, R. B. (1957). *Personality and motivation structure and measurement*. New York: Word Book.
- Cattell, R. B. (1966). *Handbook of multivariate experimental psychology*. Chicago: Rand McNally & Company.
- Cattell, R. B., H. W. Eber and M. M. Tatsouka (1970). *Handbook for the Sixteen Personality Factor Questionnaire*. Champaign, IL: Institute of Personality and Ability Testing.

- Costa, P. T. & R. R. McCrae (1985). The NEO personality inventory. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. New York: Harper & Row.
- Digman, J. M. (1988). Classical theories of trait organisation and the Big Five Factors of personality. Presented at Annual Meeting of American Psychological Association, Atlanta. Prema Digman, J. M. (1990). Personality structure: emergence of the Five factor model. Annual Review of Psychology, 41, 417-440.
- Digman, J. M. (1990). Personality structure: emergence of the Five factor model. Annual Review of Psychology, 41, 417-440.
- Digman, J. M. and N. K. Takemoto-Chock (1981). Factors in the natural language of personality: re-analysis, comparison and interpretation of six major studies. Multivariate Behavioral Research, 16, 149-170.
- Endler, N. S. and J. V. Hunt (1968). S-R inventories of hostility and comparisons of the proportions of variance from persons, responses and situations for hostility and anxiousness. Journal of Personality and Social Psychology. 9, 309-315.
- Endler, N. S. and D. Magnuson (1976). Toward an interactional psychology of personality. Psychological Bulletin, 83, 956-974.
- Eysenck, H. J. (1947). Dimensions of Personality. London: Routledge & Kegan Paul.
- Eysenck, H. J. (1960). Handbook of abnormal psychology. (1.ed.). London: Pitman.
- Eysenck, H.*J. (1970). The structure of human personaity. London: Methuen, treće izdanje.

Eysenck, H. J. (1978). Superfactors P, E, and N in a comprehensive factor space. *Multivariate Behavioral Research*, 13, 475-482.

Eysenck, H. J. (1981). *A Model for Personality*. New York: Springer.

Eysenck, H. J. (1984). Cattell and the theory of personality. *Multivariate Behavioral Research*, 19, 323-336.

Eysenck, H. J. and S. B. G. Eysenck (1964). *Manual of the Eysenck Personality Inventory*. London: University of London Press.

Eysenck, H. J. and S. B. G. Eysenck (1969). *Personality Structure and Measurement*. San Diego, CA: Knapp.

Eysenck, H. J. and S. B. G. Eysenck (1975). *Manual of the Eysenck Personality Questionnaire*. San Diego, CA: Educational and Industrial Testing Service.

Fiske, D. W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44, 107-112.

Fulgosi, A. (1983). *Psihologija ličnosti - teorije i istraživanja* (II izdanje). Zagreb: Školska knjiga.

Fugosi, A. (1979). *Faktorska analiza*. Zagreb: Školska knjiga.

Gabrijelić, M., M. Blasković, I. Čaklec, E. Hofman, R. Hudetz, V. Janković, Š. Kristof, B. Kuleš, M. Lanc, J. Lastovica, V. Lucić, R. Medved, D. Metikoš, D. Milanović, K. Momirović, K. Pavlin, V. Puhanić, J. Reljić, A. Strahonja, T. Šadura, Z. Šimenc, V. Šnajder, J. Štalec, S. Tkalčić, B. Volčansek, I. Wagner (1980). *Postupci izbora, usmjeravanja i praćenja u području vrhunskog sporta. Prijedlog projekta*. Zagreb: Institut za kineziologiju fakulteta za fizičku kulturu.

- Goldberg, L. R. (1981). Language and individual differences: The search for universals in personality lexicons. In L. Wheeler (Ed.), Review of personality and social psychology (Vol. 2, 141-165). Beverly Hills, CA: Sage.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality". The Big-Five factor structure. Journal of Personality and Social Psychology, 59, 1216-1229.
- Gough, H. G. (1967). Nonintellectual factors in the selection and evaluation of medical students. Journal of Medical Education, 42, 642-650.
- Guilford, J. P. (1975). Factors and factors of personality. Psychological Bulletin, 82, 802-814.
- Guilford, J. S., W. S. Zimmerman, J. P. Guilford (1976). The Guilford-Zimmerman Temperament Survey Handbook: Twenty-five years of research and application. San Diego, CA: Educational and Industrial Testing Service.
- Harman, H. H. (1970). Modern factor analysis, Second edition, revised. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hogan, R. (1986). Hogan Personality Inventory. Minneapolis, MN: National Computer Systems.
- Horga, S. (1974). Neke relacije između normalnih i patoloških konativnih faktora. Kineziologija, 6, 91-105.
- Horga, S. (1993). Psihologija sporta. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu.
- Horga, S., I. Ignjatović, K. Momirović i M. Gredelj (1982). Prilog poznavanju strukture konativnih karakteristika. Psihologija, 15, 3 i 4, 3-21 i 17-35.

- Hošek, A., K. Bosnar i P. Zarevski (1984). Relacije pokazatelja socioekonomskog statusa i osobina ličnosti procijenjenih pod jednim kibernetičkim modelom. Čovek i zanimanje, 28, 15-19.
- Ignjatović, I. (1982). Integracija društvene i lične prilagođenosti ličnosti. Disertacija, Beograd Filozofski fakultet.
- Krizmanić, M. (1992). U Petz, B. (ur.) Psihologijski rječnik. Zagreb: Prosvjeta.
- Kulenović, A. (1980). Validacija novih testova za ispitivanje intelektualne razvijenosti u prostoru nekih empirijskih kriterija. Magistarski rad, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Lindsay, P. H. and D. A. Norman (1977). Human information processing, second edition. New York: Academic press.
- Lorr, M. (1986). Interpersona Style Inventory: Manual. Los Angeles: Western Psychological Services. Prema Digman, J. M. (1990). Personality structure: emergence of the Five factor model. Annual Review of Psychology, 41, 417-440.
- Maddi, S. R., M. Hoover and S. C. Kobasa (1982). Alienation and exploratory behavior. Journal of Personality and Social Psychology, 42, 884-890.
- Marinković, K. (1984) Komparativna analiza strukture anksioznosti ženske i muške omladine. Diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb.
- McCrae, R. R. and P. T. Costa (1985). Updating Norman's "Adequate Taxonomy": Intelligence and Personality Dimensions in Natural Language and in Questionnaires. Journal of Personality and Social Psychology, 49, 710-721.
- McGuire, R. J. (1973). Classification and the problems of diagnosis. In Eysenck, H. J. (ed.) Handbook of abnormal psychology, 2nd ed. London: Pitman.

Metikoš, D., F. Prot, V. Horvat, B. Kuleš i E. Hofman (1982). Bazične motoričke sposobnosti ispitanika natprosječnog motoričkog statusa. Kineziologija, 14, izv. br. 5, 21-62.

Momiroviš, K. (1963). Faktorska struktura nekih neurotskih simptoma. Disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb.

Momirović, K. (1966). Valjanost psihologijskih mjernih instrumenata. U Krković, A., Momirović, K. i B. Petz. Odabrana poglavlja iz psihometrije i neparametrijske statistike. Zagreb: Društvo psihologa Hrvatske i Republički zavod za zapošljavanje.

Momirović, K. (1971). Struktura i mjerenje patoloških konativnih faktora. Zagreb: republički zavod za zapošljavanje.

Momirović, K. (1978). Dimenzije agresivnosti i njihova povezanost sa sportskom aktivnošću. Sportnomedicinske objave, 15, 207-211.

Momirović, K. (1989). Neke nužne procene za određivanje metrijskih karakteristika upitnika. U Biro, M. i S. Lovas (ur.). Upitnici i skale za procenu ličnosti. Novi Sad: Društvo psihologa Novi Sad.

Momirović, K., K. Bosnar i F. Prot (1983). Instrumenti i postupci za ispitivanje osobina ličnosti i kontrolu psihičke pripremljenosti sportaša. Elaborat. Zagreb: Institut za kineziologiju fakulteta za fizičku kulturu.

Momirović, K., S. Horga i K. Bosnar (1982). Prilog formiranju jednog kibernetičkog modela strukture konativnih faktora. Kineziologija, 14, IB 5, 83-108.

Momirović, K., S. Horga i K. Bosnar (1984). O mogućnosti sinteze nekih teorija ličnosti na temelju jednog kibernetičkog modela konativnih faktora. Čovek i zanimanje, 28, 3-6.

Momirović, K. i I. Ignjatović (1977). Struktura konativnih faktora. Psihologija, 10, 25-32.

Momirović, K. i V. Kovačević (1970). Evaluacija dijagnostičkih metoda. Zagreb: Republički zavod za zapošljavanje.

Momirović, K., B. Wolf i I. Ignjatović (1988). Metrijske karakteristike skale socijalnog hostiliteta FROM. Primijenjena psihologija, 9, 17-21.

Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: replicated factor structure in peer nomination personality ratings. Journal of Abnormal and Social Psychology, 66, 574-583.

Norusis, M. (1989). SPSS-X advanced statistics guide. New York: McGraw-Hill.

Payne, R. W. ed. (1988). GENSTAT 5 reference manual. Oxford: Clarendon Press.

Peabody, D. & L. R. Goldberg (1989). Some determinants of factor structures from personality-trait descriptors. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 552-567.

Petz, B. ur. (1992) Psihologijski rječnik, Zagreb: Prosvjeta.

Piedmont, R. L., R. R. McCrae & P. T. Costa (1991). Adjective check list scales and the five-factor model. Journal of Personality and Social Psychology, 60, 630-637.

Prot, F., i K. Momiroviš (1984). Karakteristike jedne baterije mjernih instrumenata za procjenu konativnih faktora konstruiranih s pomoću računala. Čovek i zanimanje, 28, 10-14.

Shiomi, K. (1995). Correlations of hopelessness with motivation and personality traits among Japanese school children. *Perceptual and Motor Skills*, 80, 717-718.

Stankov, L. i R. Kvaščev (1974). Faktorska analiza Cattellovog 16PF i Gonghovog CPI testa. *Revija za psihologiju*, 4, 35-46.

Tellegen, A. (1985). Structures of mood and personaity and their reevance to assessing anxiety with an emphasis on self-report. In *Anxiety and the Anxiety Disorders*, ed. A. Tuma, J. Maser, pp. 681-706. Hillsdae, NJ: Erlbaum. Prema Digman, J. M. (1990). Personality structure:emergence of the Five factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.

Thurstone, L. L. (1953). *Multiple-factor analysis*, fourth impression. Chicago: The University of Chicago Press.

Trapnell, P. D. & J. S. Wiggins (1990). Extension of the interpersonal adjective scales to include The Big Five dimensions of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 781-790.

Tuda, LJ. (1985). Kognitivna efikasnost i konativne dimenzije u funkciji reda rođenja. *Diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Tupes, E. C. & R. E. Christal (1961). Reccurent personality factors based on trait ratings. *USAF ASD Technical Report*, 61-97. Prema Digman, J. M. (1990). Personality structure:emergence of the Five factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.

Vernon, P. E. (1983). Multivariate approaches to the study of cognitive styles. *Perceptual and Motor Skills*, 71, 125-148.

Wolf, B. i K. Momirović (1988). Metrijske karakteristike Skale stavova prema kleronacionalizmu. *Primijenjena psihologija*, 9, 39-43.

Wolf, B. i R. Prislin (1988). Metrijske karakteristike . Revidirane forme Storkova upitnika za procjenu suicidalnog rizika. Primijenjena psihologija, 9, 31-38.

Zarevski, P. (1994). Psihologija pamćenja i učenja. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Žužul, M. (1989). Agresivno ponašanje: psihologijska analiza. Zagreb: Radna zajednica republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske.

*** Enciklopedija leksikografskog zavoda (1967). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.

PRILOG 1

TABLICE SKLOPOVA I STRUKTURA HIPOTETSKE SOLUCIJE

MATRICE KORELACIJA HIPOTETSKIH FAKTORA

TABLICE SKLOPOVA I STRUKTURA OBLIMIN FAKTORSKE SOLUCIJE

MATRICE KORELACIJA OBLIMIN FAKTORA